

Broj: 01-02-5652/19-5
Ilidža, 26.12.2019.godine

Na osnovu člana 88. stav (3) Statuta općine Ilidža - Prečišćeni tekst („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 33/10, 18/16), prilikom razmatranja tačke dnevnog reda - *Prijedlog Strategije prema mladima na području općine Ilidža sa Akcionim planom za period 2020 – 2024.godine, a na prijedlog Komisije za obrazovanje, kulturu, sport i pitanja mladi*, Općinsko vijeće Ilidža na 33.redovnoj sjednici održanoj dana 26.12.2019.godine, donijelo je

ZAKLJUČAK

1. Usvaja se Strategija prema mladima na području općine Ilidža sa Akcionim planom za period 2020 – 2024.godine i isti su sastavni dio ovog zaključka.
2. Ovaj Zaključak objavit će se u „Službenim novinama Kantona Sarajevo“.

PREDSJEDAVAJUĆI

Muhamed Omerović

DOSTAVLJENO:

1. Općinski načelnik
2. Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje
3. Služba za finansije
4. Za objavu „SNKS“
5. WEB stranica Općine
6. Evidencija
7. a/a

**STRATEGIJA PREMA MLADIMA
NA PODRUČJU OPĆINE ILIDŽA SA
AKCIONIM PLANOM ZA PERIOD
2020-2024. GODINE**

Ilidža, decembar 2019. godine

Sadržaj

1. UVOD
2. ANALIZA STANJA
3. PRISTUP RJEŠAVANJU PROBLEMA
4. OPĆI OPIS TRENUTNOG POLOŽAJA MLADIH
5. PLAN DJELOVANJA PO OBLASTIMA
 - 5.1. Obrazovanje
 - 5.2. Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih
 - 5.3. Socijalna politika i sigurnost mladih
 - 5.3.1. Socijalna politika
 - 5.3.2. Sigurnost mladih
 - 5.4. Slobodno vrijeme mladih-kultura i sport
 - 5.4.1. Kultura
 - 5.4.2. Sport mladih
 - 5.5. Zdravstvo
 - 5.6. Aktivno sudjelovanje mladih u društvu
 - 5.7. Informisanje i mobilnost mladih
6. SAŽETAK
 - 6.1. Pregled troškova po godinama i oblastima
 - 6.2. Provođenje i monitoring

1. Uvod

Općina Ilidža jedna je od devet općina Kantona Sarajevo. Iako u administrativnom smislu nije u sastavu Grada Sarajevo, Ilidža predstavlja sastavni dio urbane cjeline Sarajeva.

Površina općine Ilidža iznosi 143,4 km² što čini 11,2% ukupne površine Kantona Sarajevo. Prema procjenama o broju stanovnika za 2018. godinu koje objavljuje Federalni zavod za statistiku, na području općine Ilidža žive 14.902 mlade osobe. Mladi čine oko 21% ukupnog stanovništva Ilidže. Kao i u većini zajednica u BiH, i u Ilidži se bilježi konstantan pad broja mladih no on nije toliko izražen kao u mnogim drugim lokalnim zajednicama. Tokom 2013. na Ilidži je živjelo 15.474 mladih i činili su oko 23% ukupnog stanovništva općine. S druge strane ukupno stanovništvo općine Ilidža je u porastu te je sa 66.267 stanovnika 2013. godine poraslo na 70.108 stanovnika u 2018. godini.

Općinu Ilidža sačinjava 16 mjesnih zajednica: Butmir, Donji Kotorac, Sokolović Kolonija, Hrasnica I, Hrasnica II, Ilidža Centar, Lužani, Vreoca, Vrelo Bosne, Blažuj, Rakovica, Osjek, Otes, Stup, Stup II i Stupsko brdo.

Imajući u vidu činjenicu da su mladi najvrijedniji resurs svakog društva, Općina Ilidža kroz strateške dokumente i konkretne aktivnosti već duži niz godina nastoji kreirati ambijent u kojem će mladi ljudi biti ohrabreni da ostvare svoj puni potencijal kako na privatnom tako i na poslovnom i općem društvenom planu.

Obrazovna infrastruktura Ilidže sastoji se od deset osnovnih škola – javnih ustanova i osnovne muzičke škole, tri privatne osnovne škole (O.Š. „Mehmed Handžić“, Katolički školski centar-Područna škola Stup i Međunarodna osnovna škola), te tri srednje škole. Također, na području općine Ilidža nalaze se tri visokoškolske ustanove (Internacionalni univerzitet, Internacionalni Burch univerzitet i Sarajevska škola za nauku i tehnologiju). Otvaranjem ovih univerziteta stvoreni su uslovi za razvoj Ilidže kao univerzitetskog centra koji okuplja i studente/ice drugih zemalja.

Općina Ilidža obiluje prirodnim ljepotama i razvijenom sportsko-rekreativnom infrastrukturom što omogućava mladim ljudima da svoje slobodno vrijeme provode na zdrav i kvalitetan način. Također, zbog svog vodom i zelenilom bogatog pejzaža, općina Ilidža ima velike turističke kapacitete koje kontinuirano razvija pri čemu se značajno oslanja i na mlade ljude.

2. Analiza stanja

Strategija prema mladima općine Ilidža sa akcionim planom za period 2020-2024. godine je kao i prethodni strateški dokumenti za mlade općine Ilidža, temeljena na Zakonu o mladima Federacije Bosne i Hercegovine¹. Donošenjem ovog zakona 2010. godine, svi nivoi vlasti obavezali su se kreirati i usvojiti strategiju prema mladima, koja predstavlja dokument institucija vlasti s programskim pristupom djelovanjima prema mladima, što uključuje definisane probleme i potrebe mladih, strateške pravce djelovanja te ciljeve strategije i mjere za realizaciju ciljeva strategije.

U skladu sa navedenim zakonskim obavezama, Općina Ilidža kreira četvrtu po redu strategiju prema mladima. Sa ciljem poboljšanja položaja mladih općine Ilidža, lokalne vlasti implementirale su i sljedeće mjere:

¹ „Službene novine FBiH“, broj: 36/10

1. Od oktobra 2003. godine otvoreno je mjesto službenika/ce za mlade, odnosno stručnog saradnika/ce za rad sa mladima i nevladinim organizacijama, a u cilju uspostavljanja redovne komunikacije i saradnje sa omladinskim organizacijama, Vijećem mladih, vijećima učenika, neformalnim grupama mladih ljudi i uspješnim pojedincima, te drugim nevladinim strukturama koje se bave pitanjem mladih.
2. Na nivou zakonodavne vlasti djeluje Komisija za obrazovanje, kulturu, fizičku kulturu i pitanja mladih, kao stalno radno tijelo Općinskog vijeća. Komisija se sastoji od pet članova, predstavnika političkih partija.
3. Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje u oblasti rada sa mladima saraduje sa drugim općinskim službama, osnovnim i srednjim školama sa područja općine Ilidža, sa dvije javne ustanove čiji je osnivač Općina, predstavnicima Biro-a za zapošljavanje Ilidža, Službe socijalne zaštite općine Ilidža, Doma zdravlja Ilidža i drugim strukturama koje se bave pitanjima mladih.
4. U Budžetu Općine Ilidža od 2006. godine planira se posebna budžetska linija namijenjena mladima – tzv. „Budžet za mlade“ – koja uključuje (su)finansiranje projekata za mlade nevladinih organizacija i neformalnih grupa uz administrativnu podršku registrovane nevladine organizacije. U 2018. godini, budžet za mlade iznosio je 174.000,00 KM.²
5. Od školske 2001/2002. godine redovno se dodjeljuju stipendije učenicima/ama srednjih škola i studentima/cama visokoškolskih ustanova. Za školsku 2018/19. godinu dodijeljene su 394 stipendije talentovanim učenicima/ama i studentima/cama³, te 228 stipendija učenicima/ama slabijeg imovnog stanja i djeci bez oba roditelja i roditeljskog staranja⁴, koji se nalaze na redovnom školovanju.
6. Općina Ilidža u saradnji sa Institutom za razvoj mladih KULT realizovala je projekat obnove i izgradnje objekta koji se nalazi u Banjskoj 2 i koristi se u svrhu Obrazovno-raznodnog centra za mlade SPAJALICA. Ovim projektom želio se sačuvati objekat koji ima kulturno-historijski značaj i ponuditi mladima mjesto na kojem mogu kvalitetno provoditi svoje slobodno vrijeme. Obrazovno-raznodni centar za mlade SPAJALICA zvanično je otvoren 28. augusta 2008. godine. Lokacija obrazovno-raznodnog centra za mlade SPAJALICA u središnjem dijelu Ilidže, te blizina objekta nekadašnjeg kina „Igman“ u kojem se nalazi Biblioteka Ilidža, multimedijalna sala i nevladine organizacije stvara uslove za razvijanje Ilidže kao sredine koja je usmjerena ka mladima.
7. Općina Ilidža podržala je inicijativu za formiranje Vijeća mladih, kao krovnog udruženja mladih, utemeljenog na dobrovoljnom članstvu omladinskih udruženja, a koje predstavlja interese mladih i omladinskih udruženja. Vijeće mladih Ilidža registrovano je 25. januara 2013. godine, a osnovala su ga udruženja s područja općine Ilidža: Udruženje mladih „Elan“, Udruženje mladih „Bez ograničenja“, Crveni križ općine Ilidža i Udruženje za zaštitu prirode, rijeka i okoliša EKO PRO.

Općina Ilidža je prva općina u Bosni i Hercegovini koja je usvojila strateški dokument za mlade 2006. godine.

3. Pristup rješavanju problema

Kada se govori o strateškom dokumentu prema mladima, Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine u Članu 25. propisuje sljedeće: „Strategija prema mladima, u skladu sa

² Izvještaj o izvršenju budžeta općine Ilidža za period 01.01.- 31.12.2018. godine (www.opcinailidza.ba)

³ Odluka o stipendiranju talentovanih učenika i studenata u školskoj/akademskoj 2018/2019. godini (www.opcinailidza.ba)

⁴ Odluka o stipendiranju učenika i studenata slabijeg imovnog stanja u školskoj/akademskoj 2018/2019 godini (www.opcinailidza.ba)

članom 4. stav 7. i članom 11. stav 2. definira se, usvaja i provodi na osnovu istraživanja o potrebama i problemima mladih.“

U suštini, to znači da se strategija prema mladima kreira na osnovu analize položaja i potreba mladih, a koja mora biti sačinjena na osnovu istraživanja o položaju i potrebama mladih za onaj nivo vlasti na koji se strateški dokument odnosi.

U skladu s tim, Općina Ilidža je u saradnji sa Institutom za razvoj mladih KULT provela sveobuhvatno istraživanje o položaju i potrebama mladih koji žive na području općine Ilidža. Prikupljanje podataka – anketiranje mladih na terenu – provedeno je u junu 2016. godine korištenjem standardiziranog upitnika koji se koristi za istraživanje problema i potreba mladih u svim istraživanjima ovog tipa u Bosni i Hercegovini, tako da su podaci usporedivi sa svim drugim zajednicama i nivoima vlasti (općinama, kantonima, entitetom) koji imaju provedeno istraživanje o mladima. Osnova primijenjenog upitnika je upitnik EUROSTAT-a Evropske unije, koji je prilagođen potrebama lokalne zajednice. Anketari, također mladi, birali su ispitanike metodom slučajnog odabira mladih u dobi između 15 i 30 godina starosti. Na ovaj način su anketirana 422 ispitanika koji predstavljaju reprezentativan uzorak populacije mladih u dobi između 15 i 30 godina, jer je svaka mlada osoba sa područja općine Ilidža imala podjednaku vjerovatnoću ulaska u uzorak. Prilikom uzimanja uzorka poštovani su kriteriji određenih demografskih karakteristika značajnih za poređenje rezultata tako da se uzorak sastoji od približno jednakog broja žena i muškaraca te adekvatnog broja mladih koji žive u gradskim i vangradskim sredinama.

Na osnovu podataka prikupljenih kroz istraživanje kreiran je dokument „Analiza položaja i potreba mladih općine Ilidža“ koja obuhvata sljedeće oblasti:

Formalno, neformalno i cjeloživotno obrazovanje;
Rad, zapošljavanje, samozapošljavanje i poduzetništvo mladih;
Socijalna briga mladih;
Zdravstvena zaštita mladih;
Kultura, sport i slobodno vrijeme mladih;
Aktivizam mladih;
Informisanje i mobilnost mladih;
Sigurnost mladih.

Provedba navedenog istraživanja i izrada analize položaja i potreba mladih općine Ilidža prvi su koraci u izradi strategije prema mladima općine Ilidža. U nastavku aktivnosti na izradi strategije, općinski načelnik je imenovao Koordinaciono tijelo za izradu četvrte Strategije prema mladima općine Ilidža u sastavu:

Denis Muhović, predsjednik (Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje)
Amra Bojičić, član (Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje)
Damir Nuhanović, član (predsjednik radne grupe za oblast obrazovanja)
Džemila Agić-Imamović, član (predsjednik radne grupe za oblast zapošljavanja)
Emina Idrizović, član (predsjednik radne grupe za oblast socijalne politike)
Nermin Bašović, član (predsjednik radne grupe za oblast slobodnog vremena mladih-kultura i sport)
Amer Nezirević, član (predsjednik radne grupe za oblast zdravstva)
Jasmin Nikšić, član (predsjednik radne grupe za oblast aktivnog sudjelovanja mladih u društvu)
Edina Ičindić (predsjednik radne grupe za oblast informisanja i mobilnosti mladih)

Za svaku oblast pojedinačno imenovane su radne grupe.

U radnu grupu za oblast **obrazovanja** imenovani su:

1. Damir Nuhanović, predsjednik (Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje)
2. Alma Muratović, član (Općinsko vijeće)
3. Selma Sulejmanović, član (JU Četvrta gimnazija Ilidža)
4. Faik Hadrović, član (Općinsko vijeće)

U radnu grupu za oblast **zapošljavanja** imenovani su:

1. Džemila Agić-Imamović, predsjednik (JU "Služba za zapošljavanje KS"-Biro Ilidža)
2. Amar Kečo, član (Općinsko vijeće)
3. Aida Godinjak, član (Služba za privredu i turizam)
4. Miro Grbavac, član (Općinsko vijeće)

U radnu grupu za oblast **socijalne politike** imenovani su:

1. Emina Idrizović, predsjednik (Služba za rad, socijalna pitanja, zdravstvo, izbjeglice i raseljena lica)
2. Nermin Omerović, član (Služba socijalne zaštite općine Ilidža)
3. Mira Šljivić, član (IV PU-PS Ilidža)
4. Amel Pintol, član (Općinsko vijeće)

U radnu grupu za oblast **slobodnog vremena mladih - kultura i sport** imenovani su:

1. Nermin Bašović, predsjednik (Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje)
2. Samir Avdić, član (Općinsko vijeće)
3. Džemal Hurić, član (UTIKUS "Bašlija")
4. Dino Hadžić, član (Općinsko vijeće)

U radnu grupu za oblast **zdravstva** imenovani su:

1. Amer Nezirović, član (Dom zdravlja Ilidža)
2. Damir Laličić, član (Udruženje "Partnerstvo za zdravlje")
3. Džana Šaćić, član (Općinsko vijeće)
4. Smiljana Viteškić, član (Općinsko vijeće)

U radnu grupu za oblast **aktivnog sudjelovanja mladih u društvu** imenovani su:

1. Jasmin Nikšić, predsjednik (Vijeće mladih Ilidža)
2. Katarina Vučković, član (Institut za razvoj mladih KULT)
3. Mirsad Madeško, član (Općinsko vijeće)
4. Emna Milišić, član (Općinsko vijeće)

U radnu grupu za oblast **informisanja i mobilnosti mladih** imenovani su:

1. Edina Ičindić, predsjednik (Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje)
2. Anel Bajramović, član (Vijeće mladih Ilidža)
3. Redžo Lemezani, član (Općinsko vijeće)
4. Amir Džino, član (Općinsko vijeće)

Interes strategija prema mladima je da kantonalni organi, lokalne samouprave, sva udruženja građana i ostali subjekti društvene zajednice, poput omladinskih organizacija civilnog društva, neformalnih grupa i organizacija mladih i za mlade, ustanova, institucija i medija, vjerskih i manjinskih zajednica, političkih stranaka, međusobnom saradnjom i zajedničkim djelovanjem doprinesu postizanju zajedničkih ciljeva, koji se odnose na život mladih.

Ovim strateškim dokumentom nastoji se poboljšati kvalitet života mladih, uvažavajući njihove interese, a prema evropskim standardima i uspješnim iskustvima iz regiona, uz uključivanje što većeg broja mladih u procese odlučivanja.

4. Opći opis trenutnog položaja mladih

Analizom podataka prikupljenih kroz istraživanje o problemima i potrebama mladih na području općine Ilidža, došli smo do sljedećih osnovnih zaključaka:

OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH

Iako broj učenika upisanih u srednje škole u Federaciji Bosne i Hercegovine opada, općina Ilidža ima stabilan broj srednjoškolaca u protekle tri školske godine.

Kada su u pitanju razlozi zbog kojih mladi napuštaju obrazovanje, i dalje je glavni razlog vezan za finansijske faktore.

Pored nedostatka praktične nastave koji mladi smatraju najvećim problemom formalnog obrazovanja, značajan je i broj onih koji smatraju da je problem u odnosu i nestručnosti nastavnika te manjku dijaloga u učionici.

Neformalno (vanškolsko) obrazovanje mladi procjenjuju kao pozitivno iskustvo te je potreba za programima neformalnog obrazovanja i dalje velika.

RAD, ZAPOSŁJAVANJE I PREDUZETNIŠTVO MLADIH

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2013. godine, na teritoriji općine Ilidža živi 14.565 mladih osoba (15 do 29 godina starosti). Mladi čine blizu 22% stanovništva općine Ilidža te predstavljaju 17% od ukupnog broja mladih koji žive na području Kantona Sarajevo.

Uzmemo li u obzir podatke o stopi nezaposlenosti stanovništva općine Ilidža te različite načine mjerenja stope nezaposlenosti, sa sigurnošću se može tvrditi da stopa nezaposlenosti mladih općine Ilidža iznosi najmanje 50%.

Svaka sedma zaposlena osoba u Kantonu Sarajevo mlađa je od 30 godina. Učešće mladih (19-29) u ukupno zaposlenom stanovništvu Kantona Sarajevo je nepunih 15%. Procjenjuje se da i općina Ilidža ima sličnu dobnu strukturu zaposlenih.

Zaposleni mladi uglavnom rade u djelatnostima u kojima su prihodi dosta niži te su i znatno manje plaćeni za posao koji rade nego što je to slučaj sa odraslima.

Oko 43% mladih općine Ilidža ne radi poslove za koje su se školovali.

Oko 22% mladih općine Ilidža su, kroz radno iskustvo, bili svjedoci nekog oblika zlostavljanja na poslu, a koje je ostavilo posljedice na duševno i tjelesno zdravlje njih samih ili njihovih kolega ili kolegica.

59% mladih smatra da bi im poslovni trening bio od koristi. U prosjeku 18% mladih imalo je priliku učestvovati u određenom poslovnom seminaru za mlade.

Više od polovine mladih rado bi pokrenulo vlastiti biznis. Većini njih u tome je potrebna podrška od samog početka.

SOCIJALNA BRIGA I SIGURNOST MLADIH

Oko 56% mladih, pogotovo mlade žene, ne mogu doprinijeti kućnom budžetu. Oni koji uspijevaju doprinijeti, zarađuju malo te uglavnom ne uspijevaju štedjeti.

11% mladih općine Ilidža je vjenčano, a 8% ih ima djecu, što je približno prosjeku Federacije Bosne i Hercegovine gdje je 9% mladih vjenčano, a 7% ima djecu.

Procent mladih koji su se uspjeli stambeno osamostaliti je oko 14%. Većina mladih, oko 75%, živi u stanu ili kući koji su u vlasništvu njihovih roditelja. Mali je procent mladih koji žive odvojeno od roditelja kao podstanari (4%).

Svoj trenutni životni standard mladi općine Ilidža uglavnom procjenjuju kao dobar (52%). Da imaju osrednji životni standard smatra 24% mladih. Onih koji smatraju da žive vrlo dobro je 19%, a loše i vrlo loše je 4%.

Oko 47% mladih općine Ilidža svoju budućnost vide kao mnogo bolju od sadašnjosti, oko 28% mladih smatraju kako će njihova budućnost biti samo nešto bolja od sadašnjosti.

Podaci o temi sigurnosti mladih nisu prikupljeni kroz ranije provedena istraživanja na bilo kojem nivou vlasti prethodnih godina tako da su podaci prikupljeni u istraživanju za općinu Ilidža prvi kvantitativni podaci ikada prikupljeni o temi sigurnosti i mladih u kontekstu istraživanja položaja i potreba mladih.

Kada govorimo o zadovoljstvu mladih sigurnosnom situacijom u mjestu u kojem žive, općeniti je zaključak da su mladi više nezadovoljni nego zadovoljni postojećim stanjem. Oko 30% mladih iz vangradskih sredina i 27% mladih iz gradskih sredina nisu nimalo zadovoljni sigurnosnom situacijom.

Najveći je procent mladih koji su donekle zadovoljni stanjem sigurnosti u mjestu u kojem žive (65% u gradskim sredinama i 52% u vangradskim sredinama). Onih koji su zadovoljni u velikoj mjeri je 7% u gradskim sredinama i 18% u vangradskim sredinama.

Međuvršnjačko nasilje najzastupljeniji je oblik nasilja kod mladih. Čak 36% mladih iz gradskih sredina bili su žrtvama međuvršnjačkog nasilja, a 56% ih poznaje nekoga ko je bio žrtvom ovog oblika nasilja.

Nasilje na internetu sve je učestaliji oblik nasilja i u mnogim zemljama predstavlja značajan problem kod mladih. Relevantni podaci o učestalosti nasilja na internetu za Bosnu i Hercegovinu nisu dostupni, ali je sasvim sigurno da ovaj oblik nasilja dobija na značaju. Oko 20% mladih bili su žrtvama razbojništva, a oko 30% mladih poznaju nekoga ko je bio žrtvom ovog oblika nasilja. Pod razbojništvom su se podrazumijevali oni oblici nasilja koji su uključivali krađu ličnih predmeta, bilo da se radilo o krađi van kuće/stana ili o krađi iz kuće/stana (obijanje i pljačka).

Mladi u gradskim sredinama, posebno muškarci, češće su žrtvama nasilja na radnom mjestu. Kada govorimo o nasilju od strane partnera, mladi izjavljuju kako oni lično uglavnom nisu žrtvama ovog oblika nasilja jer u prosjeku oko 1% mladih navodi da jesu žrtvama nasilja od strane partnera sa nešto većim udjelom mladih žena (2%). Međutim, oko 23% mladih iz gradskih sredina navode kako poznaju nekoga ko je žrtvom nasilja od strane partnera.

Odgovori na pitanje o stepenu povjerenja u policijske službenike više su pozitivni nego negativni. Više od polovine mladih imaju "donekle" povjerenja u policijske službenike, a 15% povjerenje ima u velikoj mjeri. U prosjeku, oko 31% je mladih koji nemaju nimalo povjerenja u policijske službenike. Ukoliko posmatramo intenzitet povjerenja, rezultati pokazuju kako je povjerenje najjače kod mladih iz vangradskih sredina i kod mladih žena.

Zadovoljstvo radom policijskih službi nešto je niže od povjerenja u policijske službenike jer bilježi oko 10% više negativnih odgovora bez značajnih razlika baziranih na spolu ili tipu naselja. U potpunosti nezadovoljnih i nezadovoljnih je više nego zadovoljnih i u potpunosti zadovoljnih odgovora. Značajan procent odgovora je u kategoriji neopredijeljenih – mladi koji su "ni zadovoljni ni nezadovoljni" radom policijskih službi.

Oko 36% mladih općine Ilidža vjerovatno ne bi prepoznali psihičko nasilje ili nisu sigurni da bi prepoznali ovaj oblik nasilja.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA MLADIH

Više od polovine mladih općine Ilidža obavilo je sistematski pregled u posljednjih 12 mjeseci što je bolji prosjek nego na nivou Federacije Bosne i Hercegovine.

Zdravstvene usluge koje su posebno organizovane i specifično namijenjene samo za mlade ne postoje u većini lokalnih zajednica ili mladi nisu informisani da takve usluge postoje.

Oko 51% mladih općine Ilidža osigurani su preko roditelja/staratelja. Oko 2% mladih nema ili ne zna da li ima zdravstveno osiguranje, što je rezultat niži od podatka iz istraživanja na nivou Federacije Bosne i Hercegovine u kojem je pronađeno da 7% mladih nema zdravstveno osiguranje.

Visoke stope odbijanja odgovaranja na pitanja o reproduktivnom zdravlju kod mladih žena općine Ilidža ukazuju na potrebu promjene pristupa ovim pitanjima od strane svih sudionika brige o reproduktivnom zdravlju mladih.

Intimni odnosi i seksualno zdravlje teme su o kojima mladi nisu otvoreni razgovarati što u kombinaciji sa prethodno navedenim negativnim podacima o brizi za reproduktivno zdravlje, može uzrokovati ozbiljne posljedice.

Muškarci općine Ilidža posvećuju mnogo više vremena rekreativnim aktivnostima nego što to čine žene. Mladim djevojkama je potrebno osigurati odgovarajuće rekreativne sadržaje kako bi se više uključile.

U prosjeku 32% mladih općine Ilidža su svakodnevni pušači, 22% je onih koji puše više od 10 cigareta dnevno, od toga 7% puše više od 20 cigareta dnevno, te 7% više od 30 cigareta.

Konзумiranje alkoholnih pića nije opći trend među mladima općine Ilidža. Ipak, postoji 29% mladih koji su alkohol konzumirali jednom ili više puta u posljednjih mjesec dana. Mladi općine Ilidža uglavnom navode kako ne konzumiraju opojne droge (92% muškaraca i 99% žena).

KULTURA I SPORT

Kada je u pitanju zadovoljstvo mladih podrškom lokalnih vlasti razvoju i kreiranju kulturnih sadržaja, mladi su uglavnom nezadovoljni. Zadovoljnih i vrlo zadovoljnih mladih vrlo je malo. Ni zadovoljstvo podrškom razvoju sporta nije veće. Mladi su uglavnom vrlo nezadovoljni i nezadovoljni podrškom lokalnih vlasti, posebno kada je u pitanju podrška mladima da sami kreiraju sportske sadržaje. Zadovoljstvo nastavom vezanom za sport u školama i na fakultetima je nešto veće.

Na dnevnoj osnovi mladi općine Ilidža najviše slobodnog vremena provode boraveći u kafićima, potom u šetnji, gledanju televizije i čitanju knjiga. U nešto manjem procentu mladi vrijeme provode u vožnji biciklom i igranju računarskih igrica.

Djevojke u većem procentu čitaju knjige i šetaju, a muškarci više provode vrijeme u kafiću i igranju igrice.

Barem jednom dnevno ili više puta sedmično mladi idu u kupovinu, a u nešto manjem ali ipak značajnom procentu, bave se sportskim i rekreativnim aktivnostima te obavljaju vjerske obaveze.

Na odlaske u kino ili pozorište mladi općine Ilidža troše najmanje slobodnog vremena. Zabrinjavajući podatak je da 7% mladih jednom sedmično posjećuje kladionice/kockarnice, 6% ih to radi tri do pet puta sedmično, a 2% svaki dan. Dodamo li tome 8% mladih koji kladionice posjećuju rjeđe od jednom sedmično, dolazimo do rizične brojke od 23% mladih koji posjećuju kladionice. Kada govorimo o posjetama kladionicama, značajne su razlike temeljene na spolu jer su muškarci češći posjetoci kladionica sa alarmantnih 36% mladih muškaraca općine Ilidža koji posjećuju kladionice. Rezultat je sličan podatku iz istraživanja na nivou Federacije Bosne i Hercegovine gdje je evidentirano 37,6% mladih muškaraca koji posjećuju kladionice.

Oko 10% djevojaka općine Ilidža posjećuje kladionice, što je nešto niže od procenta djevojaka na nivou Federacije Bosne i Hercegovine koje posjećuju kladionice (oko 12%).

AKTIVIZAM MLADIH

Zainteresovanost mladih općine Ilidža za politiku na lokalnom nivou raste u odnosu na prethodna istraživanja sa 32% u 2009. godini na 44% u 2016. godini.

Mladi uglavnom vjeruju kako nemaju utjecaja na odluke koje ih se tiču, a koje se donose na lokalnom nivou. Rezultat toga što mladi ne vjeruju da svojim učešćem mogu donijeti promjene ogleda se i u niskom procentu mladih koji su u posljednjih 12 mjeseci izrazili neki od oblika aktivnog učešća.

Procent mladih općine Ilidža koji su aktivni kroz članstvo u organizacijama, bilo političkim ili nepolitičkim, u porastu je u odnosu na prethodna istraživanja.

Najviše mladih uspjele su okupiti omladinske organizacije i organizacije za ljudska prava i humanitarnu pomoć. Slijede ih političke stranke i omladinske organizacije političkih stranaka, potom okolišne organizacije te religijske i profesionalne organizacije.

Procent mladih koji nisu članovi navedenih organizacija, ali su učestvovali u aktivnostima koje su organizacije organizirale ili su radili za njih, je nešto veći od procenta mladih koji su članovi.

Iako članstvo u organizacijama različitog tipa kod mladih općine Ilidža raste u odnosu na prethodne godine, ono ipak nije na nivou rezultata Federacije Bosne i Hercegovine. Najveća razlika je kod članstva u omladinskim organizacijama gdje je na nivou Federacije Bosne i Hercegovine za 13% veći udio mladih koji su članovi omladinskih organizacija. Kod ostalih tipova organizacija, članstvo mladih općine Ilidža za 3% do 5% je niže nego kod mladih Federacije Bosne i Hercegovine. Izuzetak je članstvo u profesionalnim organizacijama, gdje je rezultat veći za 1% kod mladih općine Ilidža.

INFORMISANJE I MOBILNOST MLADIH

Oko 98% domaćinstava u kojima žive mladi posjeduje priključak za internet, tako da se mladi najčešće informišu upravo putem internet portala o svim temama koje ih zanimaju. Oko 80% mladih koristi računar i internet svakodnevno, a oko 9% skoro svaki dan. Korištenje interneta na nivou je korištenja u zemljama članicama EU.

35% mladih nikada ne čita neke dnevne novine, a 51% njih ne čita sedmične magazine. Djevojke povremeno čitaju dnevne i sedmične printane medije u nešto većem procentu nego muškarci. Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine 11% mladih nikada ne čita dnevne novine, a 21% ih nikada ne čita sedmične novine, dok 66% mladih novine (dnevne i sedmične) čita povremeno

Kada govorimo o mobilnosti mladih, turističke posjete te posjete rodbini i prijateljima najčešći su povod za putovanja. U manjem procentu zastupljeni su volonterski kampovi, studijska putovanja i ljetne škole.

Udio mladih općine Ilidža koji su putovali u druge gradove unutar BiH (63%) niži je od rezultata na nivou Federacije Bosne i Hercegovine gdje je 83% mladih navelo kako su putovali u druge gradove BiH u referentnih godinu dana.

Što se tiče putovanja u inostranstvo, u posljednjih 12 mjeseci 47% mladih imali su priliku putovati u neke druge zemlje što je rezultat jednak rezultatu do kojeg je došlo istraživanje na nivou Federacije Bosne i Hercegovine. Mladi općine Ilidža najčešće su putovali u Srbiju, Hrvatsku i Crnu Goru. Najčešći razlozi putovanja su turistički ili posjeta prijateljima i rodbini. Oko 32% mladih općine Ilidža otišlo bi u inostranstvo zauvijek, 36% bi otišlo na duže vrijeme kada bi im se za to pružila prilika, a 11% ih poduzelo i konkretne korake za odlazak iz zemlje. Alarmantan je podatak da bi 37% mladih na nivou Federacije Bosne i Hercegovine napustilo zemlju zauvijek radi odlaska u inostranstvo. Općina Ilidža nešto je ispod tog prosjeka, ali ipak sa dosta visokim procentom mladih koji ne žele živjeti tu gdje žive. Dodamo li tome još 36% mladih koji ne bi otišli zauvijek, ali bi otišli na duže vrijeme te 5% mladih koji ne znaju bi li otišli ili ne, dolazimo do podatka da na Ilidži postoji oko 26% mladih koji tu i žele ostati. Za nekih 10% veći je udio muškaraca koji bi napustili zemlju trajno ili privremeno.

Kada govorimo o razlozima zbog kojih je ovoliko mladih spremno napustiti domove, najčešći razlog je privremeni rad u inostranstvu (60%), radi studija bi otišlo 48% mladih, a radi trajnog nastanjanja u inostranstvu odselilo bi 40% mladih.

5. Plan djelovanja po oblastima

5.1. Obrazovanje i nauka mladih

1. Analiza stanja

Veliki dio mladih uključen je u sistem formalnog obrazovanja (srednje i visoko), a ono predstavlja jednu od najznačajnijih društvenih oblasti. Područje formalnog obrazovanja definisano je kantonalnim zakonima. Zadatak lokalne zajednice je da prati rad škola u smislu postignutih rezultata, da analizira stanje u pogledu materijalnih i prostornih kapaciteta u kojima se odvija nastava, da analizira uspjeh u učenju i vladanju učenika, te predlaže mjere za unaprjeđenje njihovog odgojno-obrazovnog rada. Zatim, lokalna zajednica kontinuirano organizuje općinska takmičenja u znanju, te provodi specifične programe podsticaja najugroženijim učenicima/cama, kao što je finansiranje prevoza učenika/ca sa većim problemima u kretanju, zatim programe poticaja najuspješnijih učenika/ca (pobjednici na općinskim, kantonalnim i federalnim nivoima takmičenja).

Škole sa područja općine Ilidža kontinuirano postižu visok nivo uspjeha u učenju, stalnim stručnim i pedagoškim usavršavanjem nastavnog osoblja prate savremena kretanja u obrazovanju i stimulišu njegovu primjenu u svakodnevnom radu u cilju unaprjeđenja odgojno-obrazovnog procesa. Pored redovne nastave u školama se odvija veoma živa i raznovrsna vannastavna aktivnost. Neke od njih rezultat su isključivo interesovanja učenika. Vannastavne aktivnosti su planirane i kao priprema za takmičarske aktivnosti iz predmeta za koje Prosvjetno-pedagoški zavod organizuje takmičenja i mogu se smatrati kao jedini oblik rada sa nadarenim učenicima.

Općina Ilidža, iako to nije u njenoj neposrednoj nadležnosti, kontinuirano podržava obrazovne institucije, učenike i studente na svom području. Navedena podrška se očituje u materijalnoj pomoći pri izgradnji osnovnih i srednjih škola i održavanju njihove infrastrukture kao i opremanju savremenom opremom. Također, Općina podržava učenički standard kroz finansiranje užina i ekskurzija socijalno ugroženim učenicima/cama, plaćanje prevoza učenika/cama koji imaju veće probleme u kretanju i njihovim pratiocima, stipendiranje talentovanih učenika/ca i studenata/ica, stipendiranje djece bez oba roditelja, odnosno, bez roditeljskog staranja i stipendiranje učenika/ca slabijeg imovnog stanja. Općina provodi općinska i podržava takmičenja na drugim nivoima te obezbjeđuje nagrade učenicima/ama za postignute rezultate. Dodatno, Općina Ilidža pruža podršku učenicima/ama u međunarodnoj razmjeni i organizovanju školskih takmičenja, smotri znanja i stvaralaštva te tradicionalnim manifestacijama okupljanja djece i mladih općine.

Za školsku 2018/19. godinu dodijeljeno je 439 stipendija talentovanim učenicima/ama srednjih škola (prosječna ocjena 5,00) i studentima visokoškolskih ustanova (najmanja prosječna ocjena 7,50 za studente grupacije tehničkih i medicinskih fakulteta i najmanja prosječna ocjena 8,00 za studente ostalih fakulteta). Mjesečni iznos stipendije za učenike/ce i studente/ice prve godine iznosio je 78,00 KM, a za studente/ice od druge do šeste godine kreće se u rasponu od 96,00 do 120,00 KM, zavisno od postignutih rezultata u prethodnoj godini.

1.1. Formalno obrazovanje

Na području općine Ilidža djeluje deset javnih ustanova osnovnih škola: Osnovna muzička škola Ilidža, tri privatne osnovne škole (O.Š. „Mehmed Handžić“, Katolički školski centar-Područna škola Stup i Međunarodna osnovna škola), dvije javne ustanove srednje škole, privatna srednja škola (Tursko-Bosanski Sarajevo koledž), te tri privatne visokoškolske ustanove.

Osnovne škole

Broj upisanih učenika/ca u školskoj 2018/19. godini

Naziv škole	Broj odjeljenja	Broj učenika/ca
JU Prva osnovna škola	30	682
JU Druga osnovna škola	30	646
JU Treća osnovna škola	26	604
JU Četvrta osnovna škola	18	343
JU Peta osnovna škola	33	694
JU Šesta osnovna škola	22	518
JU Sedma osnovna škola	27	612
JU Osmo osnovna škola „AmerČenanović“	20	496
JU Deveta osnovna škola	18	437
JU Deseta osnovna škola	25	603
Osnovna škola „Mehmed Handžić“	11	188
Katolički školski centar	23	511
Osnovna muzička škola Ilidža	27	399
P.U. Internacionalprimeryschool	19	335
U k u p n o	329	7.068

Srednje škole (javne ustanove)

Broj upisanih učenika/ca u školskoj 2018/19. godini

Naziv škole	Broj odjeljenja	Ukupan broj Učenika/ca
JU Četvrta gimnazija Ilidža Adresa: Mala aleja 69 Telefon/fax: 033/636 704, 623 880 Web site/e-mail: www.cetvrta-gimnazija.edu.ba cetvrta-gimnazija@gmail.com Direktor: Elvir Korjenić	15	328
JU Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije Adresa: Emira Bogunića Čarlija 2 Telefon/fax: 033/764 255, 764 266 Web site/e-mail: www.sgts.edu.ba sgts@sgts.edu.ba Direktor: Salko Huskić	16	395
PU „International HighSchool“ of Sarajevo Međunarodna srednja škola Sarajevo Adresa: Francuske revolucije bb Telefon: 033/944 100 Web site/e-mail: www.rps.edu.ba info@rps.edu.ba	11	192
U k u p n o	42	915

Visokoškolske ustanove

Internacionalni univerzitet u Sarajevu

Adresa: Hrasnička cesta 15

Telefon/fax: 033/957 100, 957 105

Web site: www.ius.edu.ba

E-mail: info@ius.edu.ba

Osnovan od strane Fondacije za razvoj obrazovanja Sarajevo 2003. godine, Internacionalni univerzitet u Sarajevu (IUS) čine sljedeći fakulteti: Fakultet prirodnih i tehničkih nauka (FENS), Fakultet menadžmenta i javne uprave (FBA), Fakultet umjetnosti i društvenih nauka (FASS), Pravni fakultet (FLW) i Edukacijski fakultet (FEDU) sa 21 studijskim programom.

Univerzitet ima 5 istraživačkih centara i 7 laboratorija.

IUS je otvoren za studente iz cijelog svijeta, dok se kao jezik komunikacije koristi engleski.

Studenti bez dovoljnog znanja engleskog jezika pohađaju jednogodišnji intenzivni Program za učenje engleskog jezika koji se organizira u sklopu IUS-ove Škole engleskog jezika.

Kampus IUS-a se nalazi na području općine Ilidže. Dosadašnji rad i ulaganje u ideju IUS-a realizovan je kroz otvaranje prostranog i sadržajnog kampusa, izgradnju objekata i moderne univerzitetske zgrade, biblioteke, istraživačkog centra, dva komforna studentska doma, savremenog istraživačkog centra, kao i kroz kontinuirano razvijanje IUS kapaciteta.

U školskoj 2018/2019. godini na Internacionalnom univerzitetu u Sarajevu (IUS) na svim ciklusima studira oko 2000 studenata sa svih kontinenata, iz 47 zemalja svijeta.

Internacionalni Burch univerzitet

Adresa: Francuske revolucije bb

Telefon/fax: 033/944 400, 782 131

Web site: www.ibu.edu.ba

E-mail: info@ibu.edu.ba

Internacionalni Burch univerzitet (IBU) osnovan je 2008. godine, a čine ga tri fakulteta:

Fakultet za inženjering i informacione tehnologije, Fakultet za ekonomiju i Edukacijski fakultet. Nastavni proces je započeo u skladu s Bolonjskim sistemom obrazovanja (3 +2 +3) u cijelosti na engleskom jeziku na sva tri fakulteta. Za naučnoistraživački rad studenti se mogu koristiti bibliotekom, informatičkim laboratorijama te posebno prerađenim čitaonicama. Studentima se nudi i mogućnost smještaja u muškim i ženskim domovima uz prateće sadržaje koji su u neposrednoj blizini zgrade univerziteta. Burč je član porodice privatnih Stirling Education obrazovnih institucija.

Sarajevska škola za nauku i tehnologiju

Adresa: Hrasnička cesta 3a

Telefon/fax: 033/975 000, 975 030

Web site: www.ssst.edu.ba

E-mail: administration@ssst.edu.ba

Univerzitet Sarajevska škola za nauku i tehnologiju otvoren je u oktobru 2004. godine kao prvi privatni univerzitet u Bosni i Hercegovini. U namjeri da ponudi programe koji će pratiti svjetske standarde obrazovanja, SSST je uspostavio saradnju sa Univerzitetom Buckingham u Velikoj Britaniji, te na taj način diplomantima obezbjeđuje dvije diplome – diplomu SSST prema bolonjskim principima studija, te diplomu Univerziteta u Buckinghamu. Nastava na SSST-u se izvodi na engleskom jeziku. U septembru 2012. godine otvoren je Kampus Univerziteta SSST na Ilidži. Zgrada Kampusa Univerziteta SSST prostire se na 10.000 m², a

izgrađen je u skladu sa svjetskim standardima za visokoobrazovne institucije. Univerzitet SSST ima šest fakulteta: Fakultet kompjuterskih nauka, Fakultet informacionih sistema, Fakultet inženjerskih nauka, Ekonomski fakultet, Fakultet političkih nauka i međunarodnih odnosa i Fakultet stranih jezika i Sarajevsku filmsku akademiju.

Inkluzivno obrazovanje

Broj učenika/ca sa teškoćama u razvoju u osnovnim školama na području općine Ilidža u školskoj 2018/19. godini:

Naziv škole	Broj učenika/ca sa teškoćama u razvoju	Broj učenika/ca u stanju socijalne potrebe
Prva osnovna škola	136	97
Druga osnovna škola	183	3
Treća osnovna škola	53	39
Četvrta osnovna škola	46	18
Peta osnovna škola	64	27
Šesta osnovna škola	89	15
Sedma osnovna škola	26	43
Osma osnovna škola „Amer Čenanović“	19	27
Deveta osnovna škola	5	31
Deseta osnovna škola	5	31
Osnovna škola „Mehmed Handžić“	43	0

Broj učenika/ca sa teškoćama u razvoju u dvije srednje škole na području općine Ilidža:

Naziv škole	Broj učenika/ca sa teškoćama u razvoju	Broj učenika/ca koji rade po IPP-u	Poteškoće
Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije	30	0	Govorne teškoće. Oštećenje sluha i vida.
Četvrta gimnazija Ilidža	14	0	Nema kategorisanih učenika, ali ima nekoliko učenika sa tjelesnim oštećenjima, govornim teškoćama i oštećenjima sluha i vida.

Proces inkluzivne nastave podrazumijeva uključivanje djece sa teškoćama u razvoju u redovnu školu kojim se realizuje individualno prilagođeni plan i program i prisutna je već devet godina. Različiti su problemi koji prate ovaj vid nastave, te praksa pokazuje da se nisu ispunile brojne pretpostavke za uspješno provođenje inkluzivnog obrazovanja.

Iskustva nastavnog osoblja su sljedeća:

Izradi individualnih edukacijskih programa treba posvetiti posebnu pažnju, a u tu svrhu za svakog učenika/cu formirati poseban tim sa stručnim kadrom defektologa, logopeda, psihologa i socijalnih radnika.

Bez asistenta u nastavi nema ni inkluzije. Roditelj u ulozi asistenta nije riješenje, makar bio izuzetno požrtvovan i sve vrijeme provodio u školi.

Posebna teškoća u radu je saradnja sa roditeljima koji ne prihvataju stanje svog djeteta te zauzetost nastavnika učenicom/com inkluzivne nastave, a zapostavlja se rad sa drugim učenicima/ama u razredu.

Iscrpljujuće je učenicima/ama pratiti nastavu, na primjer šest sati u toku dana, ostaje malo vremena za zadatke kod kuće jer im treba više vremena da urade zadatke, te ostaje malo vremena za odmor (kontraefekat).

Dosadašnji nivo edukacije nastavnog osoblja je neadekvatan, a većina ih nije obučena (obuhvaćen je samo jedan broj nastavnika i profesora razredne nastave, dok je karika u edukaciji prekinuta sa predmetnom nastavom).

Potrebni su adekvatni asistenti u nastavi sa psihološkom, pedagoškom i didaktičkom obukom.

Veća potreba opremljenosti škola sa didaktičkim materijalom (većina škola su slabo ili gotovo nikako opremljene), koji je potreban za rad sa djecom po IPP.

Pitanje diploma na kraju završenog školovanja je nedorečeno.

Veći broj učenika/ca sa kombinovanim psihičkim i kognitivnim smetnjama je uključen u redovne osnovne škole, iako njihovim potrebama mogu udovoljiti samo specijalizovane institucije. Ovakvo stanje nanosi štetu učenicima/ama sa teškoćama u razvoju i ostalim učenicima/ama.

U praksi se često govori o uključivanju učenika/ca sa drugačijim potrebama u redovne škole, pri tome se najčešće misli na učenike/ce koji imaju teškoće u razvoju. Često se, djelomično ili u cijelosti, zapostavljaju nadareni i talentovani učenici/e, te potrebe da se i njima obezbijedi razvoj u skladu sa njihovim potencijalima.

Cilj provedbe inkluzivne nastave bio je da se isključi svaki vid diskriminacije djece i zaštite prava djece. Nažalost, proces ne ide kako je zamišljeno, jer se nisu na vrijeme primjenili standardi definisani zakonima koji se trebaju realizovati, a tiču se:

- adekvatnog broja stručnjaka koji će direktno ili indirektno raditi za dobrobit djece sa teškoćama u razvoju;
- broja učenika/ca u odjeljenjima gdje su raspoređeni učenici/e sa teškoćama u razvoju;
- opremljenost adekvatnim učilima i literaturom;
- otklanjanje arhitektonskih barijera;
- opremljenost prostora za inkluzivne učionice.

1.2. Neformalno obrazovanje

Neformalni oblik obrazovanja se provodi, uglavnom, kroz aktivnosti i projekte nevladinog sektora. Općina Ilidža ostvaruje saradnju sa udruženjima koja se u svojim aktivnostima bave obrazovanjem i potrebama mladih ljudi. Ovom broju aktivnih udruženja treba dodati i projekte drugih subjekata koje podržava općina, a koji svojim radom daju značajan doprinos u razvoju obrazovanja i na taj način pokrivaju teme koje nisu dovoljno ili nikako prisutne u nastavnim planovima i programima odgojno-obrazovnih institucija kao, na primjer, ljudska prava, rješavanje konflikata, nenasilna komunikacija, ravnopravnost spolova, seksualno i reproduktivno zdravlje, projektni menadžment, prezentacijske vještine, građansko obrazovanje i aktivizam mladih, volonterizam i drugo. Analiza rezultata istraživanja potreba mladih je pokazala da je više od 46% mladih Ilidže pohađalo neki oblik obuke koji nije u programu redovnog obrazovanja, a 43% ih želi pohađati u budućnosti.

Rezultat ukazuje da su mladi općine Ilidža zainteresovani za programe neformalnog obrazovanja. Općina Ilidža je u toku 2018. godine podržala realizaciju 25 projekata iz oblasti obrazovanja finansiranih po Javnom pozivu iz oblasti sporta, kulture i obrazovanja, a na osnovu Odluke o kriterijima, načinu i postupku raspodjele budžetskih sredstava općine Ilidža iz grantova za projekte u oblasti sporta, kulture i obrazovanja ("Službene novine KS", broj

30/09), a (su)finansirana su i četiri projekta (Specijalistička škola izviđačkih vodiča, konačara i organizatora izleta, zimovanja, kampovanja kao i pomoći ugroženim od prirodnih i drugih nesreća, Naučni simpozij unaprijeđenja rada mladih prosvjetnih radnika općine Ilidža „Primjena novih tehnologija u nastavi“, Mini-škola neformalne edukacije i profesionalne orijentacije za mlade općine Ilidža i „Mogu naučiti i mogu pokazati“ za djecu sa invaliditetom) na osnovu raspisanog Javnog poziva za (su)finansiranje projekata za mlade.

Problemi mladih

Analizom istraživanja i podataka kojima raspolaže Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje utvrđeni su sljedeći problemi mladih u oblasti formalnog obrazovanja:

1. Formalno obrazovanje se sporo prilagođava potrebama tržišta rada.
2. Mladi prekidaju školovanje jer u tome ne vide smisao obrazovanja.
3. Nadarenim i talentovanim učenicima ne posvećuje se dovoljno pažnje.
4. Inkluzivno obrazovanje treba unaprjeđivati.
5. Zbog velike posvećenosti formalnom obrazovanju i ustaljenih tradicionalnih stavova o školskom obrazovanju mladi ne vide prednosti neformalnog obrazovanja.

Iako broj učenika upisanih u srednje škole u Federaciji Bosne i Hercegovine opada, općina Ilidža ima stabilan broj srednjoškolaca u protekle tri školske godine.

Žene su nešto zastupljenije na fakultetima društvenog i humanističkog usmjerenja, na ekonomiji i pravu te na fakultetima zdravstvenog smjera. Međutim, te razlike nisu velike. Na magisterij i doktorat upisano je nešto više muškaraca nego žena.

Procent mladih općine Ilidža koji prerano napuštaju obrazovni sistem bilježi pozitivne promjene, te je u periodu od 2009. do 2016. godine opao za skoro polovinu. Pozitivna promjena je i to što se značajno smanjuje broj mladih muškaraca koji prerano napuštaju obrazovanje.

Kada su u pitanju razlozi zbog kojih mladi napuštaju obrazovanje, i dalje je glavni razlog vezan za finansijske faktore.

Od oko 4% mladih koji primaju stipendiju, 3% je onih koji stipendiju dobivaju od lokalnog nivoa vlasti, dakle, od općine Ilidža. Nepunih 1% mladih stipendiju prima sa kantonalnog nivoa. Mjesečni iznosi stipendija najčešće su oko 100 KM.

Sva posmatrana istraživanja o mladima u Bosni i Hercegovini pokazuju dosljednost u mišljenju mladih da im obrazovanje koje su stekli ili još uvijek stječu neće pomoći da se zaposle u struci. Mišljenje mladih općine Ilidža dosta je slično onome koje imaju mladi na nivou Federacije Bosne i Hercegovine gdje 30% mladih smatra da će im obrazovanje koje su stekli ili još uvijek stječu u velikoj mjeri pomoći da se zaposle u struci, a isto mišljenje ima 33,5% mladih općine Ilidža (2012. godine, procent je iznosio 37%).

Kao najveći problem formalnog (redovnog školskog) obrazovanja mladi navode nedostatak praktične nastave. Zbog činjenice da vrlo mali broj mladih ima priliku i praktično iskusiti zanimanje za koje se obrazuje, kod mladih je u velikoj mjeri prisutan strah od praktičnog rada odmah nakon završetka škole ili fakulteta. Nezadovoljstvo mladih mogućnostima za učešće u praktičnoj nastavi prisutno je još od 2009. godine jednakim intenzitetom, a navodi se i kao najveći problem obrazovnog sistema i kod istraživanja na nivou Federacije Bosne i Hercegovine iz 2013. godine. Osim toga, mladi su i dalje nezadovoljni preopširnim nastavnim planovima i programima iako se kod ovog problema bilježi trend opadanja.

Pored nedostatka praktične nastave koji mladi smatraju najvećim problemom formalnog obrazovanja, značajan je i broj onih koji smatraju da je problem u odnosu i nestručnosti nastavnika te manjku dijaloga u učionici.

3. Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

Imajući u vidu zakonske mogućnosti i nadležnosti lokalne zajednice, problemi i potrebe mladih su rangirani po prioritetima, a na osnovu kriterija nadležnosti, značaja za mlade, finansijskim mogućnostima općine i pretpostavljenim efektima poduzetih mjera u lokalnoj zajednici.

<u>vrlo hitno ali nebitno</u> ⁵ Obrazovni sistem nije prilagođen potrebama na tržištu rada.	<u>vrlo hitno i vrlo bitno</u> 1. Učenici/ce sa teškoćama u razvoju nisu dovoljno uključeni u redovno školovanje i/ili se ne tretiraju na odgovarajući način. 2. Mladi prekidaju/napuštaju školovanje zbog finansijskih razloga, ali i zbog toga što u obrazovanju ne vide smisao. 3. Mladi nisu dovoljno upoznati sa prednostima koje nudi neformalno obrazovanje.
<u>nije ni hitno ni bitno</u>	<u>nije hitno ali je bitno</u> 4. Nadareni i talentovani učenici/ce su neidentifikovani i njihovim sposobnostima se ne posvećuje dovoljno pažnje.

Objasnit ćemo probleme koji su prethodno navedeni u matrici, a označeni su kao hitni i bitni:

1. Učenici/e sa teškoćama u razvoju nisu dovoljno uključeni u redovno školovanje i/ili se ne tretiraju na odgovarajući način.

Reforma obrazovanja u BiH pokrenula je, pored ostalih, i proces uvođenja inkluzivne nastave.

Inkluzija podrazumijeva uključivanje djece sa teškoćama u razvoju u redovnu školu. Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 23/17, 33/17 i 30/19) definira pitanje inkluzije kroz članove: 66, 69, 70 i 71. Cilj provedbe inkluzivne nastave je da se isključi svaki vid diskriminacije djece sa teškoćama u razvoju i zaštite prava djece. Nažalost, realizacija ne vodi ka ostvarenju navedenih ciljeva prvenstveno zbog toga što se prije provođenja nisu primijenili Pedagoški standardi koji se odnose na: adekvatan broj stručnjaka za direktni ili indirektni rad sa učenicima/ama sa teškoćama u razvoju, opremljenost adekvatnim učilima i literaturom, otklanjanje arhitektonskih barijera, te opremljenost prostora za inkluzivne učionice i prilagođavanje školskih objekata fizičkim potrebama učenika/ca. Zakonom o srednjem obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 23/17 i 30/19) u členu 67 navodi se da se učenici/e s teškoćama u razvoju, pod određenim uvjetima, mogu uključiti u redovno srednjoškolsko obrazovanje, na osnovu principa inkluzivnog odgoja, obrazovanja i rehabilitacije uz prethodno obezbjeđenje neophodne stručne podrške.

2. Mladi prekidaju/napuštaju školovanje zbog finansijskih razloga, ali i zbog toga što u obrazovanju ne vide smisao.

Procenat mladih općine Ilidža koji prerano napuštaju obrazovni sistem bilježi pozitivne promjene, te je u periodu od 2009. do 2016. godine opao za skoro polovinu. Pozitivna promjena je i to što se značajno smanjuje broj mladih muškaraca koji prerano napuštaju obrazovanje. Kada su u pitanju razlozi zbog kojih mladi napuštaju obrazovanje, i dalje je glavni razlog vezan za finansijske faktore. Međutim, pojava na koju bi trebalo obratiti posebnu pažnju jeste značajan porast u broju mladih koji obrazovanje ne nastavljaju jer u

⁵ Nije u nadležnosti općinske vlasti.

tome ne vide smisao. Nemogućnost pronalaska smisla u obrazovanju, kao značajnog faktora napuštanja obrazovnog sistema, porastao je za cijelih 10% od 2009. godine i iznosi 31%.

3. Mladi nisu dovoljno upoznati sa prednostima koje nudi neformalno obrazovanje. Neformalno (vanškolsko) obrazovanje mladi procjenjuju kao pozitivno iskustvo te je potreba za programima neformalnog obrazovanja i dalje velika. Mladi procjenjuju kako neformalno obrazovanje pruža mnoštvo pozitivnih prilika za stjecanje upotrebljivih znanja i vještina, ali i prilika za lični rast i razvoj. Najčešće teme kurseva/programa neformalnog obrazovanja koje mladi pohađaju vezane su za učenje stranih jezika i informatiku.

4. Plan djelovanja

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi (KM)
1. Učenici/e sa teškoćama u razvoju nisu dovoljno uključeni u redovno školovanje i/ili se ne tretiraju na odgovarajući način.	<p>1. Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju Kantona Sarajevo se primjenjuje: Učenici/ce sa teškoćama u razvoju su uključeni u redovnu školu i pohađaju inkluzivnu nastavu prema individualno prilagođenom planu i programu.</p> <p>2. Nezaposleni mladi, fakultetski obrazovani stručnjaci sa područja općine Ilidža angažovani su u ovom projektu.</p>	<p>Angažovati mlade nezaposlene stručnjake sa područja općine Ilidža kako bi kroz volontiranje u osnovnim školama sa područja općine Ilidža i u Centru stekli radno iskustvo.</p> <p>Nastaviti rad volonterskog mobilnog tima u uz potporu stručnjaka Centra „Vladimir Nazor“ Sarajevo i školskih pedagoga i psihologa, te isti proširiti i za srednje škole.</p>	<p>2020 2021 2022 2023 2024</p>	<p>Članovi mobilnog tima, pedagozi/psiholozi i direktori osnovnih i srednjih škola i Centar „Vladimir Nazor“.</p>	<p>2020: 30.000 2021: 30.000 2022: 30.000 2023: 30.000 2024: 30.000</p>
2. Mladi prekidaju/napuštaju školovanje zbog finansijskih razloga, ali i zbog toga što u obrazovanju ne vide smisao.	<p>1. Smanjen je broj učenika/ca devetih razreda OŠ i prvih razreda srednjih škola koji napuštaju školovanje.</p> <p>2. Općina Ilidža dodjeljuje najmanje 350 stipendija godišnje talentovanim učenicima/ama srednjih škola i studentima/cama visokoškolskih ustanova.</p>	<p>Organizovati predavanje/radionicu o važnosti obrazovanja i cjeloživotnog učenja za učenike/ce devetih razreda OŠ i prvih razreda srednjih škola</p> <p>Promovisati deficitarna zanimanja učenicima 8. i 9. razreda i roditeljima u osnovnim školama.</p> <p>Za svaku školsku godinu organizovati Javni poziv za stipendiranje učenika/ca i studenata/ica</p>	<p>2020 2021 2022 2023 2024</p>	<p>Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje Općine Ilidža, direktori osnovnih i srednjih škola, pedagozi/psiholozi, omladinska udruženja.</p>	<p>2020: 1.000 2021: 1.000 2022: 1.000 2023: 1.000 2024: 1.000</p> <p>iz drugih stavki (isplata stipendija)</p>

3. Mladi ne vide prednosti neformalnog obrazovanja u vidu dopune školskom obrazovanju.	<p>1. Najmanje 300 mladih koji se još školuju koristi ponudu neformalnog obrazovanja koja se nudi u Obrazovno-razonodnom centru za mlade SPAJALICA.</p> <p>2. Najmanje 200 mladih pohađalo je jedan od kurseva koji su u ponudi Obrazovno-razonodnog centra za mlade SPAJALICA.</p>	<p>Organizovati Dan otvorenih vrata Obrazovno-razonodnog centra za mlade SPAJALICA dva puta godišnje, na koji bi se pozvali učenici/e IX razreda svih osnovnih škola kao i učenici/e I razreda srednjih škola.</p> <p>Održati prezentaciju ponude neformalnog obrazovanja i udruženja u svim srednjim školama na području općine Ilidža</p> <p>Mlade Ilidže redovno informisati o ponudi Obrazovno-razonodnog centra za mlade SPAJALICA.</p> <p>Provoditi kurseve za koje mladi smatraju da su im potrebni.</p>	2020 2021 2022 2023 2024	Institut za razvoj mladih KULT, sve osnovne i srednje škole na području općine Ilidža.	2020: 3.000 2021: 3.000 2022: 3.000 2023: 3.000 2024: 3.000 (sufinansiranje troškova polaznika kurseva)
4. Djeca se ne uključuju u programe neformalnog obrazovanja u dovoljnoj mjeri.	Djeca u ranijoj dobi počinju upoznavati koncept neformalnog obrazovanja i benefite koje ono pruža. Stoga ostaju uključeni u neformalno obrazovanje i u mladalačkoj dobi.	Provoditi edukativne aktivnosti za razvoj ličnosti i intelektualnih vještina djece od 4 do 14 godina u okviru neformalnog obrazovanja.	2020 2021 2022 2023 2024	Obrazovno-razonodni centar za mlade Spajalica, Općina Ilidža.	2020: 5.000 2021: 5.000 2022: 5.000 2023: 5.000 2024: 5.000

Troškovi po godinama:

Godina	Iznos
2020.	39.000,00 KM
2021.	39.000,00 KM
2022.	39.000,00 KM
2023	39.000,00 KM
2024	39.000,00 KM
ukupno:	195.000,00 KM

5.2. Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih

1. Analiza stanja

Položaj mladih na tržištu rada u Bosni i Hercegovini pa tako i na području općine Ilidža već dugi niz godina je zabrinjavajući. Mladi teško pronalaze poslove, a kada se zaposle, obično ne rade poslove za koje su se školovali te uglavnom rade u djelatnostima u kojima su prihodi niži te su manje plaćeni za posao koji rade nego što je to slučaj sa odraslima.

Prema podacima Javne ustanove "Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo", na evidenciji Biroa Ilidža registrovano je 9.797 nezaposlenih osoba od čega je 2.113 mladih u dobi od 15 do 29 godina starosti (877 muškaraca i 1.236 žena). Podaci za mlade u dobi od 30 godina nisu dostupni kao izdvojen podatak jer su svrstani u dobnu grupu 30-34. Više detalja o spolnoj, obrazovnoj i starosnoj strukturi nezaposlenih te pregled broja nezaposlenih po zanimanjima dostupno je u tabelama ispod.

Starosna struktura nezaposlenih osoba, po spolu i stepenu stručnog obrazovanja – Biro Ilidža

Godine starosti		Ukupno	VSS	VŠS	SSS	NSS	VKV	KV	PKV	NKV
15-19 god.	Svega	201	0	0	95	0	0	71	0	35
	Žene	89	0	0	50	0	0	22	0	17
20-24 god.	Svega	917	93	0	577	0	0	161	3	83
	Žene	485	65	0	306	0	0	68	3	43
25-29 god.	Svega	995	348	1	407	0	0	169	1	69
	Žene	662	272	1	266	0	0	83	0	40
30-34 god.	Svega	1.053	305	1	370	0	0	246	1	130
	Žene	736	232	1	255	0	0	158	1	89
35-39 god.	Svega	1.208	200	21	376	0	4	373	5	229
	Žene	805	155	19	275	0	0	202	3	151
40-44 god.	Svega	1.000	65	10	266	4	2	293	3	357
	Žene	690	50	7	202	4	2	171	3	251
45-49 god.	Svega	1.002	26	9	235	5	2	298	20	407
	Žene	669	14	8	179	5	1	180	13	269
50-54 god.	Svega	1.207	22	17	269	14	7	433	20	425
	Žene	784	14	11	220	14	0	220	11	294
55-59 god.	Svega	1.274	38	23	335	16	16	324	13	509
	Žene	785	20	15	228	15	3	121	7	376
60 i više god.	Svega	940	20	16	132	17	15	188	10	542
	Žene	636	7	8	94	17	3	84	6	417
UKUPNO	Svega	9.797	1117	98	3062	56	46	2556	76	2786
	Žene	6.341	829	70	2075	55	9	1309	47	1947

Pregled broja nezaposlenih po zanimanjima i godinama starosti – Biro Iliđa

ZANIMANJE	Svega	15-19 god.	20-24 god.	25-29 god.	30-34 god.	35-39 god.	40-44 god.	45-49 god.	50-54 god.	55-59 god.	60 i više g.
UKUPNO	9.820	219	911	1.000	1.062	1.186	1.011	991	1.211	1.281	948
Radnik za jednostavne poslove drugdje nerazvrstan	2792	36	83	76	131	225	357	403	425	512	544
Prodavač	509	2	16	27	64	87	102	55	61	52	43
Maturant gimnazije	502	3	89	72	79	77	28	12	28	86	28
Ekonomski tehničar	298	1	24	21	33	38	44	20	33	65	19
Mašinski tehničar	279	14	44	26	23	30	28	19	31	48	16
Grafički tehničar	248	24	98	65	24	16	5	10	4	2	
Tekstilni tehničar	159	1	18	25	18	30	17	17	13	17	3
Vozač motornih vozila	158	1	7	5	12	24	19	27	20	21	22
Automehaničar	142	10	17	19	13	25	14	5	12	20	7
Medicinska sestra	137	13	29	13	23	17	13	3	7	12	7
Diplomirani ekonomista	132		11	27	34	35	12	7	3	1	2
Frizer-vlasuljar	129	6	12	26	42	33	7		2		1
Metalostrugar	104				2	17	10	12	33	24	6
Diplomirani pravnik	103		10	31	26	16	6	5	1	5	3
Bravar	94	2	2		2	11	13	12	26	17	9
Elektrotehničar	86	8	18	15	8	6	5	6	5	9	6
Kuhar	85	1	6	14	9	17	5	2	11	17	3
Daktilograf	77						3	11	28	18	17
Poljoprivredni tehničar	76		7	8	10	12	9	11	14	3	2
Socijalni radnik	72		1	16	28	20	2			4	1
Elektroenergetski tehničar	68	3	18	11	7	8	9	7		3	2
Frizer za muškarce i žene	65	2	13	4	6	6	18	4	7	2	3
Krojač	65	3	5	5	8	12	5	1	4	11	11
Turističko hotelijerski tehničar	61	2	9	6	15	8	6	6	3	4	2
Konobar	60	1	5	4	5	6	3	6	12	7	11
Konfekcionar	58				2	2	13	16	16	7	2
Zubotehničar	55	1	14	13	7	9	4	4	2		1
Mašinobravar	54		1			8	8	6	13	13	5
Saobraćajni tehničar	53	4	3	9	4	3	7	7	7	3	6
Stolar	52	4	4	5	4	8	6	5	9	3	4
Administrativni službenik	50		1	1	1		7	10	9	11	10
Mualim	47	1	14	8	5	9	3	2	4	1	
Građevinski tehničar	45		5	2	2	8	7	5	4	10	2
Fizioterapeut	44	2	16	6	5	8	5	2			
Pedijatrijska sestra-tehničar	44	4	12	6	2	13	2	1		2	2
Politolog	42		7	11	6	10	2	1		3	2
Kriminalist	41		4	10	8	14	3	1		1	
Komercijalni službenik	40		1			2	13	11	12	1	
Profesor fizičke i zdravstvene kulture	38		2	13	11	7		2	2	1	
Konfekcionar tekstila-	36	1		4	5	13	9	2	1	1	

krojač											
Diplomirani inženjer poljoprivrede	35		1	6	10	3	3	1	3	7	1
Hemijski tehničar	35		3	1	1	1	2	4	16	5	2
Nastavnik razredne nastave	35		1	11	15	6		1			1
Upravni službenik	34		2				1	4	9	11	7
Ekonomista	32			1		6	4	1	5	7	8
Šumarski tehničar	32		7	1	3	1	1	5	7	3	4
Arhitekt tehničar	30	1	8	7	7	1	2		1	2	1
Prerađivač žita, brašna i šećera	29				1	3	10	12	2		1
Tehničar finalne prerade drveta	29		2	1	3	5	2	5	5	4	2
Prehrambeni tehničar	29	2	6	8	2	1	2	5	2	1	
Elektromehaničar	28	2	2	5	1	4	2	1	2	7	2
Cvječar	28	2	5	9	10	2					
Tehničar elektronike	28		3	3	4	7	4	6	1		
Farmaceutski tehničar	28	2	11	5	4	3	1		1		1
Novinar	28			5	12	8	1			2	
Kozmetičar	26	2	3	2	1	6	2	3	1	4	2
Profesor engleskog jezika	26		1	10	9	4		1	1		
Pletač	25			1	2	3	2	5	9	3	
Elektroinstalater	24	3	4	3	3	3	1		3	3	1
Profesor bosanskog jezika	24			7	12	4	1				
Precizni mehaničar	23				1	6	2	9		5	
Autolimar	23	2	3	3	1	3	1	1	3	5	1
Optičar	22	4	4		1	4	1	4	3	1	
Elektromehaničar za elektroenergetiku	22	2	3	2	4	1	2	4	3	1	
Medicinska sestra za porodiljsko-ginekološku njegu	22		4	3	3	7	4		1		
Hortikulturni tehničar	20		7	4	3	2			2	2	
Tehničar za drvo	20		3			1	2	2	3	6	3
Diplomirani inženjer saobraćaja i komunikacija	20		4	8	5		3				
Upravni organizator	20		2	12	6						
Zidar	19		1			2	1	3	7	3	2
Mesar	19		4	2		3	3	3	2	2	
Veterinarski tehničar	19		8	3	4	1		3			
Aranžer	19	1	3	2	4	2	1	3	3		
Metalobrusač	19							10	5	3	1
Profesor sociologije	19			2	2	10	4				1
Stomatološka sestra	19	2	4	3	3	3			2	1	1
Biolog	19		2	7	4	5					1
Frizer za žene	18	4			1	1	1		4	4	3
Monter opreme za grijanje i hlađenje	18			5	1	1			4	5	2
PTT tehničar	18	4	3	3	2	2	1	1	2		

poštanskog saobraćaja											
Slastičar	17		5	3	3	2			3		1
Razredni učitelj	17				4	7	6				
Zavarivač	17	1			1	1	2	4	5	3	
Metaloglodač	17	1				1	2	6	4	3	
Pravnik	17					1	1	1	4	5	5
Medicinski laboratorijski tehničar	17	1	4	1	4	3	2		1	1	
Tehničar grafičke dorade	17		1	6	7	3					
Psiholog	17		1	5	5	2	3	1			
Tkač	16					2	1	5	5	2	1
Hemičar operator	16						7	3	6		
Kuharski tehnolog	15	2	3				1	5	3	1	
Likovni tehničar	15	1	1	5	3	1		1	1	2	
Pomoćni krojač tekstila	15						1	3	6	1	4
Profesor geografije	15			2	4	5	2			1	1
Prerađivač mesa i mlijeka	15	1	1		1		4	2	3	2	1
Autolakirer	15	1	2	2		2	2		3	2	1
Pedagog	15			5	9	1					
Instalater vodovoda i kanalizacije	14	2		1	1			2	4	1	3
Stolar za šablone	14						1	8	4	1	
Limar	14	1	1		1	1			4	5	1
Komunikolog	14		2	6	6						
Profesor pedagogije	14				2	9	1		1	1	
Sanitarni tehničar	14		5	1	2	4			1	1	
Profesor ONO i DSZ	14		1	5	5	1	1	1			
Pekar	14	2	2	3	1		1		2	1	2
Sociolog	14			5	8		1				
Genetičar	14		4	10							
Keramičar	13		2		1	1		1	4	3	1
Sekretarica	13						1		9	2	1
Rukovalac građevinskim i pretovarnim mašinama	13	1	3	5	1	2	1				
Čuvar šume, lugar	13	1	3	1	1	1		2	1	2	1
Ugostiteljski tehničar (hotelijerski)	13		4			4	2	1	1		1
Mašinski inženjer	13		1	4	3			1	1	1	2
Inženjer elektrotehnike	13		4	5	2	1					1
Obučar	12		2					2	3	5	
Krojač ženske odjeće, majstor	12								1	1	4
Željezničko-saobraćajni tehničar	12		1	3	3	3		1			1
Profesor biologije	12			4	5	2	1				
Doktor stomatologije	12			4	2	2	1		1	1	1
Moler-farbar	12	5	1	2	3			1			
Doktor farmacije	12		1	7	3	1					
Instalater grijanja i klimatizacije	12	2	5		1	2	1			1	
Knjigovezac	11		2			1			2	4	2

Moler	11			2		2	1		2	2	2
Muzičar općeg smjera	11		1	2	7	1					
Autoelektričar	11			1	3	2	1		1	2	1
Tesar	10			1			1	2	2	2	2
Slovoslagač	10						4	5	1		
Vodoinstalater i plinoinstalater	10	2	1	2	2	2	1				
Psihogerijatrijska sestra-tehničar	10		3	2	5						
Veterinar	10			4	1	1	2	1	1		
Geodetski tehničar	10		4	3					1	1	1
Profesor filozofije	10				2	4	1		1	2	
Finansijski knjigovođa	10							1	8	1	
Voćar-vinogradar	10	2	2	1	4	1					
Inženjer šumarstva	10		3	3	2	1					1
Profesor turskog jezika	10		2	3	2	2			1		
Pomoćni kuhar	9		2		1	2		1		2	1
Pomoćni trgovac	9					1		3	2	2	1
Knjigovođa	9							1	4	2	2
Administrator	9						1	2	3	1	2
Rukovalac građevinskim mašinama	9		1		1		2	2	2	1	
Prerađivač voća i povrća	9			2		3		1	1	2	
Zidar, fasader, izolater	9				2	4	1	2			
Tehničar za telekomunikacije	9		4		4			1			
Građevinski tehničar visokogradnje	9			1		1		5	1	1	
Diplomirani inženjer za preradu i kontrolu poljoprivrednih proizvoda	9				1		1		1	5	1
Nastavnik predškolskog vaspitanja	9			4	1	4					
Grafički tehničar izrade štamparskih formata	9		3	1	4	1					
Profesor arapskog jezika	9		1	1	2	1	1		1	1	1
Keramičar-teracer-podopolagač	9			3	4	1			1		
Tehničar za radio i TV uređaje	9		1	3	2	2	1				
Operator za unos podataka	9		6	3							
Medicinska sestra-tehničar VSS	9			3	3	2		1			
Bibliotekar	9		2	3	1	2					1
Profesor muzičkih predmeta	9		1	4		1	1		2		
Krojač muške odjeće	8								1	2	5
Građevinski inženjer	8		2	1	1	1	1	1		1	
Profesor historije	8			2	3	2	1				
Geograf	8		1	4	3						
Inženjer medicinske	8		3	1	4						

radiologije											
Sanitarni inženjer	8		3	3	2						
Profesor likovnih predmeta	8		1	2	2	1	2				
Diplomirani inženjer građevine	8		1	3	2	1				1	
Pomoćni bravar	7							4	2	1	
Pomoćni frizer (muški i ženski)	7						1	4	1	1	
Mehaničar elektroničar	7	1				3	1		1	1	
Alatničar	7				2			2	3		
Elektrotehničar za slabu i jaku struju	7			2	1		1		1	2	
Sportski trener	7					3		1	2	1	
Ofset štampar	7				2	1			1	3	
Tehničar grafički urednik	7				4	3					
Inženjer arhitekture	7		2	2	2		1				
Fizioterapeut VSS	7		1	3	2			1			
Inženjer medicinsko-laboratorijske dijagnostike	7		1	3	3						
Zlatar-draguljar	7	2		3	1	1					
Menadžer sportista	7			6					1		
Tapetar	6				1	2	2				1
Mehaničar alatnih mašina	6							3	1	1	1
Mehaničar telekomunikacijskih uređaja	6			2		1		1	1	1	
Nastavnik maternjeg jezika	6			1	1			1	1	2	
Tehničar unutrašnjeg transporta	6			3	2	1					
Geodetski tehničar geometar	6		1	4					1		
Profesor vjeronauke	6			1	2	1	2				
Diplomirani inženjer hemije	6			3	1	1				1	
Doktor medicine	6			4	1		1				
Ekološki tehničar	6		5	1							
Profesor matematike	6			4	1	1					
Tehničar drumskog saobraćaja	6	1	4						1		
Rukovalac mašinama za proizvodnju čokolade	5								4	1	
Fotograf	5				3	1					1
Pripremač tekstilnih vlakana	5							2	1	1	1
Manipulant u konfekcioniranju tekstila	5							3	1	1	
Ratar	5				1			4			
Ljevački kalupar	5								3	2	
Fotografski tehničar	5		1	1			2	1			

Reprofotograf	5					1	1	2		1	
Rudarski tehničar	5		1				1	1	2		
Rasadničar	5		3						2		
Aviomehaničar	5				1			2	2		
Šivač	5				1				1	2	1
Vodoinstalater	5		1							1	3
Elektroničar telekomunikacija	5		3	1					1		
Mašinski tehničar za preciznu mehaniku i optiku	5		1	1	1	1		1			
Profesor hemije	5			2	2					1	
Tehničar za računsku tehniku i automatiku	5		2	1	2						
Dekorater	5		5								
Teolog	5		1	1		2	1				
Kriminolog	5		1	4							
Vozač lakih motornih vozila	5		1	2						2	
Profesor njemačkog jezika	5		1	2		1	1				
Inženjer računarstva	5		2	1	2						
Nastavnik geografije	4			1		1	1		1		
Stenodaktilograf	4								3		1
Bravar, majstor	4									2	2
Tehnički crtač	4								1	2	1
Pomoćni zidar	4								1	1	2
Elektromonter	4						1			3	
Frizer za muškarce	4		1	1				1		1	
Pogonski električar	4							1	1	1	1
Rukovalac mehanizacijom u šumarstvu	4						1	2	1		
Hemijski laborant	4					1		1	2		
Učitelj predškolske djece	4					3	1				
Geološki tehničar	4				1			1	2		
Izrađivač gornjih dijelova obuće	4								1	3	
Grafičar za doradu	4		4								
Dizajner	4	1		2	1						
Tekstilni tehničar- konfektionar	4		2	1	1						
Proizvođač furnira i drvenih ploča	3							1		1	1
Skladištar	3								3		
Telefonist	3							1		1	1
Pomoćni vatrogasac	3								1	2	
Električar održavanja	3				2		1				
Mljekar	3		1						1	1	
Mašinista	3							1	2		
Serviser električnih aparata i opreme	3									3	
Plinoinstalater	3		1				1				1

Elektrozavarivač	3							1	2	
Socijalni pedagog	3			3						
Pletač metalne užadi	3							2	1	
Kuhar specijalista	3					1			1	1
Tehničar vuče	3		1		1	1				
Građevinski tehničar za hidrogradnju	3						2	1		
Prodajni referent	3		1			1		1		
Medicinska sestra babica	3	1	1			1				
Inženjer prehrambene tehnologije	3			3						
Policajac	3						1		2	
Nastavnik tehničke kulture	3			3						
Tesar-parketar	2				1	1				
Knjigovodstveni operator na računaru	2							1	1	
Proizvođač duhanskih proizvoda	2					1		1		
Hemijskotehnološki tehničar	2						1		1	
Pomoćni instalater vodovoda i kanalizacije	2							1	1	
Armirač	2							1		1
Izrađivač kožne galanterije	2							2		
Rukovalac rudarskim postrojenjem	2							1	1	
Kožni galanterist	2					1	1			
Sobarica	2							2		
Građevinski bravar	2							1	1	
Rudar podzemnog kopa	2							1		1
Učitelj muzike	2									2
Prešač metala	2							1	1	
Mehaničar elektronskih signalnih uređaja	2					1				1
Rukovalac uređajem za preradu plastike	2							1	1	
Zlatar	2				1				1	
Hemijski čistač	2				1	1				
Mehaničar uređaja za mjerenje i regulaciju	2							1	1	
Ljevač metala	2							1	1	
Nastavnik vjeronauke	2					1		1		
Nastavnik fizike	2					1			1	
Tehničar metalurgije	2							1		1
Montažer u štamparstvu	2								1	1
Tehničar hemigrafije i reprofotografije	2						1		1	
Geodetski tehničar za elaborate	2					1	1			
Rukovalac lakih	2					1			1	

građevinskih mašina										
Informatičar	2				1	1				
Rukovalac mehanizacijom na površinskoj eksploataciji	2							2		
Mašinobravlar, majstor	2							1		1
Profesor ruskog jezika	2								1	1
Tehničar za obuču	2						2			
Saobraćajni disponent	2							2		
Pomoćni moler	2	1							1	
Nastavnik islamske vjeronauke	2					2				
Nastavnik hemije	2					2				
Bušač i dubinski bušač	2								1	1
Inženjer grafičke tehnologije	2				2					
Akademski grafički dizajner	2				1			1		
Elektromehaničar za mjerne instrumente i sklopove	2								2	
Grafičar pripreme proizvodnje	2				2					
Metalobrusač	2							1		1
Oficir	2								1	1
Armirač i betonirac	2				1					1
Saradnik(pomoćnik) u nastavi u osnovnoj školi	2							1	1	
Medicinska sestra za psihijatrijsku zdravstvenu njegu	2		1	1						
Lektor	2				1	1				
Profesor religijske kulture	2			1		1				
Rukovalac stabilnih građevinskih mašina	2						1		1	
TV mehaničar	2		1							1
Inženjer informacijskih tehnologija	2		1				1			
Vozač kamiona	2								1	1
Krojač, majstor	2						1	1		
Muzičar	2			1	1					
Filozof	2			2						
Tehničar poštanskog saobraćaja	2	1		1						
Inženjer telekomunikacija	2			1						1
Inženjer drumskog saobraćaja	2		1	1						
Operator za pripremu obrade podataka	1								1	
Retušer	1									1
Umnoživač materijala	1								1	
Poslužitelj postrojenja za	1									1

izradu parketa										
Računarski operator	1					1				
Pomoćni automehaničar	1						1			
Elektromehaničar za željezničku elektroenergetiku	1						1			
Pomoćni proizvođač celuloze	1					1				
Krznar	1						1			
Elektromehaničar za elektroenergetiku	1							1		
Rukovalac postrojenjem za preradu kafe	1							1		
Stočar	1							1		
Mehaničar poljoprivredne mehanizacije	1							1		
Voćar	1				1					
Hemijski predradnik	1					1				
Šumarski radnik	1								1	
Ekonomista menadžmenta	1			1						
Zavarivač plinom	1							1		
Podoficir	1								1	
Mehaničar za elektronsko mjerne i upravljačke uređaje	1							1		
Tehničar fizikalni	1						1			
Galvanizer	1							1		
Rukovalac mašinama i uređajima za proizvodnju keramičkih proizvoda	1						1			
Grafičar sлагаč-monter	1							1		
Mikrobiološki tehničar - kontrolor namirnica	1							1		
Defektolog	1						1			
Inženjer metalurgije	1								1	
Tehničar pletenja	1								1	
Mesar, majstor	1							1		
Pirotehničar	1							1		
Mašinski slovoslagač	1							1		
Inženjer tekstilne tehnologije	1									1
Zavarivač, specijalizirani	1									1
Skladišni radnik	1							1		
Manikir	1			1						
Saradnik prevodioca za francuski jezik	1							1		
Ugostiteljski poslastičar	1						1			
Pomoćni voćar	1				1					
Tehničar za kožarstvo	1				1					
Tehničar za	1					1				

elektrotehniku										
Vozač tertenog viljuškara	1							1		
Rukovalac kranom	1				1					
Poslovođa građevinskozanatskih radova	1									1
Proizvođač industrijskog bilja	1				1					
Nastavnik matematike	1							1		
Veterinarski laboratorijski tehničar	1				1					
Nastavnik domaćinstva	1							1		
Vulkanizer	1				1					
Elektromehaničar željezničke vuče i vozila	1							1		
Elektrotehničar za elektromotore	1				1					
Elektrotehničar za distribuciju električne energije	1					1				
Inženjer za organizaciju rada	1								1	
Njegovatelj bolesnika u kući	1					1				
Njegovatelj starijih i nemoćnih lica	1						1			
Saobraćajni inženjer za drumski saobraćaj	1		1							
Kožar	1					1				
Mehaničar za hidrauliku	1				1					
Recepcioner	1							1		
Komercijalist	1				1					
Elektromonter energetskih mašina i uređaja	1		1							
Tkač, predioničar, pletač	1									1
Odgajatelj	1				1					
Fizičar istraživač	1							1		
Nastavnik biologije i hemije	1									1
Turistički animator	1								1	
Književni komparatist	1				1					
Zidar dimnjaka	1					1				
Nastavnik fizičke i zdravstvene kulture	1							1		
Tehničar elektronike za signalno-zaštitne uređaje	1					1				
Dizajner tekstila i odjeće, inženjer	1					1				
Termotehničar	1								1	
Mehaničar	1									1

telekomunikacijske opreme										
Mašinst generatora i gasnih stanica	1							1		
Pomoćni konobar	1									1
Prostorni planer	1			1						
Gumar	1						1			
Veterinarski bolničar	1							1		
Elektromehaničar za elektroenergetska postrojenja	1									1
Mehaničar alatnih mašina, majstor	1									1
Kinesiolog	1				1					
Pilot helikoptera	1									1
Inženjer elektroenergetike	1		1							
Limar, majstor	1									1
Rukovalac mašinama za proizvodnju keksa	1							1		
Vozač teretnog vozila sa prikolicom	1				1					
Nastavnik biologije	1		1							
Organizator putovanja	1						1			
Proizvođač gume i plastike	1							1		
Arheolog	1		1							
Profesor scenskih predmeta	1							1		
Inženjer hemijske tehnologije	1			1						
Vatrogasac	1							1		
Konditor	1							1		
Hemijski tehničar analitičkih sistema	1						1			
Nastavnik ekonomike domaćinstva i hemije	1					1				
Tehničar kozmetičkih proizvoda	1									1
Historičar	1				1					
Grafički urednik	1		1							
Muzikolog	1		1							
Diplomirani inženjer tehnologije	1		1							
Teracer	1									1
Mehaničar za energetske elektronske uređaje, specijalizirani	1							1		
Oplemenjivač tekstila	1				1					
Viši fizioterapeut	1							1		
Upravni pravnik	1		1							
Autoelektričar, majstor	1									1
Elektroinstalater	1		1							

telekomunikacijskih vodova i instalacija										
Rukovalac alatnom mašinom	1		1							
Likovni tehničar za oblikovanje u metalu	1		1							
Automehaničar, majstor	1								1	
Mehaničar audio i video tehnike	1								1	
Tehničar za brodske telekomunikacije	1				1					
Tehničar robota	1			1						
Tapetar dekorater	1	1								
Prerađivač mlijeka, specijalizirani	1		1							
Grafički dizajner	1		1							
Tekstilni tehničar hemijsko- oplemenjivačkog smjera	1			1						
Obučarski radnik	1							1		
Tekstilni tehničar modelar-konstruktor	1				1					
Tekstilni tehničar mašinskog smjera tkač, predioničar, pletač	1				1					
Diplomirani defektolog logoped	1					1				
Inžinjer biotehnologije	1			1						
Mašinski tehničar vazduhoplovnog smjera	1			1						
Hemičar	1		1							
Rukovalac pretovarnim mašinama za beton	1	1								
Nastavnik muzičke kulture	1								1	
Poštanski službenik na šalteru	1					1				
Pomoćni ugostiteljski radnik	1								1	
Montažer slike i zvuka	1						1			
Profesor flaute	1				1					

Nezaposlenih mladih nema sa sljedećim stručnim spremama: završeno četiri razreda osnovne škole, ispit za vk radnike, škola za vk radnike, ispit za kv radnike, škola za I stupanj obrazovanja, škola za II stupanj obrazovanja, škola za III stupanj obrazovanja, kurs za nss, kožarske, knjižničarske, tehničke škole svih smjerova-više, socijalne-više, upravno-pravne-više, medicinske-više, pedagoške akademije, ostale više škole, metalurški fakultet, tehnološki fakultet, rudarski fakultet i geodetski fakultet.

Pregled nezaposlenih mladih po završenoj školi i dobi

Završena škola	UKUPNO	15-19 god.	20-24 god.	25-29 god.
Nepismeni	33	9	10	14
bez četiri razreda osnovne škole	3		2	1
završeno pet razreda osnovne škole	2	1	1	
završeno šest razreda osnovne škole	3		3	
završeno sedam razreda osnovne škole	3		3	
završeno osam razreda osnovne škole	147	24	62	61
nepotpuna srednja škola	4	2	2	
priučeni radnik	4		3	1
škola za kv radnike	417	77	160	180
ostatak škole i ispit srednje škole iv s	1	1		
strojarsko tehničke (mašinske)	86	14	45	27
elektro-tehničke	90	11	44	35
tekstilno-tehničke	49	2	20	27
drvo-prerađivačke	9		9	
građevinsko-tehničke	23	1	12	10
kemijsko-tehničke	2		1	1
rudarsko-geološke	1		1	
Geodetske	12		5	7
metaluruško-tehničke	2		1	1
grafičko-tehničke	205	24	108	73
prometno-tehničke	40	10	10	20
ostale tehničke škole	9	1	7	1
Poljoprivredne	33	3	14	16
Šumarske	17		12	5
Veterinarske	11		8	3
Ekonomske	48	1	26	21
Upravne	2		2	
turističko-ugostiteljske	37	6	25	6
Medicinske	184	26	104	54
Umjetničke	11	1	3	7
Gimnazije	165	3	90	72
ostale stručne škole	45	2	25	18
ekonomsko-komercijalne-više	1			1
strojarski (mašinski) fakultet	5		2	3
elektro-tehnički fakultet	9		4	5
građevinski fakultet	4		2	2
arhitektonski fakultet	2		2	
poljoprivredni fakultet	5		1	4
šumarski fakultet	3		3	
pravni fakultet	37		9	28
filozofski fakultet	33		7	26
ekonomski fakultet	31		11	20
filološki fakultet	1			1

prirodno-matematički fakultet	17		4	13
medicinski fakultet	4			4
stomatološki fakultet	4			4
farmaceutski fakultet	1			1
veterinarski fakultet	4			4
prometni fakultet	9		5	4
tjelesne kulture fakultet	14		2	12
političkih nauka fakultet	45		12	33
umjetničke akademije	4		2	2
teološki fakultet	2		1	1
ostale visoke škole i fakulteti	64		19	45
magisterij nauka	132		7	125
doktori nauka	1			1
UKUPNO	2.130	219	911	1.000

Općina Ilidža od 2017. godine posebna sredstva u svom budžetu izdvaja za finansiranje omladinskih biznisa, a na osnovu Pravilnika o kriterijima, načinu i postupku dodjele budžetskih sredstava za poticaj razvoju poduzetničke inicijative mladih na području općine Ilidža. U Strategiji razvoja Općine Ilidža 2014-2020. jedan od prepoznatih strateških ciljeva je razvoj poticajnog i povoljnog poslovnog okruženja za samozapošljavanje mladih, kao i podrška razvoju privrede u Općini Ilidža. Sredstva se dodjeljuju na osnovu Javnog poziva za finansiranje i sufinansiranje najboljih poslovnih planova namijenjenih razvoju poduzetničke inicijative mladih sa područja općine Ilidža.

Problemi mladih

Neformalno tržište rada općine Ilidža je u opadanju kada su u pitanju mladi. U istraživanju iz 2009. godine 26% zaposlenih mladih nije imalo potpisan nikakav ugovor sa poslodavcem. U 2016. godini taj procent je opao na 13% (2012. godine je iznosio 16%). Iako se uočavaju promjene na bolje kada je u pitanju uključenost mladih u neformalno tržište rada, ne smije se zanemariti podatak da 13% mladih i dalje radi „na crno“.

Od ukupnog broja zaposlenih mladih, ugovor na neodređeno ima 40% mladih, ugovor na određeno ima 28% mladih, pripravnički ugovor ima 6% mladih, a mali procent zauzimaju ugovori o probnom radu i ugovori sa studentskim servisom (6% zajedno).

Oko 43% mladih općine Ilidža ne radi poslove za koje su se školovali.

Oko 22% mladih općine Ilidža su, kroz radno iskustvo, bili svjedoci nekog oblika zlostavljanja na poslu, a koje je ostavilo posljedice na duševno i tjelesno zdravlje njih samih ili njihovih kolega ili kolegica.

Oko 11% mladih navodi kako na svom poslu plaću ne primaju redovnu, a dio nikako što je više zastupljeno kod žena.

59% mladih smatra da bi im poslovni trening bio od koristi. U prosjeku 18% mladih imalo je priliku učestvovati u određenom poslovnom seminaru za mlade. Nerazmjernost između broja mladih koji su učestvovali u poslovnom seminaru ili treningu za mlade i broja mladih koji bi željeli učestvovati u takvom seminaru je velika. Oko 18% mladih su nekada pohađali određeni poslovni seminar, dok je onih koji smatraju da bi im takav seminar koristio i koji bi ga željeli pohađati 59%. Razlike bazirane na spolu kod ovih pitanja nisu značajne jer potrebu za edukacijama iz oblasti poduzetništva podjednako imaju i muškarci i žene.

Oko 57% muškaraca i 51% žena rado bi pokrenuli vlastiti biznis, ali je većini u tome potrebna podrška od samog početka. Oko 22% mladih ne bi pokrenuli vlastiti biznis, ali iz razloga što nemaju osnovne uvjete za to. Mladih koji ni u kom slučaju ne bi pokrenuli vlastiti biznis je oko 16%.

U 2009. godini 31% mladih bilo je upoznato sa nekim od vladinih programa zapošljavanja, 2012. godine taj procent opao je na 27%, a 2016. na 23%. Nepoznavanje vladinih programa zapošljavanja nešto je jače izraženo u vangradskim sredinama.

2. Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

vrlo hitno ali nebitno

Oko 40% zaposlenih mladih nemaju ugovor na neodređeno.⁶

nije ni hitno ni bitno

vrlo hitno i vrlo bitno

1. Programi zapošljavanja i samozapošljavanja mladih nisu dovoljno iskorišteni.
2. Mladi nedovoljno poznaju svoja prava u radnim odnosima.
3. Mladi žele pokrenuti vlastiti biznis, ali im u tome treba sveobuhvatna podrška.
4. Mladi se nedovoljno angažuju na sezonskim poslovima.

nije hitno ali je bitno

5. Značajan broj mladih ne radi poslove za koje su se školovali.

Obrazložit ćemo probleme koji su prethodno navedeni u matrici, a označeni su kao hitni i bitni:

1. Programi zapošljavanja i samozapošljavanja mladih nisu dovoljno iskorišteni.

Iako se programi zapošljavanja i samozapošljavanja mladih intenziviraju kroz godine, broj mladih koji su upoznati sa takvim programima opada pogotovo u vangradskim sredinama. Mladi uglavnom nisu čuli za vladine programe pomoći mladima pri zapošljavanju te je moguće da nadležne institucije ne koriste adekvatne kanale komunikacije kako bi mladima prenijele informacije o mogućnostima u ovom domenu.

2. Mladi nedovoljno poznaju svoja prava u radnim odnosima.

Oko 22% mladih općine Ilidža su, kroz radno iskustvo, bili svjedoci nekog oblika zlostavljanja na poslu, a koje je ostavilo posljedice na duševno i tjelesno zdravlje njih samih ili njihovih kolega ili kolegica. Također, oko 11% mladih navodi kako na svom poslu plaću ne primaju redovnu, neki i nikako što ukazuje na to kako mladi nisu dovoljno upoznati sa svojim pravima u radnim odnosima, ne znaju kako da se zaštite od različitih vrsta zloupotreba u radnoj sredini te ne poznaju mehanizme koji su im na raspolaganju u borbi protiv nekorektnih radnih odnosa.

3. Mladi žele pokrenuti vlastiti biznis, ali im u tome treba sveobuhvatna podrška.

Općenito, mladih poduzetnika je malo iako više od polovine mladih općine Ilidža izjavljuju kako bi rado pokrenuli vlastiti biznis, ali im je u tome potrebna podrška od samog početka. Pri tome se ne misli samo na finansijsku podršku nego i na savjetodavnu, edukativnu i mentorsku. Također, oko 59% mladih smatra da bi im poslovni trening bio od koristi, dok je u prosjeku oko 18% mladih imalo priliku pohađati određeni poslovni seminar namijenjen mladima.

4. Mladi se nedovoljno angažuju na sezonskim poslovima.

Problem je nedovoljna obaviještenost ili nedostatak motivacije za sezonskim poslovima koji se uglavnom odnose na komunalne poslove čišćenja i pošumljavanja za općinu Ilidža, kao i druge poslove koji se odnose na nekvalifikovane poslove. Postoje također projekti sezonskih poslova koje finansira Zavod za zapošljavanje ali se oni odnose na cijeli kanton i uključena je različita dobna struktura, a ne samo mladi.

⁶ Nije u nadležnosti općinske vlasti.

4. Plan djelovanja

Strateški cilj	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
1. Mladi aktivno koriste mjere zapošljavanja i samozapošljavanja na području Općine Ilidža.	<p>1. Broj nezaposlenih mladih osoba na evidenciji Biro-a za zapošljavanje Ilidža smanjio se za 15% u periodu 2020-2024 u odnosu na prethodni strateški period.</p> <p>2. Povećan je broj mladih koji se odlučuju za korištenje programa zapošljavanja, samozapošljavanja i prekvalifikacije dostupnih na području općine.</p>	<p>Obezbijediti sredstva za sufinansiranje zapošljavanja i prekvalifikacije mladih na nivou općine.</p> <p>Informisati mlade u urbanom i ruralnom djelu općine o postojećim programima zapošljavanja, samozapošljavanja i prekvalifikacije na njima pristupačan način.</p> <p>Aktivno promovisati prilike za zapošljavanje mladih poslodavcima na području općine Ilidža.</p> <p>Promovisati programe zapošljavanja u srednjim školama.</p>	2020 2021 2022 2023 2024	Općina Ilidža, Biro za zapošljavanje, Vijeće mladih Ilidža.	2020: 10.000 2021: 10.000 2022: 10.000 2023: 10.000 2024: 10.000

2. Mladi su upoznati sa svojim pravima vezanim za radne odnose.	1. Broj mladih koji rade „na crno“ je smanjen za 5% (sa postojećih 13% na 8%) u periodu do 2024. godine. 2. Smanjen je broj mladih koji se suočavaju sa zlostavljanjem na radnom mjestu kao i broj mladih koji neredovno primaju plaću za posao koji rade.	Informisati mlade o tome kako mogu prijaviti slučajeve rada „na crno“ i pravno se zaštititi. Organizovati edukacije za učenike/ce IV razreda srednjih škola o radnim pravima uključujući i teme zlostavljanja na radnom mjestu.	2020 2021 2022 2023 2024	Biro za zapošljavanje, srednje škole sa općine Ilidža, općina Ilidža.	2020: 0 2021: 0 2022: 0 2023: 0 2024: 0
3. Mladi pokreću uspješne biznise.	1. Najmanje 30 mladih uz pomoć općine Ilidža pokrenuli vlastiti biznis do 2024. godine.	Osigurati adekvatnu savjetodavnu, edukativnu i mentorsku podršku mladima koji pokreću vlastiti biznis. Osigurati finansijska sredstva za podršku mladima prilikom pokretanja vlastitog biznisa. Osigurati administrativne olakšice mladima za pokretanje vlastitog biznisa.	2020 2021 2022 2023 2024	Biro za zapošljavanje, Općina Ilidža, Institut za razvoj mladih KULT.	2020: 10.000 2021: 10.000 2022: 10.000 2023: 10.000 2024: 10.000 iz drugih stavki (grant za poticaj privatnim preduzećima i poduzetnicima)

Troškovi po godinama:

Godina	Iznos
2020.	20.000,00 KM
2021.	20.000,00 KM
2022.	20.000,00 KM
2023	20.000,00 KM
2024	20.000,00 KM
ukupno:	100.000,00 KM

5.3. Socijalna politika i sigurnost mladih

5.3.1. Socijalna politika

1. Analiza stanja

Socijalna zaštita u Federaciji BiH uređena je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom⁷, a u Kantonu Sarajevo Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo⁸. Federalnim zakonom utvrđuje se politika socijalne zaštite, dok se kantonalnim propisima o socijalnoj zaštiti bliže uređuju uvjeti, postupci i finansiranje prava socijalne zaštite. Nadležnosti za socijalnu politiku podijeljene su između federalnog i kantonalnih nivoa vlasti, a prava iz socijalne zaštite finansiraju se iz budžeta kantona i općina.

U širem smislu, djelatnost socijalne zaštite obuhvata „mjere i aktivnosti za stvaranje uslova za ostvarivanje zaštitne funkcije porodice, uslova za samostalan život i rad lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe ili za njihovo aktiviranje u skladu sa sposobnostima, obezbjeđivanje sredstava za život materijalno neobezbijeđenim i za rad nesposobnim licima i drugim građanima koji su u stanju socijalne potrebe, kao i obezbjeđivanje drugih oblika socijalne zaštite“. Institucije i ustanove socijalne zaštite obavezne su osigurati ravnopravan pristup korištenju prava iz oblasti socijalne zaštite te spriječiti bilo koji oblik diskriminacije po bilo kom osnovu.

Mladi kao specifična kategorija stanovništva koja je općenito u povećanom riziku od socijalne isključenosti, imaju i specifične potrebe kada je su pitanju socijalne politike. Međutim, mladi najčešće nisu prepoznati kao posebna kategorija te njihove specifične potrebe nisu u fokusu socijalnih politika.

Socijalna isključenost je proces putem kojega su određeni pojedinci gurnuti na margine društva i spriječeni da u potpunosti učestvuju u društvu zbog siromaštva, nedostatka osnovnih kompetencija i cjeloživotnih mogućnosti, ili diskriminacije. Ovo ih udaljava od tržišta rada, dohotka, obrazovanja i obuke, kao i socijalnih mreža i aktivnosti u zajednici. Oni imaju ograničen pristup moći i tijelima odlučivanja, te se osjećaju nemoćnima i nesposobnima da preuzmu kontrolu nad odlukama koje utiču na njihovu svakodnevicu.⁹

Pod socijalnom politikom prema mladima podrazumijevamo sistem usmjerenih društvenih intervencija (podrške i službe) u funkciji prevazilaženja socijalnih rizika, ublažavanja socijalnih nejednakosti, ujednačavanje životnih šansi te poticanja društvene solidarnosti i integracije. To je nužno za bolju socijalnu integraciju svih mladih, a posebno grupa koje trebaju dodatnu pažnju i podršku. U socijalnu politiku spadaju i mehanizmi podrške za socijalno ugrožene (socijalno isključene i socijalno osjetljive) kategorije mladih na nivou jedne općine. Pod pojmom socijalne isključenosti podrazumijevamo proces kojim se određene grupe sistematski stavljaju u podređeni i nepovoljan položaj jer ih se diskriminiše na osnovu njihove nacionalne pripadnosti, rase, vjerske pripadnosti, seksualne orijentacije, socijalnog statusa, obrazovnog statusa, porijekla, pola, dobi, invaliditeta, zaraženosti HIV virusom, migracionog statusa ili mjesta prebivališta.

⁷ "Službene novine Federacije BiH", broj: 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09

⁸ „Službene novine Kantona Sarajevo broj: 38/14“

⁹ Definicija socijalne isključenosti usvojena od strane Evropske Komisije 2004. godine

U kategoriju mladih iz socijalno ugroženih kategorija ubrajamo: djecu/mlade bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarene i odgojno zapuštene mlade, djecu i mlade sa poremećajima u ponašanju, mlade čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, mlade sa invaliditetom i poteškoćama u razvoju i lica izložena zlostavljanju i nasilju u porodici. Osnovni problem predstavlja to što mladi kao kategorija nisu definisani zakonskim regulativama koje definišu programe socijalne podrške mladima.

Osnovna prava u oblasti dječije zaštite i socijalne zaštite među koje spadaju i mlade osobe u skladu sa važećim zakonskim propisima, a za koje se izdvajaju sredstva su dodatak na djecu, zdravstvena zaštita, naknada umjesto plate ženi - majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene - majke koja nije u radnom odnosu, školarine i stipendije đacima i studentima, novčana pomoć za njegu od strane druge osobe, novčana naknada za vrijeme čekanja na zaposlenje i jednokratne i izuzetne novčane pomoći.

U toku 2018. godine Služba socijalne zaštite općine Ilidža imala je 2.564 korisnika/ca socijalne zaštite po različitim osnovama.

Također, općina finansira/sufinansira rad udruženja koja djeluju u oblasti socijalne zaštite, a u svrhu poboljšanja položaja ranjivih kategorija. Neki od provedenih projekata su: "Stariji brat, starija sestra", "Podrška porodici", "Hraniteljstvo", "Stipendiranje za sretno djetinjstvo", "Život u lokalnoj zajednici osoba sa intelektualnim poteškoćama", "Prevenција nasilja u porodici" i drugi.

2. Problemi mladih

Mladi se suočavaju sa mnoštvom problema kada je u pitanju njihov socijalni položaj. Međutim, većina tih problema suštinski potiču od lošeg položaja mladih na tržištu rada. Nezaposlenost mladih je relativno visoka, a zaposleni mladi uglavnom rade poslove koji nisu u skladu sa njihovim obrazovanjem, znanjem i sposobnostima te su znatno manje plaćeni za posao koji rade nego što je to slučaj sa odraslima. Također, mladi su nerijetko žrtve rada na crno.

Nezaposlenost i niske plate uzrokuju lošu finansijsku situaciju kod mladih koja ih onemogućava da se osamostale i zasnuju porodicu (oko 11% mladih općine Ilidža je vjenčano, a 8% ih ima djecu i to najčešće jedno dijete).

Također, mladi nemaju dovoljno mogućnosti za rješavanje stambenog pitanja. Direktna posljedica toga je da oko 75% mladih općine Ilidža živi sa roditeljima.

Kada govorimo o tržištu rada, posebno osjetljiva kategorija su mlade žene. U publikaciji „Rodne razlike u iskorištavanju prava i mogućnosti koje nudi društvo u BiH“, (Svjetska banka, 2015.) navodi se da „*postoje vidljive rodne razlike u satnici u korist muškaraca koje su primjetne u svim nivoima obrazovanja, starosnim grupama, zanimanjima i industrijama*“. Zbog, još uvijek, naglašeno tradicionalne uloge žena u domaćinstvu, aktivno prisustvo žena na tržištu rada je manje nego što je to slučaj sa muškarcima. Također, žene imaju manji pristup sredstvima i manje mogućnosti da budu vlasnice sredstava. Prema podacima Agencije za statistiku BiH 70% od ukupno zaposlenih žena u BiH u 2018. radi u djelatnostima koje imaju najniže plate, a to su: trgovina na veliko i malo, prerađivačka industrija, djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite i obrazovanje. Ovakvo stanje potvrđuje i podatak da 64% mladih žena u odnosu na 48% muškaraca ne mogu doprinijeti kućnom budžetu.

Siromaštvo predstavlja još jedan veliki rizik povezan sa socijalnom ugroženošću. U različitim istraživanjima koja se provode od strane domaćih i međunarodnih agencija, Bosna i

Hercegovina uvijek visoko kotira kada je u pitanju broj ljudi koji žive ispod linije siromaštva i onih koji su u ozbiljnom riziku da uđu u zonu siromaštva. Oko 25% mladih živi u domaćinstvima čija su ukupna mjesečna primanja ispod 1.200 KM. Uzmemo li u obzir podatak da najveći broj mladih živi u domaćinstvima koja broje tri, četiri ili pet članova, dolazi se do zaključka da oni i njihove porodice žive dosta teško kada je novac u pitanju. Siromaštvo vodi do socijalne isključenosti koja potom generira niz drugih problema u skoro svim oblastima života.

Kada je u pitanju percepcija budućnosti, oko 47% mladih općine Ilidža smatraju kako će njihova budućnost biti mnogo bolja od sadašnjosti, a 28% je onih koji svoju budućnost vide kao samo nešto bolju od sadašnjosti. Udio mladih općine Ilidža koji svoju budućnost vide kao mnogo goru od sadašnjosti i od nje ne očekuju ništa dobro je 3%. Da se u budućnosti ništa značajno neće promijeniti misli 17% mladih općine Ilidža.

Zapažanja Službe socijalne zaštite općine Ilidža su sljedeća:

- nezaposlenost roditelja doprinosi lošem socijalnom i materijalnom statusu djece i mladih;
- društveni problem predstavljaju djeca i mladi koji nemaju mogućnosti za zadovoljavanjem egzistencijalnih potreba, obrazovanja, zapošljavanja i osamostaljivanja;
- zbog nemogućnosti zadovoljavanja navedenih potreba, djeca i mladi koji potječu iz porodica u stanju socijalne potrebe nemaju jednake uvjete za maksimalni rast i razvoj u skladu sa svojim mogućnostima u odnosu na dio populacije sa prosječnim i iznadprosječnim materijalnim primanjima;
- zbog svega navedenog, neophodno je obezbijediti materijalnu podršku i mogućnost zapošljavanja članovima porodice koje se nalaze u stanju socijalne potrebe, kako bi se kroz jačanje porodice dala podrška razvoju i formiranju djece i mladih iz tih porodica;
- potrebno je poticanje mladih za nastavak školovanja što će doprinijeti većoj radnoj sposobnosti populacije i smanjiti siromaštvo;
- posebnu pažnju potrebno je posvetiti brizi o djeci i mladima bez roditeljskog staranja koja izlaze iz društvene brige.

Pored navedenih, prepoznaju se i sljedeći problemi:

- mlade osobe nisu definisane kao posebna kategorija korisnika socijalne zaštite, a samim tim nema ni sistemskog rješenja za pružanje adekvatne podrške mladima;
- ne postoji jedinstvena baza podataka mladih osoba koji su u sistemu dječije i socijalne zaštite, kao ni drugih mladih osoba, kao osnovnog uslova za kreiranje svih politika za zaštitu mladih;
- nema razvijenih usluga koje se pružaju u lokalnim zajednicama, a koje su specifično namijenjene mladim osobama i usklađene sa njihovim potrebama;
- nepostojanje koordinacije svih aktera uključenih u rješavanje problema mladih (obrazovanje, zdravstvo, socijalna i dječija zaštita);
- socijalni urbani rizici su učestali: zloupotreba droga i alkohola, loš utjecaj necenzuriranih medijskih poruka, velika ponuda zabave, a mala ponuda obrazovnih i kulturnih sadržaja;
- specifičan problem za mlade je nedostatak formalnog radnog statusa. Obzirom da tek stupaju na tržište rada, nemaju zabilježenu radnu historiju i češće su uključeni u neformalni sektor što značajno otežava pristup socijalnoj zaštiti.

3. Podjela problema prema bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

<u>Vrlo hitno ali nebitno</u>	<u>Vrlo hitno i vrlo bitno</u>
Stambeno zbrinjavanje mladih. Reforma načina odabira korisnika socijalne pomoći.	Nedovoljno usklađena podrška marginaliziranim grupama mladih. Socijalni urbani rizici su učestaliji. Nedovoljna podrška mladima bez roditeljskog staranja koji izlaze iz društvene brige.

Nije ni hitno ni bitno

Nije hitno ali je bitno

Položaj mladih na tržištu rada.

Objasnit ćemo probleme koji su prethodno navedeni u matrici, a označeni su kao hitni i bitni:

1. Nedovoljno usklađena podrška marginaliziranim grupama mladih.

Pitanje socijalne isključenosti, marginalizacije i zapostavljanja određenih grupa unutar društva (nezaposleni, Romi, socijalno ugrožene kategorije, osobe ometene u razvoju, maloljetni delinkventi, bivši ovisnici, žrtve nasilja) je pitanje koje nužno zahtijeva međusektorski pristup. Isključeni, marginalizirani mladi prvenstveno se moraju identifikovati kroz saradnju između službi socijalne zaštite, škola, općine, mjesnih zajednica, zdravstvenih ustanova, policijskih službi i drugih. Kriteriji koji ukazuju na prisutnost socijalne marginaliziranosti mladih uočavaju se kroz pokazivanje znakova: asocijalnog ponašanja, vaspitne zanemarenosti, poteškoća u savladavanju redovnog školskog gradiva, međuvršnjačkog nasilja. Marginalizirane grupe mladih moraju dobiti podršku u vidu socijalne uključenosti koja predstavlja način ublažavanja i uklanjanja razloga za socijalnu isključenost koja u većini slučajeva nije nužno posljedica ličnih nedostataka isključenih osoba, njihove lijenosti, nezainteresovanosti, nesposobnosti ili drugih mana. Isključenost je najčešće uzrokovana strukturalnim faktorima ili, tačnije, institucionalnim nejednakostima.

Potrebno je identifikovati porodice koje se nalaze u stanju socijalne potrebe i djeci i mladima iz tih porodica kroz različite programe omogućiti kvalitetno korištenje slobodnog vremena sa ciljem otkrivanja vlastitih potencijala i prevencije nepoželjnih oblika ponašanja. Poseban problem predstavljaju djeca i mladi iz porodica sa poremećenim porodičnim odnosima, djeca i mladi koji su zbog roditeljske nebrige zapuštena i zanemarena, djeca i mladi žrtve porodičnog, vršnjačkog i svakog drugog oblika nasilja. Svakoj mladoj osobi čiji je razvoj ometen individualnim ili društvenim razlozima potrebno je pravovremeno uočavanje uzroka i problema te stručna pomoć u njihovom otklanjanju.

2. Socijalni urbani rizici su učestaliji

Zloupotreba droga i alkohola kod mladih posebno je opasna jer ima ozbiljne i dugoročno štetne utjecaje na cjelokupan život mladih ljudi. Mladima je potrebna stalna edukacija o štetnim posljedicama različitih vrsta ovisnosti kroz formalno i neformalno obrazovanje kao forma preventivnog rada. Dodatno, potrebna je bolja komunikacija i saradnja između roditelja i prosvjetnih radnika u okviru srednjih škola. Također, mladima je potrebno omogućiti sadržaje i infrastrukturu kao preduvjet za kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

Mladi općine Ilidža uglavnom navode kako ne konzumiraju opojne droge (92% muškaraca i 99% žena). No, navedene podatke o konzumiranju opojnih droga treba posmatrati sa rezervom jer je procent mladih koji konzumiraju opojne droge vjerovatno veći od pronađenog. Prema izvještajima drugih relevantnih institucija poput MUP-a i slično, procent mladih koji konzumiraju opojne droge je veći od navedenog te postoji mogućnost da ispitanici u istraživanju nisu bili spremni iskreno odgovoriti na ovo pitanje iako je istraživanje bilo anonimnog karaktera.

Kada govorimo o konzumiranju alkoholnih pića oko 29% mladih navode kako su alkohol konzumirali jednom ili više puta u referentnih mjesec dana.

3. Nedovoljna podrška mladima bez roditeljskog staranja koji izlaze iz društvene brige.

Posebna pažnju potrebno je posvetiti brizi o djeci i mladima bez roditeljskog staranja koja izlaze iz društvene brige, a kojima je potrebna socijalna podrška tokom cijelog perioda rasta, razvoja i osamostaljivanja. Dosadašnja iskustva Službe socijalne zaštite općine Ilidža u radu sa mladima koji u godinama postizanja punoljetnosti moraju napustiti društvenu brigu pokazuju da se zbog višegodišnjeg boravka u instituciji dešava da neki od njih nisu zbog objektivnih ili subjektivnih razloga spremni za napuštanje društvene brige, a u većini

slučajeva razlozi su materijalne prirode ili nedovoljan osjećaj kompetencije. Problem ove kategorije mladih jeste nedovoljna pripremljenost za započinjanje života izvan institucije, nemogućnost rješavanja stambenog pitanja i nemogućnost zapošljavanja u skladu sa završenim nivoom obrazovanja i potrebama tržišta za određenim kadrom, u čemu im društvo mora dati maksimalnu podršku.

4. Plan djelovanja

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi (KM)
1. Nedovoljno usklađena podrška marginaliziranim grupama mladih.	<p>1. Svi relevantni akteri rade zajedno na poboljšanju položaja marginaliziranih mladih.</p> <p>2. Omogućeno je socijalno uključivanje i pružanje psihosocijalne podrške marginaliziranim grupama mladih.</p>	<p>Kreirati efikasan sistem koordinacije relevantnih aktera kako bi se blagovremeno identifikovali mladi u riziku od marginalizacije.</p> <p>Organizovati redovne aktivnosti za socijalno isključene mlade osmišljene da razvijaju socijalne i komunikacijske vještine, radne navike te jačaju svoju ličnost. Aktivnosti se odnose na kvalitetno i korisno ispunjavanje slobodnog vremena i pomoć u učenju.</p>	2020 2021 2022 2023 2024	Općina Ilidža, Služba socijalne zaštite, osnovne i srednje škole, zdravstvene ustanove sa područja općine, policijski službenici, Obrazovno-raznodni centar za mlade SPAJALICA.	2020: 1.500 2021: 1.500 2022: 1.500 2023: 1.500 2024: 1.500
2. Socijalni urbani rizici su učestali.	1. Mladi su svjesni opasnosti zloupotrebe droga i alkohola te dovoljno osnaženi da se nose sa urbanim rizicima.	<p>Provoditi kontinuirane edukacije u osnovnim i srednjim školama o štetnim utjecajima droga i alkohola.</p> <p>Organizovati tematske radionice u okviru neformalnog obrazovanja sa ciljem osnaživanja mladih.</p> <p>Učestvovati u programu „Stariji brat, starija sestra“.</p>	2020 2021 2022 2023 2024	Služba socijalne zaštite, Općina Ilidža, Obrazovno-raznodni centar za mlade SPAJALICA, Udruženje NARKO-NE, osnovne i srednje škole.	2020: 5.000 2021: 5.000 2022: 5.000 2023: 5.000 2024: 5.000

3. Nedovoljna podrška mladima bez roditeljskog staranja koji izlaze iz društvene brige.	Mladi bez roditeljskog staranja koji izlaze iz društvene brige imaju adekvatnu pomoć.	Kreirati sveobuhvatan interventni program za mlade bez roditeljskog staranja koji izlaze iz društvene brige: kroz individualni pristup pružiti svakoj mladoj osobi podršku koju treba kako bi se u potpunosti adekvatno osamostalila (podrška u daljem obrazovanju, pronalasku zaposlenja, rješavanju stambenog pitanja, osiguravanju zdravstvene i psihosocijalne zaštite).	2020 2021 2022 2023 2024	Služba socijalne zaštite, Općina Ilidža.	2020: 0 2021: 0 2022: 0 2023: 0 2024: 0 (Iz drugih stavki)
---	---	--	--------------------------------------	--	---

Troškovi po godinama:

Godina	Iznos
2020.	6.500 KM
2021.	6.500 KM
2022.	6.500 KM
2023	6.500 KM
2024	6.500 KM
ukupno:	32.500 KM

5.3.2. Sigurnost mladih

1. Analiza stanja

Interes društva je da se mlade osobe, kao najaktivniji i najplodonosniji segment društva, razvijaju u sigurnom okruženju. Istovremeno, sigurnost ove populacije je najizraženije narušena i ugrožena kroz različite negativne pojave poput ovisnosti, brze vožnje, vožnje pod dejstvom alkohola, narušavanja javnog reda i mira i drugo.

Analiza položaja i potreba mladih sa područja općine Ilidža pokazala je da su mladi više nezadovoljni nego zadovoljni postojećom sigurnosnom situacijom u mjestu u kojem žive.

Odgovori na pitanje o stepenu povjerenja u policijske službenike više su pozitivni nego negativni. Više od polovine mladih imaju "donekle" povjerenja u policijske službenike, a 15% povjerenje ima u velikoj mjeri. U prosjeku, oko 31% je mladih koji nemaju nimalo povjerenja u policijske službenike.

Mladi su se prilikom istraživanja izjašnjavali o prisutnosti različitih oblika nasilja poput: nasilja u porodici, međuvršnjačkog nasilja, nasilja na internetu, seksualnog nasilja, nasilja na radnom mjestu, nasilja od strane partnera, razbojništva i drugih oblika nasilja. Mladi su u znatno većoj mjeri navodili kako poznaju nekog ko je bio žrtva nasilja, nego što su navodili kako su oni lično bili žrtva nekog oblika nasilja. Ove razlike su posebno primjetne kod onih vrsta nasilja o kojima je općenito neugodnije govoriti, poput nasilja u porodici ili seksualnog nasilja.

Tako je za nasilje u porodici u prosjeku 7% mladih izjavilo kako je lično bilo žrtva ovog oblika nasilja, dok je čak 34% mladih navelo kako poznaje nekog ko je bio žrtva nasilja u porodici. Prema podacima Službe socijalne zaštite općine Ilidža godišnje se u prosjeku prijavi oko između pet i deset slučajeva nasilja u porodici u koje su uključena lica do trideset godina života. Bitno je napomenuti da se ovdje misli na slučajeve gdje su počinitelj i žrtva ispod trideset godina starosti. No, ovaj oblik nasilja zasigurno je prisutniji nego što se to može zaključiti na osnovu prijavljenih slučajeva.

Međuvršnjačko nasilje je najzastupljeniji oblik nasilja kod mladih. Oko 36% mladih iz gradskih sredina navode kako su lično bili žrtve međuvršnjačkog nasilja, a oko 56% ih poznaje nekoga ko je bio žrtva ovog oblika nasilja.

Nasilje na internetu predstavlja oblik nasilja koji je sve više prisutan među mladima. U prosjeku oko 7% mladih općine Ilidža navodi kako je bilo žrtva nasilja na internetu dok je u značajno većoj mjeri onih koji poznaju nekog ko je bio žrtva nasilja na internetu.

Više od 20% mladih navelo je kako su bili žrtva razbojništva, a u prosjeku 30% mladih poznaje nekog ko je bio žrtva ovog oblika nasilja.

Oko 4% mladih navodi kako je lično bila žrtva nasilja na radnom mjestu, dok 13% mladih navodi kako poznaje nekog ko je bio žrtva ovog oblika nasilja.

Seksualno nasilje je najmanje zastupljen oblik nasilja kod mladih prema izjavama mladih općine Ilidža no to nikako ne znači da ovaj oblik nasilja nije prisutan među mladima. Mladi uglavnom izjavljuju kako lično nisu bili žrtve ovog oblika nasilja. Značajniji je udio mladih koji navode kako poznaju nekoga ko je bio žrtvom seksualnog nasilja: 7% mladih iz gradskih sredina i 3% mladih iz vangradskih sredina, te 5% muškaraca i 4% žena. S obzirom da se radi o jednom od najtežih oblika nasilja, preporučljivo je obratiti posebnu pažnju na pronađene rezultate.

Važno je naglasiti da se svi prethodni rezultati o prisutnosti različitih oblika nasilja kod mladih trebaju tumačiti u odnosu na činjenicu da dolaze od 55% mladih koji su bili spremni govoriti o ličnim slučajevima nasilja i oko 78% mladih koji su govorili o njima poznatim slučajevima nasilja.

Udio mladih koji nisu željeli dati odgovor na pitanje o ličnim iskustvima nasilja je 45%, a onih koji nisu htjeli govoriti ni o slučajevima nasilja kod njima poznatih osoba je 22% što govori o tome da mladi ovu temu doživljavaju kao tabu što je čini još opasnijom po sigurnost mladih.

Veoma bitan podatak jesu rezultati istraživanja kada je riječ o psihičkom nasilju. Oko 23% mladih općine Ilidža izjavljuju kako vjerovatno ne bi prepoznali psihičko nasilje ili nije sigurno da bi prepoznali ovaj oblik nasilja.

Aktivnosti policijskih službenika: u okviru rada policije u zajednici, policijski službenici Pete policijske uprave MUP-a Kantona Sarajevo provode brojne aktivnosti u cilju uspostavljanja što bolje saradnje sa građanima, mjesnim zajednicama, školama, predstavnicima vjerskih zajednica, raznim udruženjima građana, nevladinim organizacijama i drugim akterima.

Obavljajući svoje redovne aktivnosti službenici policije vrše obilaske mjesnih zajednica, obrazovnih institucija te ostvaruju kontakte sa organizatorima sportskih, kulturnih i drugih manifestacija.

Policijski službenici aktivno učestvuju u provedbi aktivnosti drugih organizacija koje za temu imaju sigurnost stanovništva, a posebno djece i mladih. Neki od podržanih projekata i kampanja su: "Neko te voli" (kampanja sa ciljem smanjenja broja vozača koji koriste mobilne telefone prilikom vožnje vozila), "Međuvršnjačko nasilje", "Djeca u saobraćaju", "Narkomanija", „Lopov uvijek bude otkriven“ i mnogi drugi projekti čiji se ciljevi uglavnom mogu svesti na prevenciju kroz edukaciju.

2. Problemi mladih

Kada govorimo o mladima u kontekstu sigurnosti, izdvaja se nekoliko osnovnih problema. Prije svega, različiti oblici nasilja među mladima su već značajno prisutni, a opravdano je za pretpostaviti da će neki od njih biti u porastu u narednim godinama poput međuvršnjačkog nasilja i nasilja na internetu uzmemo li u obzir iskustva i trendove iz drugih zemalja.

Mladi su vrlo ranjiva kategorija kada je u pitanju psihičko nasilje, posebno zbog činjenice da značajan dio mladih nije u stanju prepoznati različite oblike psihičkog nasilja. Posljedično, mladi zbog toga i ne znaju kako adekvatno reagovati u situacijama kada su žrtve psihičkog nasilja.

Mladima, a pogotovo mladim djevojkama potrebno je posvetiti posebnu pažnju kada je u pitanju nasilje od strane partnera obzirom da je mladalačka dob period kada se ostvaruju prvi partnerski odnosi te je jako važno da mladi ljudi poznaju osnove zdravih partnerskih odnosa (oko 23% mladih iz gradskih sredina izjavljuju kako poznaju nekoga ko je bio žrtva nasilja od strane partnera).

Porodično nasilje ne smije se zanemariti uzmemo li u obzir činjenicu da oko 7% mladih izjavljuju kako su lično žrtve ovog nasilja, a 34% ih navodi kako poznaju druge mlade osobe koje su žrtve porodičnog nasilja. Porodica bi trebala biti oslonac mladim osobama, a ne faktor koji svojom disfunkcionalnošću ugrožava njihovu sigurnost. Osim toga, porodica ima značajnu ulogu i kada je u pitanju maloljetnička delinkvencija koja predstavlja jedan od problema mladih u oblasti sigurnosti.

Iz svega navedenog kao jedno od rješenja problema nameće se preventivni rad kako sa mladima tako i sa njihovim roditeljima. Pod preventivnim radom podrazumijevaju se intervencije prije nego što se pojavi problem što znači prekidanje mreže uzročno-posljedičnih veza koje dovode do problema. Primarna prevencija se bavi utjecajima na ponašanje i stavove ciljnih grupa, što obuhvata motivaciju ljudi da promjene svoj način života u željenom pravcu. Prevencija je dugoročna aktivnost, pri čemu obrazovanje i informisanost imaju ključnu ulogu u ovom procesu. Nastavni programi imaju zadaću da utiču na mlade kako bi na vrijeme razvijali sposobnost donošenja ispravnih odluka. U realizaciji ovih ciljeva potrebno je učešće šire zajednice i javnosti uopće, odnosno potrebna je međusektorska saradnja i multidisciplinarni pristup. U primarnoj prevenciji značajno mjesto pripada: porodici, kvalitetnom braku, odgovornom roditeljstvu, zdravstvenom odgoju i općoj brizi zajednice za djecu i mlade. Primarna prevencija mora biti podržana dobrom represijom (zakonodavstvo i sudstvo) koja će dovesti do smanjenja broja maloljetničkih prestupa. Kroz različite oblike savjetovanja i informisanja mladih i njihovih porodica dobivamo višestruku korist, a da bismo to proveli, potrebna je maksimalna podrška općinskih struktura vlasti, obrazovnih institucija, te svakako aktivno sudjelovanje mladih i roditelja u prihvatanju ponuđenih prijedloga, savjeta i sugestija. Zato je primarna prevencija najbolji oblik borbe za zdravo djetinjstvo i mladost, ona se provodi kontinuirano, dugoročno i svake godine se u proces uključuje nova generacija.

3. Podjela problema prema bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

<u>Vrlo hitno ali nebitno</u>	<u>Vrlo hitno i vrlo bitno</u> Mladi ne prepoznaju neprihvatljive oblike ponašanja. Mladi su izloženi povećanom riziku od različitih vrsta nasilja.
<u>Nije ni hitno ni bitno</u>	<u>Nije hitno ali je bitno</u> 3. Oko 31% mladih općine Ilidža nemaju povjerenje u policijske službenike.

Obrazložit ćemo probleme koji su prethodno navedeni u matrici, a označeni su kao hitni i bitni:

1. Mladi ne prepoznaju neprihvatljive oblike ponašanja

Istraživanje pokazuje kako su mladi nespremni govoriti o nasilju. Udio mladih koji nisu željeli dati odgovor na pitanje o ličnim iskustvima nasilja je 45%, a onih koji nisu htjeli govoriti ni o slučajevima nasilja kod njima poznatih osoba je 22% što govori o tome da mladi temu nasilja doživljavaju kao tabu što je čini još opasnijom po sigurnost mladih.

Također, podaci koji govore o sposobnosti mladih da prepoznaju suptilnije oblike nasilja kao što je psihičko nasilje su zabrinjavajući, jer oko 23% mladih općine Ilidža izjavljuju kako vjerovatno ne bi prepoznali psihičko nasilje ili nisu sigurni da bi prepoznali ovaj oblik nasilja. S jedne strane je to opasno jer mlade ljude izlaže riziku da ne budu svjesni ukoliko postanu žrtve psihičkog nasilja, a s druge strane mladi isto tako mogu vršiti psihičko nasilje nad drugima ne spoznajući da se zapravo radi o nasilju što mlade može staviti u položaj svojevrsnih nesvjesnih počinitelja nasilja nad drugima.

Stoga je neophodno kontinuirano raditi edukacije kako mladih tako i roditelja o različitim vrstama nasilja i oblicima neprihvatljivog ponašanja. Vrlo je važno da tema nasilja ne bude nešto o čemu se ne govori.

2. Mladi su izloženi povećanom riziku od različitih vrsta nasilja

Zbog specifičnosti razvojnih faza koje prolaze, mladi su izuzetno ranjiva kategorija kada je nasilje u pitanju. Određeni oblici nasilja poput međuvršnjačkog nasilja koje je najzastupljeniji oblik nasilja kod mladih, karakteristični su za populaciju mladih.

Također, nasilje na internetu predstavlja oblik nasilja koji je sve više prisutan među mladima, a relativno je nova pojava koja je nastala i dalje se razvija zajedno sa razvojem online interakcija.

Mladalačka dob period je kada se događaju prvi partnerski odnosi i stoga je jako važno da mladi znaju kako izgleda zdrav, a kako nasilnički partnerski odnos. Mladima, a pogotovo mladim djevojkama potrebno je posvetiti posebnu pažnju kada su u pitanju različiti oblici nasilja vezani za partnerske odnose.

4. Plan djelovanja

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi (KM)
1. Mladi ne prepoznaju neprihvatljive oblike ponašanja.	<p>1. Mladi prepoznaju neprihvatljive oblike ponašanja.</p> <p>2. Mladi su upoznati sa negativnim posljedicama činjenja krivičnih djela.</p>	<p>Provođenje informativnih kampanja o neprihvatljivim oblicima ponašanja u osnovnim i srednjim školama.</p> <p>Organizovanje edukacija za srednjoškolce i roditelje o postupcima prilikom neprihvatljivih ponašanja.</p>	<p>2020</p> <p>2021</p> <p>2022</p> <p>2023</p> <p>2024</p>	<p>Policijski službenici, općina Ilidža, obrazovno-raznodni centar za mlade SPAJALICA, osnovne i srednje škole.</p>	<p>2020: 500</p> <p>2021: 500</p> <p>2022: 500</p> <p>2023: 500</p> <p>2024: 500</p>
2. Mladi su izloženi povišenom riziku od različitih vrsta nasilja.	<p>1. Izgrađeno je međusobno povjerenje na relaciji škola-porodica.</p> <p>2. Povećano je angažovanje učenika u prevenciji nasilničkog ponašanja u školi.</p> <p>3. Mladi, a posebno mlade žene znaju prepoznati nasilje od strane partnera i zaštititi se od nezdravih partnerskih odnosa.</p>	<p>Organizovati predavanja psihologa o prepoznavanju nasilja na roditeljskim sastancima, sastancima vijeća roditelja i vijeća učenika.</p> <p>Organizovati radionice o temi rješavanja konflikata mirnim putem.</p> <p>Organizovati savjetovašta i edukacije u okviru neformalnog obrazovanja te podržati projekte nevladinih organizacija koji imaju za cilj upoznati mlade ljude sa osnovama zdravih partnerskih odnosa.</p>	<p>2020</p> <p>2021</p> <p>2022</p> <p>2023</p> <p>2024</p>	<p>Obrazovno-raznodni centar za mlade SPAJALICA, osnovne i srednje škole, općina Ilidža, policijski službenici.</p>	<p>2020: 2.000</p> <p>2021: 2.000</p> <p>2022: 2.000</p> <p>2023: 2.000</p> <p>2024: 2.000</p>

Troškovi po godinama:

Godina	Iznos
2020.	2.500,00 KM
2021.	2.500,00 KM
2022.	2.500,00 KM
2023	2.500,00 KM
2024	2.500,00 KM
ukupno:	12.500,00

5.4. Slobodno vrijeme mladih – kultura i sport

5.4.1. Kultura

1. Analiza stanja

„Kultura je složena cjelina koja obuhvata saznanje, vjerovanje, umjetnost, moral, pravo, običaj i druge pogodnosti i načine koje je čovjek stekao kao član društva”.¹⁰

Kod pojmovnog određivanja kulture postoji mnoštvo različitih definicija. Neke od njih obuhvataju duhovni i materijalni aspekt kulturnog stvaralaštva i naslijeđa dok se druge baziraju isključivo na duhovne aspekte kulture. Međutim, ono u čemu se svi slažu jeste činjenica da kultura ima izuzetno važnu ulogu u kreiranju vrijednosti svakog društva te veliki utjecaj na formiranje čovjekove ličnosti. Stavimo li utjecaj kulture u kontekst života mlade osobe, možemo zaključiti kako je kultura veoma važan faktor u odgoju mladih ljudi.

U skladu sa mogućnostima i nadležnostima općine kao lokalne zajednice samoupravnog djelovanja, na području općine Ilidža osigurani su uvjeti za djelovanje kroz rad dvije javne ustanove iz oblasti kulture i sporta, sa pratećim objektima: JU KSiRC Ilidža (Ljetna pozornica) i JU KSR Hrasnica – Ilidža (Dom kulture), te četiri doma kulture po mjesnim zajednicama (Butmir, Stupsko brdo, Rakovica i Sokolović Kolonija – Dom kulture „22.april“). Općina također podržava projekte institucija, ustanova i nevladinih organizacija iz oblasti kulture sa ciljem afirmacije različitih kulturnih sadržaja i oblika. To, bez sumnje, stvara dobre pretpostavke za okupljanje djece i omladine i njihovu energiju usmjerava ka razvoju pozitivnih karakternih osobina i psihički zdrave ličnosti. U toku 2018. i 2019. godine Općina Ilidža je dodijelila 80.000 KM za 46 projekata iz oblasti kulture.

U skladu sa Zakonom o bibliotečkoj djelatnosti Kantona Sarajevo¹¹, općina između ostalog, podstiče i stvara uslove za osnivanje školskih biblioteka i drugih biblioteka u sastavu javnih ustanova čiji je osnivač, te obezbjeđuje sredstva za zadovoljavanje potreba i interesa građana u bibliotečkoj djelatnosti. Bibliotečki fond u bibliotekama na Ilidži i Hrasnici se upotpunjuje kontinuirano, ali je potrebno nastaviti obogaćivanje. Kvalitet i kvantitet knjižnih jedinica u postojećim bibliotekama ne može u dovoljnoj mjeri zadovoljiti interese mladih, te su u toku 2018. i 2019. godine obezbijeđene 684 knjige u vrijednosti od oko 12.000,00 KM. Knjige su raspoređene u biblioteke: JU Četvrta gimnazija Ilidža, JU Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije, JU Biblioteka Sarajeva – Bibliotečko odjeljenje Ilidža i biblioteka u sastavu JU za kulturu, sport i rekreaciju Hrasnica – Ilidža, a u cilju obogaćivanja knjižnog fonda nabavkom novijih izdanja i literature za mlade ljude.

Biblioteke na području općine Ilidža:

Biblioteka u sastavu JU KSR Hrasnica-Ilidža

Adresa i sjedište: Trg branilaca Hrasnice bb, Hrasnica

Djelatnost: sistematsko i organizirano prikupljanje, obnavljanje, čuvanje i stručna obrada bibliotečke građe, pružanje informacija korisnicima i sl.

Godina osnivanja: 1999.

Kontakt: Esmā Merdžanić, 033 513 111, juksr@bih.net.ba

¹⁰ E.B. Tejlor

¹¹ Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Kantona Sarajevo, „Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 4/99

Pozajmno odjeljenje 16 – Ilidža u sastavu JU BIBLIOTEKA SARAJEVA

Adresa i sjedište: Hrasnička cesta 8, Ilidža

Djelatnost: sistematsko i organizirano prikupljanje, obnavljanje, čuvanje i stručna obrada bibliotečke građe, unaprjeđivanje jedinstvenog bibliotečko-informacionog sistema i sl.

Godina osnivanja: 2006.

Kontakt: Amina Čenanović Sadiković, 033 636 816

Na području općine Ilidža djeluje 11 udruženja iz oblasti kulture čije aktivnosti se podržavaju iz budžeta općine Ilidža. Rad je u okviru udruženja organizovan po sekcijama i sferama interesovanja članova, a primarni ciljevi su kontinuirano zadovoljenje kreativnog izražavanja, očuvanje i njegovanje kulturne baštine, tradicionalne muzike, te savremenog likovnog izražaja kroz provedene programske i projektne aktivnosti.

	Naziv udruženja	Adresa	Broj članova	Sekcije/djelatnost
1.	KUD „Ekrem Mujkić“	Butmirska cesta 58	212	folklorna, dramska, orkestar
2.	KUD “Hrasnica“	Trg branilaca Hrasnice bb	39	dječija izvođačka grupa, dječija početna grupa
3.	KD “Stup”	Nikole Šopa do 52		
4.	Udruženje za očuvanje tradicionalne muzike naroda BiH “Sultan Mehmed Fatih“	Ibrahima Ljubovića 58	250	ansambl
5.	Udruženje „Zlatna ruka“	Dobrinjska 2a	47	humanitarna, tkanje i pletenje, izrada rukotvorina i sadnja cvijeća
6.	Ekološko udruženje “Aleja”	Derviš paše Bajezidagića 4	30	okoliš, likovno-kreativna sekcija, reciklaža, izrada projekata
7.	Udruženje za djecu i mlade „Nominativ“	Nikole Šopa 52a	50	folklorna, rukometna, ritmička gimnastika
8.	KUD “Ilidža”	Plavi put 3	145	folklorna
9.	UTIKUS “Bašlija”	Luke 34	250	folklorna, solo pjevanje tradicionalne i moderne muzike, realizacija humanitarnih i projektnih aktivnosti, izrada narodne nošnje, likovna umjetnost
10.	Udruženje za afirmaciju pozitivnih vrijednosti “Alternativa”	Ahmed paše Hercegovića 2	30	humanitarna, edukativna, izdavaštvo
11.	KUD “Biseri Bjelašnice”	Arnaudija 24	250	folklorna, tradicionalni instrumenti, vokalna

2. Problemi mladih

Problemi mladih u oblasti kulture jesu sljedeći:

1. Mladi u veoma niskoj stopi posjećuju kulturne sadržaje. Nedovoljna mogućnost zadovoljenja potreba mladih kroz podršku projektima za obogaćivanje kulturnih sadržaja

(afirmacija mladih muzičkih bendova, posjeta umjetničkih izložbi, pozorišnih predstava i filmova).

2. Nedovoljan broj kulturnih sadržaja u organizaciji javnih ustanova kojima je osnivač općina Ilidža.

3. Bibliotečki fond u bibliotekama u Ilidži i Hrasnici se upotpunjuje kontinuirano, ali je potrebno nastaviti na obogaćivanju.

4. Mogućnost zadovoljenja potreba mladih za praćenje filmskih i pozorišnih predstava su ograničene.

3. Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

<u>vrlo hitno ali nebitno</u>	<u>vrlo hitno i vrlo bitno</u> 1. Mladi u veoma niskoj stopi posjećuju kulturne sadržaje. 2. Nedovoljan broj kulturnih sadržaja u organizaciji javnih ustanova kojima je osnivač općina Ilidža.
<u>Nije ni hitno ni bitno</u>	<u>nije hitno ali je bitno</u> 3. Bibliotečki fond u bibliotekama u Ilidži i Hrasnici se upotpunjuje kontinuirano, ali je potrebno nastaviti na obogaćivanju. 4. Mogućnost zadovoljenja potreba mladih za praćenje filmskih i pozorišnih predstava su ograničene.

Obrazloženje problema koji su bitni, a njihovo rješavanje hitno ili manje hitno:

1. Mladi u veoma niskoj stopi posjećuju kulturne sadržaje.

Nedovoljna je mogućnost zadovoljenja potreba mladih kroz podršku projektima za obogaćivanje kulturnih sadržaja. Većina mladih je nezadovoljna podrškom lokalne vlasti za kreiranje kulturnih sadržaja, odnosno smatraju da nisu dovoljno uključeni u kreiranje kulturnih sadržaja. Potrebno je podržavati projekte iz oblasti kulture koje osmisle mladi ljudi.

Izgradnja kulturnih navika treba biti jedan od glavnih stubova školskog odgoja i obrazovanja. Potrebno je podržati promovisanje i informisanje mladih o svim mogućnostima i servisima koji postoje za njih u oblasti kulture putem medija, info tački, web stranice i drugih kanala komunikacije.

2. Nedovoljan broj kulturnih sadržaja u organizaciji javnih ustanova kojima je osnivač općina Ilidža. Ne postoje strateški okviri razvoja i ulaganja u oblasti kulture, već se sve uglavnom svodi na ad hoc pojedinačne, parcijalne aktivnosti za mlade koje su najčešće kratkog trajanja.

3. Bibliotečki fond u bibliotekama na Ilidži i Hrasnici se upotpunjuje kontinuirano, ali je potrebno nastaviti na obogaćivanju. Kvalitet i kvantitet knjižnih jedinica u postojećim bibliotekama ne može u dovoljnoj mjeri zadovoljiti interese mladih.

4. Mogućnosti zadovoljenja potreba mladih za praćenje filmskih i pozorišnih predstava su ograničene. U Domu kulture u Hrasnici još nije izvršena sanacija grijnog sistema, oprema kojom raspolažu za projekciju filmova je zastarjela, garderobe nisu opremljene, loš je sistem scenske rasvjete, a stolice u gledalištu su većim dijelom devastirane. Prostor u Multimedijalnom centru Ilidža je opremljen opremom za projekciju filmova.

4. Plan djelovanja

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi (KM)
1. Mladi u veoma niskoj stopi posjećuju kulturne sadržaje (posjećivanje kina, pozorišta, koncerata)	1. Mladi aktivno sudjeluju u kreiranju kulturnog sadržaja općine Ilidža i isti posjećuje najmanje 30% mladih.	Provesti anketu o tome koje sadržaje mladi žele u javnim ustanovama u oblasti kulture. Uvrstiti interesovanja mladih u postojeće manifestacije. Postojeće manifestacije promovisati na mladima pristupačan način. Organizovati koncerte neafirmisanih muzičkih bendova. Obilježiti Dan mladih općine Ilidža	2020 2021 2022 2023 2024	Udruženja iz oblasti kulture, JU KSiRC Ilidža, JU KSR Hrasica –Ilidža	2020: 6.500 2021: 6.000 2022: 6.000 2023: 6.000 2024: 6.000
2. Nedovoljan broj kulturnih sadržaja u organizaciji javnih ustanova kojima je osnivač općina Ilidža.	1. Povećan broj kulturnih manifestacija u organizaciji javnih ustanova.	Prijem stručnih lica iz oblasti kulture (volonteri/pripravnici), na određeno vrijeme, kroz javne pozive Zavoda za zapošljavanje Kantona Sarajevo. Općinu Ilidža aktivno uključiti u sve značajnije manifestacije (filmske, muzičke i druge festivale) koji se događaju na području Kantona Sarajevo.	2020 2021 2022 2023 2024	JU KSiRC Ilidža, JU KSR Hrasica-Ilidža Općina Ilidža	2020 2021 2022 2023 2024 (iz drugih stavki)
3. Bibliotečki fond u bibliotekama na Ilidži i Hrasnici se upotpunjuje kontinuirano, ali je potrebno nastaviti na	1. Povećan broj mladih učlanjenih u biblioteke.	Pomoći bibliotekama u obogaćivanju knjižnog fonda nabavkom novijih izdanja i literature za mlade ljude. Provesti kampanju besplatnog upisa-članarina za prvu godinu u	2020 2021 2022 2023 2024	Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje općine Ilidža, JU Biblioteke Sarajeva, JU KSR Hrasnica, srednje škole	2020: 5.000 2021: 5.000 2022: 5.000 2023: 5.000 2024: 5.000

obogaćivanju		bibliotekama pri javnim ustanova (JU Biblioteke Sarajeva i JU KSR Hrasnica Ilidža).			
4. Mogućnost zadovoljenja potreba mladih za praćenje filmskih i pozorišnih predstava su ograničene.	1. Osiguran je prostor u kojem se mogu prikazivati filmske i pozorišne predstave.	Obezbijediti uslove za prikazivanje filmova i izvođenje predstava u prostoru Doma kulture u Hrasnici.	2020 2021 2022 2023 2024	Općina Ilidža JU KSR Hrasnica	Iz drugih stavki

Troškovi po godinama:

Godina	Iznos
2020.	11.500,00 KM
2021.	11.000,00 KM
2022.	11.000,00 KM
2023	11.000,00 KM
2024	11.000,00 KM
ukupno:	55.500,00 KM

5.4.2. Sport mladih

1. Analiza stanja

Informacija za oblast sporta izrađena je na osnovu Izvještaja o radu za 2018. godinu (oblik/rang takmičenja, masovnost, stručni rad i aktivnosti/rezultati) i Programa rada za 2019. godinu organizacija u sportu (programsko-projektni pristup sa planiranim rashodima i prihodima), te na osnovu prikupljenih podataka Službe za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje.

U skladu sa realnim mogućnostima općina Ilidža je poduzela niz konkretnih aktivnosti u cilju poboljšanja općih uslova za bavljenje sportom i tjelesnom aktivnošću građana/ki Ilidže.

U toku 2018. godine Općina Ilidža je finansirala razvoj sportskog kompleksa FK „Igman“, u saradnji sa Fudbalskim savezom Kantona Sarajevo aplicirali za projekat „Razvoj infrastrukture nogometa/fudbala kroz širu društvenu zajednicu.“

Općina Ilidža izvršila je sanaciju i održavanje postojećih sportsko-rekreativnih ploha po svim mjesnim zajednicama. Sanirani su nedostaci na postojećim koševima, košarkaškim tablama, konstrukciji golova, ograde, izvršena je markacija terena, kao i čišćenje od smeća i zelenog rastinja.

Pored navedenih aktivnosti, u skladu sa opredjeljenjima općinskog vijeća Ilidža i realnim mogućnostima općine Ilidža, (su)finansirane su programsko-projektne aktivnosti klubova, što podrazumijeva selekzione ekipe, škole sporta i nabavku osnovne opreme.

U cilju kontinuiranog trenažno-takmičarskog procesa, priprema i nastupa sportista na zvaničnim takmičenjima u okviru strukovnih saveza, omogućeno je seniorskim ekipama korištenje sportskih terena i dvorana, te sala za borilačke sportove u okviru dvije javne ustanove za sport, kao i reprezentativnih nastupa takmičara u individualnim sportovima.

U 2018. godini Općinski načelnik upriličio je prijeme za sportiste i trenere sa područja općine Ilidža, koji su ostvarili zapažene rezultate u pojedinačnoj konkurenciji na domaćim i međunarodnim takmičenjima, te im tom prilikom uručio novčane nagrade.

Na evidenciji općine Ilidža vodi se 66 klubova/udruženja iz oblasti sporta.

Udruženja funkcionišu kao klubovi, škole sporta i/ili rekreacije, a takmiče se i na zvaničnim prvenstvima u okviru strukovnih saveza i/ili na turnirima u organizaciji pravnih i fizičkih lica. Takmičari/ke ilidžanskih klubova ili ponikli u njima, učesnici/e su najvećih sportskih manifestacija kao reprezentativci/ke BiH, što potvrđuje nadarenost i kvalitet rada u pojedinim sportskim granama.

Kontinuiranim aktivnostima: neposrednim kontaktom, koji podrazumijeva, obilazak organizacija u sportu tokom trenažnog procesa, posjete nastupa na takmičenjima i provedenim programsko-projektnim aktivnostima, od strane stručnih saradnika, ostvarena je još bolja saradnja i uvid u način rada klubova. Međutim, zapaženo je da većina klubova ne održava redovne izvještajne skupštine ili ih samo fiktivno prikazuju, zanemarujući činjenicu da im je zatraženo da na skupštine pozovu i predstavnike općine Ilidža, a što je nekolicina klubova i ispoštovala.

Sport*	Članovi mlađi	Članovi	Članovi stariji	Ukupno
--------	---------------	---------	-----------------	--------

	od 14 godina	starosne dobi 14-18 godina	od 18 godina	članova
Sportovi sa loptom	1.124	323	309	1.756
Borilački sportovi	691	461	134	1.286
Ostali sportovi	178	393	278	849
Ukupno:	1.993	1.177	721	3.891

*U tabeli su prikazani podaci klubova koji su dostavili Izvještaj o radu za 2018. godinu i Program rada za 2019. godinu.

U saradnji sa aktivom nastavnika tjelesnog i zdravstvenog odgoja organizovana su takmičenja u malom nogometu za učenike, te odbojci i košarci za učenike i učenice osnovnih škola sa područja općine Ilidža. Sale za tjelesni i zdravstveni odgoj u okviru osnovnih škola u školskoj 2017/2018. godini su u funkciji sporta i rekreacije građana i nakon redovnog nastavnog procesa. Iznajmljivanje termina organizacijama u sportu, klubovima i građanima za rekreativne aktivnosti regulišu se ugovorom sa organima rukovođenja i upravljanja u školama. Cijena termina kreće se od 15 KM do 40 KM, a neke škole imaju varijabilnu cijenu u zavisnosti od korisnika.

Općina Ilidža je kao i prethodnih godina baza i mjesto okupljanja reprezentativnih selekcija BiH u fudbalu i košarci, ali i domaćin mnogobrojnih takmičenja u okviru strukovnih saveza i značajnih sportskih priredbi međunarodnog i domaćeg karaktera kojima je najčešće bila pokrovitelj ili sponzor. Na području općine Ilidža održani su i mnogobrojni turniri u fudbalu/nogometu, malom nogometu, stonom tenisu, šahu, boćanju, streljaštvu, odbojci, lokalnog karaktera, ali ne manjeg značaja.

U ponudi sportsko-rekreativnih površina su: nogometni tereni, bazeni, hipodrom, sportske dvorane/sale, fitness i tenis centri, te mnogobrojni vanjski tereni (univerzalne plohe i staze za brdski biciklizam, šahovske plohe i drugi prirodni tereni) na kojima građani Ilidže zadovoljavaju potrebu za aktivnošću i kretanjem.

Sportsko-rekreativne površine općine Ilidža

R.br.	Sportsko-rekreativne površine	Upravitelj/korisnik
FUDBALSKI/NOGOMETNI TERENI		
1.	Hrasnica	JU KSR Hrasnica-Ilidža/ FK "Famos"
2.	IUS	Fondacija za razvoj obrazovanja Sarajevo
3.	Butmir	FK"Butmir"
4.	Doglodi	NK"Omladinac" /SAŠK 1910-Napredak
5.	Ilidža	
6.	Stari hipodrom	PD Butmir
7.	Osjek	Škola fudbala"Dribling"
8.	United	Škola fudbala"United"
SPORTSKE DVORANE/SALE		
1.	Ilidža	JU KSiRC Ilidža/seniorske ekipe dvoranskih sportova sa loptom
2.	Hrasnica	JUKSR Hrasnica – Ilidža
3.	JU Prva OŠ	zatvoreni tip
4.	JU Druga OŠ	zatvoreni tip
5.	JU Treća OŠ	zatvoreni tip
6.	JU Četvrta OŠ	zatvoreni tip
7.	JU Peta OŠ	zatvoreni tip
8.	JU Šesta OŠ	zatvoreni tip

9.	JU Osma OŠ „Amer Čenanović“	zatvoreni tip
10.	JU Deveta OŠ	zatvoreni tip
11.	JU Deseta OŠ	zatvoreni tip
12.	OŠ "El-Manar"	privatna/ zatvoreni tip
13.	Dvorana PKB-a	privatna/ zatvoreni tip
14.	JU KSiRC Ilidža	zatvoreni tip / seniorske ekipe karate i kick boxing klubova
15.	JU KSR Hrasnica - Ilidža	zatvoreni tip/Boksterski klub „Ilidža“
16.	KK "Samuraj"	privatno vlasništvo
17.	KBV „Jumruk Gym“	privatno vlasništvo
VANJSKE PLOHE		
1.	JU KSiRC Ilidža	zatvoreni tip
2.	JU KSR Hrasnica-Ilidža	zatvoreni tip
3.	JU Druga OŠ	poluotvoreni tip
4.	JU Treća OŠ	poluotvoreni tip
5.	JU Četvrta OŠ	poluotvoreni tip
6.	JU Peta OŠ	poluotvoreni tip
7.	JU Šesta OŠ	poluotvoreni tip
8.	JU Sedma OŠ	poluotvoreni tip
9.	JU Osma OŠ „Amer Čenanović“	poluotvoreni tip
10.	JU Deveta OŠ	poluotvoreni tip
11.	JU Deseta	poluotvoreni tip
12.	OŠ "El-Manar"	osnivač pravno lice-privatna / zatvoreni tip
13.	Rakovica	otvoreni tip
14.	Stup II	otvoreni tip
15.	Hipodrom – Butmir	otvoreni tip
16.	Bačići	otvoreni tip
17.	Sokolović kolonija	otvoreni tip
18.	Kotorac	otvoreni tip
19.	Otes	otvoreni tip
20.	MZ Stup I-Pijačna	otvoreni tip
21.	MZ Stup I	otvoreni tip
22.	MZ Rakovica	otvoreni tip
23.	MZ Blažuj –Mratnjevače	otvoreni tip
24.	MZ Donji Kotorac	otvoreni tip
25.	MZ Hrasnica II-Kovači	otvoreni tip
26.	MZ Hrasnica II-Stojčevac	otvoreni tip
27.	MZ Ilidža Centar-Pejton	otvoreni tip
28.	MZ Osjek	otvoreni tip
29.	MZ Stupsko brdo	otvoreni tip
30.	MZ Lužani	otvoreni tip
31.	MZ Hrasnica I	otvoreni tip
32.	Vrtić „Sveta obitelj“	zatvoreni tip
33.	Tursko-bosanski Sarajevo koledž	zatvoreni tip
34.	Internacionlni univerzitet Sarajevo	zatvoreni tip
VANJSKE ŠAHOVSKE PLOČE		
1.	JU KSiRC Ilidža	otvoreni tip
2.	JUKSR Hrasnica – Ilidža	otvoreni tip

3.	Pijačna ulica	otvoreni tip/građani MZ-a
4.	Mala aleja	otvoreni tip
5.	Osjek	otvoreni tip
TENISKI TERENI		
1.	Teniski centar "Stup"	privatno vlasništvo
2.	Osjek	privatno vlasništvo
BAZENI		
1.	Bazen Ilidža	otvoreni bazen/ RVI Ilidža
2.	Termalna rivijera-Ilidža	privatno vlasništvo
3.	Bazen Afrika	privatno vlasništvo
PLANINARSKI DOMOVI		
1.	Malinovac	Planinarsko društvo „Famos“
2.	Borovac	Planinarsko društvo „Famos“
3.	Vidikovac	Planinarsko društvo „Rakovica 2009“
4.	Hrasnički stan	Sarajevošume / RVI Ilidža - „Izvor Bosne“doo
OSTALO		
1.	Hipodrom Sarajevo	Općina Ilidža /konjički klubovi
2.	Boćarski stadion	BK „Napredak Willa“
3.	Staze za brdski biciklizam	otvoreni tip
HOTELSKA PONUDA		
1.	Hotel AQUA	privatno vlasništvo
2.	Hotel Terme	privatno vlasništvo/rehabilitacija
3.	Hotel „Holywood“ i Hotel „Hills“	privatno vlasništvo
4.	Hotel "Rimski most"	privatno vlasništvo
5.	Hotel "Delminium"	privatno vlasništvo
6.	Radon Plaza	privatno vlasništvo
7.	Hotel Aleja	privatno vlasništvo

2. Problemi mladih

Obzirom da takmičarski sport podrazumijeva selekciju kao proces u ostvarenju rezultata, akcenat je dat na potrebe za poboljšanje postojećeg stanja sa naglaskom na vannastavne aktivnosti srednjoškolaca i rekreacijom - sport za sve, kao značajnom segmentu svrsishodnog korištenja slobodnog vremena mladih.

Problemi mladih u oblasti sporta jesu sljedeći:

1. Mladi su nezadovoljni podrškom sportu.
2. Nedovoljno razvijena svijest o pozitivnim aspektima bavljenja rekreativnim i sportskim aktivnostima.
3. Nedovoljno angažovanje djevojaka u sportskim aktivnostima i problem smanjene mogućnosti samoodbrane.
4. Djelomično devastiran i/ili oštećen sportski mobilijar na otvorenim sportsko-rekreativnim plohama.

3. Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

<u>vrlo hitno ali nebitno</u>	<u>vrlo hitno i vrlo bitno</u> 1. Mladi su nezadovoljni podrškom sportu. 2. Nedovoljno razvijena svijest o pozitivnim aspektima bavljenja rekreativnim aktivnostima. 3. Nedovoljno angažovanje djevojaka u sportskim aktivnostima i problem smanjene mogućnosti samoodbrane.
<u>nije ni hitno ni bitno</u>	<u>nije hitno ali je bitno</u> 4. Djelomično devastiran i/ili oštećen sportski mobilijar na otvorenim sportsko-rekreativnim plohama.

Obrazloženje problema koji su bitni, a njihovo rješavanje hitno ili manje hitno:

1. Mladi su nezadovoljni podrškom sportu.

Više od polovine mladih općine Ilidža nezadovoljni su podrškom lokalne vlasti kada je u pitanju razvoj sporta te podrškom lokalnih vlasti mladima da sami kreiraju sportske sadržaje. Uzmemo li u obzir relativno dobru infrastrukturu za bavljenje sportom te značajan broj uspješnih sportista sa područja Ilidže, nejasno je zbog čega mladi imaju negativan stav prema lokalnim vlastima kada je u pitanju podrška sportu.

2. Nedovoljno razvijena svijest o pozitivnim aspektima bavljenja rekreativnim aktivnostima. Istraživanje je pokazalo da se u prosjeku oko 34% mladih uopće ne bavi rekreativnim aktivnostima iako Ilidža ima dobre uslove za to. Također, oko 65% mladih nije posjećivalo sportske događaje u referentnih mjesec dana. Potrebno je promovirati sve vidove rekreacije s ciljem zdravijeg načina života i kvalitetno utrošenog slobodnog vremena mladih.

3. Nedovoljno angažovanje djevojaka u sportskim aktivnostima i problem smanjene mogućnosti samoodbrane.

Za 10% je veći udio djevojaka koje se nikako ne bave sportskim i rekreativnim aktivnostima nego što je to slučaj sa muškarcima. Potrebno je da mladi, naročito djevojke, kroz sportske aktivnosti upotpunjuju svoje slobodno vrijeme i poboljšaju psihofizičke sposobnosti učenjem osnovnih tehnika samoodbrane.

4. Plan djelovanja

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi (KM)
1. Mladi su nezadovoljni podrškom sportu.	1. Općina Ilidža pruža najviše mogućnosti mladima za bavljenje sportom.	<p>Provesti istraživanje u oblasti sporta.</p> <p>Kreirati strategiju razvoja sporta općine Ilidža uzimajući u obzir potrebe mladih.</p> <p>Efikasnije promovisati postojeću ponudu iz oblasti sporta prema mladima.</p> <p>Izgradnja savremene sportske dvorane sa ptatećim objektima</p>	2020 2021 2022 2023 2024	Sportska udruženja, JU KSiRC Ilidža, JU KSR Hrasnica-Ilidža,	iz drugih stavki
	2. Obogaćivanje sportskih aktivnosti srednjoškolaca i njihovo masovnije učešće.	Organizovati sportske aktivnosti kroz projekte namijenjene srednjoškolcima.	2020 2021 2022 2023 2024	Sportska udruženja, JU KSiRC Ilidža, JU KSR Hrasnica-Ilidža, vijeća učenika	2020: 4.000 2021: 4.000 2022: 4.000 2023: 4.000 2024: 4.000
2. Nedovoljno razvijena svijest o pozitivnim aspektima bavljenja rekreativnim aktivnostima.	1. Za 10% povećan broj mladih koji se bave sportskim i rekreativnim aktivnostima u periodu 2020-2024. godina.	<p>Promocija postojećih sportskih sadržaja i infrastrukture na mladima pristupačan način.</p> <p>Kontinuirana promocija sporta kroz medije, društvene mreže, direktno u osnovnim i srednjim školama i druge kanale komunikacije.</p> <p>Organizovanje sportskih info radionica kroz događaje „Kafa sa...“</p>	2020 2021 2022 2023 2024	Sportska udruženja, vijeća učenika srednjih škola, obrazovno-raznodni centar za mlade SPAJALICA i služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje općine Ilidža.	2020: 3.000 2021: 3.000 2022: 3.000 2023: 3.000 2024: 3.000

		uspješnim sportistima.			
3. Nedovoljno angažovanje djevojaka u sportskim aktivnostima i smanjene mogućnosti samoodbrane.	1. Poboljšane psihofizičke sposobnosti kod djevojaka učenjem osnovnih tehnika samoodbrane.	Provoditi projekte obuke samoodbrane za žene.	2020 2021 2022 2023 2024	Javne ustanove, sportska udruženja, vijeća učenika srednjih škola i služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje općine Ilidža.	2020: 3.000 2021: 3.000 2022: 3.000 2023: 3.000 2024: 3.000
4. Djelimično devastiran i/ili oštećen sportski mobilijar na otvorenim sportsko-rekreativnim plohamama.	1. Efikasnije korištenje sportsko-rekreativnih površina.	Godišnja opravka i/ili zamjena oštećenog sportskog mobilijara. Izgradnja biciklističke staze na pojedinim dionicama – povezivanje sa postojećom biciklističkom stazom iz pravca općine Novi Grad Sarajevo.	2020 2021 2022 2023 2024		iz drugih stavki.

Troškovi po godinama:

Godina	Iznos
2020.	10.000,00 KM
2021.	10.000,00 KM
2022.	10.000,00 KM
2023	10.000,00 KM
2024	10.000,00 KM
ukupno:	50.000,00 KM

5.5. Zdravstvena zaštita mladih

1. Analiza stanja

Očuvanje i zaštita zdravlja mladih, a posebno u doba adolescencije je izazov i nalaže individualnu i društvenu odgovornost. Mladima su zagaranтована prava na zdravstvenu zaštitu, putem različitih međunarodnih dokumenata kao što su Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i sporazum o civilnim i političkim pravima te Konvencija Ujedinjenih Nacija o pravima djeteta (CRC). Pored međunarodnih dokumenata kojim se Bosna i Hercegovina obavezala, prava mladih zagaranтована su i Ustavom BiH kao i Ustavima Federacije i Kantona Sarajevo.

Zdravstvena zaštita, odnosno prava mladih u okviru zdravstvenog sistema, regulisana su Zakonom o zdravstvenoj zaštiti¹² i Zakonom o zdravstvenom osiguranju¹³. U ovim zakonima sadržana su prava na zdravstvenu zaštitu, koja se odnose, između ostalog, na prava djece i mladih. Pored relativno usaglašenog pravnog okvira sa međunarodnim standardima i praksama, postoje druge inicijative namijenjene zdravlju mladih. Na osnovu definicije zdravlja po Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji po kojoj se zdravlje definiše kao "stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti ili iznemoglosti", jasno je da zdravlje nije samo problematika zdravstvenog sektora. Potrebno je da se uključe i drugi sektori, prvenstveno obrazovni i socijalni, kako bi se pitanja zdravlja mladih mogla uspješno rješavati. Ovdje se prvenstveno misli na saradnju i zajedničke aktivnosti vladinog i nevladinog sektora. Kako je već ranije opisano, zakonski okvir predviđa zdravstvenu zaštitu u okviru zdravstvenih ustanova.

U općini Ilidža djeluju i pružaju usluge zdravstvene ustanove javnog i privatnog sektora kao što su: RJ Dom zdravlja Ilidža sa 10 područnih ambulanti, specijalističkim službama, fizijatrijom, stomatologijom, laboratorijom, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, više privatnih ordinacija i poliklinika kao i veći broj apoteka. Pored toga u općini Ilidža svoje odjele imaju i Zavod za hitnu medicinsku pomoć Kantona Sarajevo, Klinički centar Univerziteta Sarajevo, Zavod za zaštitu žena i materinstva, Zavod za medicinu rada Kantona Sarajevo.

Zakonom o zdravstvenoj zaštiti utvrđeno je da se na primarnoj razini zdravstvene zaštite, odnosno pri domovima zdravlja razvija prijateljski pristup mladima. Dio usluge pruža se i u informacijskim centrima smještenim u nevladine organizacije koji mladima pružaju kvalitetne, sigurne, vjerodostojne informacije o svim pitanjima iz zdravih životnih stilova, prepoznaju potrebe za profesionalnom zdravstvenom zaštitom i upućuju ih ako je to potrebno zdravstvenom timu unutar doma zdravlja. Projektom „Obezbjedeње prijateljskog pristupa u pružanju zdravstvenih usluga mladima“ u oblasti porodične medicine omogućeno je da zdravstveni radnici prođu napredni trening za trenere na temu prijateljski pristup. U saradnji sa Federalnim ministarstvom obrazovanja intenzivno se radilo na Okvirnom programu za osnovno obrazovanje i usvojene su brojne nastavne jedinice koje će pomoći mladima za usvajanje zdravih ponašanja u toku osnovnog obrazovanja. Kad je riječ o zdravstvenom vaspitanju nastavni planovi i programi su u nadležnosti kantonalnih ministarstava nadležnih za obrazovanje.

S ciljem boljeg razumijevanja potreba mladih i unaprjeđenja usluga koje se pružaju mladima, jačanja odgovornosti mladih prema svom zdravlju, polazeći od ciljeva definiranih u dokumentima politike zdravlja mladih Federacije Bosne i Hercegovine, Svjetskog programa djelovanja za zdravlje mladih, Konvenciji o pravima mladih, te na osnovu strateškog cilja

¹² „Službene novine FBiH“, broj 29/97

¹³ „Službene novine FBiH“, broj 30/97 i 7/02

aktivnog uključivanja mladih u sve oblike društvenog života Dom zdravlja i udruženja čije je polje djelovanja zdravlje mladih će razvijati međusobnu saradnju s ciljem unapređenja komunikacije i informisanja mladih, razvoja prijateljskog pristupa zdravstvenih radnika prema mladima, jačanja odgovornosti mladih o svom zdravlju, istraživanja o zdravstvenim potrebama mladih i njihovog zadovoljstva dobivenim uslugama.

Problemi mladih

Kao najveći rizici za mlade prepoznati su: zloupotreba droge, alkohola i duhana, slaba fizička aktivnost koja rezultira prekomjernom težinom, bolestima kičmenog stuba i preddijabetesom, vršnjačko nasilje, slaba edukovanost o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, ovisnost kockanja i općenito niska svijest o važnosti očuvanja zdravlja kroz prevenciju različitih oboljenja.

Iako je za domen primarne zdravstvene zaštite na snazi zakonska obaveza razvijanja prijateljskog pristupa prema mladima, analiza pokazuje kako mladi toga nisu svjesni jer im uglavnom nije poznato da takav pristup u njihovoj lokalnoj zajednici postoji. Oko 6% mladih zna da u njihovoj lokalnoj zajednici postoje zdravstvene usluge specifično namijenjene mladima te su te usluge i koristili.

Oko 30% mladih je nezadovoljno zdravstvenim uslugama koje pružaju domovi zdravlja u njihovim lokalnim zajednicama, dok 32% mladih nije ni zadovoljno ni nezadovoljno tim uslugama.

Oko 51% mladih općine Ilidža osigurani su preko roditelja/staratelja. Oko 2% mladih nema ili ne zna da li ima zdravstveno osiguranje.

Mladi uglavnom koriste javno zdravstveno osiguranje preko roditelja/staratelja (51%), a preko biroa za zapošljavanje osigurano je oko 18% mladih. Osiguranje koje uplaćuje poslodavac ima oko 20% mladih, a dodatno osiguranje (privatno u BiH ili inostranstvu) ima 5% mladih.

Tema seksualnog i reproduktivnog zdravlja je jedna od prioritarnih na kojoj je potrebno kontinuirano raditi. Visoke stope odbijanja odgovaranja na pitanja o reproduktivnom zdravlju kod mladih žena općine Ilidža ukazuju na potrebu promjene pristupa ovim pitanjima od strane svih sudionika brige o reproduktivnom zdravlju mladih. Oko 21% mladih žena ne žele odgovoriti na pitanje o tome koliko godina su imale kada su prvi put posjetile ginekologa, a 60% djevojaka ne žele odgovoriti na pitanje o tome koliko puta su posjetile ginekologa u posljednjih 12 mjeseci.

Intimni odnosi i seksualno zdravlje teme su o kojima mladi nisu otvoreni razgovarati što u kombinaciji sa prethodno navedenim negativnim podacima o brizi za reproduktivno zdravlje, može uzrokovati ozbiljne posljedice. Relativno visok procent mladih koji nisu željeli odgovoriti na pitanje o tome jesu li seksualno aktivni ili ne potvrđuje prisutnost nelagode kod mladih kada se govori o temama seksualnog i reproduktivnog zdravlja. U približno jednakom procentu od oko 14% i muškarci i žene nisu željeli odgovoriti na ovo pitanje. Iz odgovora ispitanika koji su odgovorili na pitanje o seksualnoj aktivnosti može se zaključiti kako su muški ispitanici seksualno više aktivni (46%) nego žene (30%) te intimne odnose upražnjavaju sa više različitih osoba nego što je to slučaj kod ispitanica. Mladi muškarci češće mijenjaju seksualne partnere nego što je to slučaj sa ženama te stoga predstavljaju rizičniju grupu kada su u pitanju spolno prenosive bolesti.

Muškarci općine Ilidža posvećuju mnogo više vremena rekreativnim aktivnostima nego što čine žene. Mladim djevojkama je potrebno osigurati odgovarajuće rekreativne sadržaje kako bi se više uključile. Polovina mladih općine Ilidža rekreativnim aktivnostima se bavi jednom sedmično ili više puta u toku sedmice, ali sa značajnim razlikama baziranim na spolu jer se 47% muškaraca i 34% žena rekreativnim aktivnostima bave više puta sedmično. Oko 30%

muškaraca i 37% žena rekreativnim aktivnostima ne bave se nikako, a rjeđe od jednom sedmično u rekreaciju se uključuje 11% muškaraca i 17% žena.

U prosjeku 32% mladih općine Ilidža su svakodnevni pušači, 22% je onih koji puše više od 10 cigareta dnevno, od toga 7% puše više od 20 cigareta dnevno, te 7% više od 30 cigareta. Kada govorimo o pušenju, Bosna i Hercegovina je u svim istraživanjima uvijek značajno iznad prosjeka zemalja članica EU. Do istih podataka došlo je i istraživanje među mladima općine Ilidža koji cigarete konzumiraju više i češće nego njihovi vršnjaci u zemljama članicama EU pa i nekim zemljama koje to još nisu. Mladi općine Ilidža cigarete konzumiraju u sličnom procentu kao i svi mladi sa područja Federacije Bosne i Hercegovine.

Pitanja vezana za konzumiranje alkohola među mladima nikako se ne smiju zanemariti. Oko 29% mladih općine Ilidža konzumirali su alkohol jednom ili više puta u referentnih mjesec dana (36% muškaraca i 22% žena).

Mladi općine Ilidža uglavnom navode kako ne konzumiraju opojne droge (92% muškaraca i 99% žena). Navedene podatke o konzumiranju opojnih droga treba posmatrati sa rezervom jer je procent mladih koji konzumiraju opojne droge vjerovatno veći od pronađenog. Prema izvještajima relevantnih institucija poput MUP-a i slično, procent mladih koji konzumiraju opojne droge je veći od navedenog te postoji mogućnost da ispitanici u ovom istraživanju nisu bili spremni iskreno odgovoriti na ovo pitanje iako je istraživanje bilo anonimnog karaktera.

Zabrinjavajući podatak je da 7% mladih općine Ilidža jednom sedmično posjećuje kladionice/kockarnice, 6% ih to radi tri do pet puta sedmično, a 2% svaki dan. Dodamo li tome 8% mladih koji kladionice posjećuju rjeđe od jednom sedmično, dolazimo do rizične brojke od 23% mladih koji posjećuju kladionice. Kada govorimo o posjetama kladionicama, značajne su razlike temeljene na spolu jer su muškarci češći posjetioци kladionica sa alarmantnih 36% mladih muškaraca općine Ilidža koji posjećuju kladionice i 10% djevojaka.

Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

<u>vrlo hitno ali nebitno</u>	<u>vrlo hitno i vrlo bitno</u>
2% mladih nema nikakvo zdravstveno osiguranje.	1. Seksualno i reproduktivno zdravlje je tema o kojoj mladi nerado govore. Oko 60% djevojaka ne želi odgovarati na pitanja o posjetama ginekologu. 2. Mladi ne znaju za „prijateljski pristup prema mladima“ u okviru primarne zdravstvene zaštite. 3. Oko 36% muškaraca i oko 10% djevojaka posjećuju kladionice.
<u>nije ni hitno ni bitno</u>	<u>nije hitno ali je bitno</u>
	5. Visok udio mladih (oko 32%) koji su svakodnevni pušači.

Obrazloženje problema koji bitni, a njihovo rješavanje označeno je kao hitno:

1. Seksualno i reproduktivno zdravlje je tema o kojoj mladi nerado govore. Radi prevencije oboljenja povezanih sa reproduktivnim zdravljem i seksualnom aktivnošću mladih bitno je da se mladi edukuju o temi reproduktivnog i seksualnog zdravlja (kontracepciji, rizicima koje donosi neodgovorno spolno ponašanje, vrstama zaraznih bolesti i mjerama prevencije). Mjere i drugi vidovi edukacije i prevencije koje se sprovode su nedovoljne i treba ih proširiti i dati im veći značaj. To znači proširiti ih na veće područje djelovanja, odnosno uključiti više zainteresovanih strana tj. porodicu, škole, NVO, lokalnu zajednicu, zdravstveni i socijalni sektor, sportske organizacije. Također, potrebno je uključiti

sektor medija i informisanja kao bitan aspekt upoznavanja mladih sa aktivnostima te njihovim uključivanjem u aktivnosti.

2. Mladi ne znaju za „prijateljski pristup prema mladima“ u okviru primarne zdravstvene zaštite.

Ukoliko mladi ne znaju za prijateljski pristup prema mladima u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, malo je vjerovatno da će se osjećati ohrabreno da koriste preventivne usluge, potraže savjet ili se informišu o pitanjima zdravstvene prirode u domovima zdravlja u svojim lokalnim zajednicama. Imajući u vidu da je dobra informisanost mladih preduvjet za provođenje kvalitetnih preventivnih programa, neophodno je mlade upoznati sa mogućnostima koje nude domovi zdravlja te kontinuirano graditi povjerenje mladih u zdravstveni sistem.

3. Oko 36% muškaraca i oko 10% djevojaka posjećuju kladionice.

Ovisnost o kockanju sve više je zastupljena u bh. društvu kao značajan problem iz oblasti psihičkog zdravlja. Ovisnost o kockanju, pogotovo kod muškaraca počinje već u ranoj adolescenciji, što je pogubno za pravilan emocionalni razvoj mlade osobe, jer ovisnost u potpunosti mijenja sistem vrijednosti pojedinca. Stoga je neophodno kontinuirano provoditi preventivne programe kao i posvetiti se uočavanju ovisnosti u ranoj fazi obzirom da ju je tada lakše zaustaviti.

4. Plan aktivnosti

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi (KM)
1. Seksualno i reproduktivno zdravlje je tema o kojoj mladi nerado govore.	1. Mladi su upoznati sa važnim aspektima seksualnog i reproduktivnog zdravlja.	<p>Organizovati edukacije za učenike/ce viših razreda osnovnih škola te za učenike/ce svih razreda srednjih škola o temi seksualno i reproduktivno zdravlje.</p> <p>Organizovati tematske radionice u obrazovno-raznodnom centru za mlade SPAJALICA</p> <p>Učestvovati u kampanjama drugih organizacija koje su usmjerene na zaštitu zdravlja mladih.</p>	<p>2020</p> <p>2021</p> <p>2022</p> <p>2023</p> <p>2024</p>	Dom zdravlja Ilidža, Zavod za zaštitu zdravlja žena i materinstva, sve osnovne i srednje škole, obrazovno-raznodni centar za mlade SPAJALICA i Crveni križ.	<p>2020: 1.000</p> <p>2021: 1.000</p> <p>2022: 1.000</p> <p>2023: 1.000</p> <p>2024: 1.000</p>
2. Mladi ne znaju za „prijateljski pristup prema mladima“ u okviru primarne zdravstvene zaštite.	1. Polovina mladih općine Ilidža upoznata je sa praksom prijateljskog pristupa mladima u okviru primarne zdravstvene zaštite.	<p>Organizovati posjete medicinskog osoblja srednjim školama, a kako bi učenicima/ama prenijeli informacije o tome kome i gdje se mogu obratiti za sva zdravstvena pitanja.</p> <p>Unutar zdravstvenih ustanova u potpunosti primijeniti politiku prijateljskog pristupa prema mladima.</p> <p>Omogućiti mladima način da u diskreciji dobiju odgovore na određena pitanja iz domena zdravstva (online alat/online savjetnik/besplatan broj telefona i slično).</p>	<p>2020</p> <p>2021</p> <p>2022</p> <p>2023</p> <p>2024</p>	Dom zdravlja Ilidža, obrazovno-raznodni centar za mlade SPAJALICA i služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje općine Ilidža.	<p>2020: 2.000</p> <p>2021: 5.000</p> <p>2022: 2.000</p> <p>2023: 1.000</p> <p>2024: 1.000</p>

3. Oko 36% muškaraca i oko 10% djevojaka posjećuju kladionice.	1. Smanjen je broj mladih koji posjećuju kladionice za minimalno 5% u periodu 2020-2024.	Povećati dostupnost programa usmjerenih na pružanje stručne psihološke podrške i pomoći mladima. Poticati organizovanje online psihološkog savjetovališta. Obučiti roditelje i nastavnike o tome kako da uoče prve znakove ovisnosti o kockanju te kako da reaguju u tim situacijama.	2020	Vijeća roditelja, školski psiholozi i pedagozi, relevantne nevladine organizacije, Dom zdravlja Ilidža i služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje općine Ilidža.	2020: 2.000
			2021		2021: 3.000
			2022		2022: 2.000
			2023		2023: 1.000
			2024		2024: 1.000

Troškovi po godinama:

Godina	Iznos
2020.	5.000 KM
2021.	9.000 KM
2022.	5.000 KM
2023.	3.000 KM
2024.	3.000 KM
ukupno:	25.000 KM

5.6. Aktivno sudjelovanje mladih u društvu

1. Analiza stanja

Usvajanjem legislativa o mladima u oba bh. entiteta mladi su dobili zakonske okvire koji su definisali njihovu starosnu dob, uredili oblasti organizovanja mladih kroz omladinska udruženja i vijeća mladih/omladinske savjete te uredili brojne mehanizme brige o njima. Jedan od mehanizama brige vlasti o mladima je donošenje strategije prema mladima na svim nivoima vlasti u čiju izradu i provođenje je predviđeno uključivanje mladih. Ovim su date mogućnosti mladima da postanu aktivni, da se uključe u procese donošenja odluka i da učestvuju u planiranju i provođenju aktivnosti namijenjenih ovoj populaciji.

Aktivno učestvovanje mladih predstavlja društveno i političko angažovanje, njihovo učešće u rješavanju problema u zajednici posebno u oblastima koje su njima bitne te u donošenju odluka na lokalnom i višim nivoima. Realizuje se kroz formalne i neformalne grupe. Neformalne grupe mladih su skupine mladih koje imaju iste ciljeve i nisu zvanično registrovane, dok formalne grupe mladih mogu biti omladinske organizacije koje okupljaju mlade i u kojima mladi vode organizaciju i projekte, ili organizacije koje ne vode mladi, ali su posvećene radu sa mladima.

Omladinske organizacije predstavljaju najznačajniji oblik organizovanja. Generalno postoje dvije grupe organizacija mladih: one koje su stvorili mladi ljudi oko određene teme i one čiji je fokus rada na mladima, ali u svom članstvu nemaju samo mlade.

Unaprjeđenje aktivnog sudjelovanja mladih kroz ovu strategiju ima za cilj da mladima pruži i omogući ravnopravan položaj u odnosu na starije donosioce odluka. Aktivnim sudjelovanjem u različitim segmentima života na lokalnom nivou, političkom, kulturnom, obrazovnom itd. mladi utiču na poboljšanje vlastitog standarda, otvaraju nove mogućnosti i horizonte, te imaju mogućnost kreiranja povoljnijeg ambijenta za mlade u lokalnoj zajednici.

Na području općine Ilidža trenutno djeluje pet udruženja koja se bave pitanjima mladih:

1. Udruženje mladih „Bez ograničenja“ registrovano je 2010. godine. Ciljevi udruženja su: zalaganje i pružanje pedagoške, psihološke i psihosocijalne pomoći mladim; pomoć mladim u izboru zanimanja; upoznavanje šire društvene zajednice s položajem mladih; podizanje nivoa opće informisanosti mladih, te njihovo uključivanje i aktivno djelovanje u strukturama javnog mnijenja na svim nivoima; zalaganje i ostvarivanje mogućnosti za vaninstitucionalno obrazovanje mladih i dr. Ukupan broj aktivnih članova je 20. U toku 2018 g. realizovan je projekat Omladinsko kino. Organizovani su razni seminari i treninzi. Predstavници udruženja su učestvovali na nekoliko konferencija za mlade i edukacijskih seminara na temu pisanja projekata. Obilježen je i Dan planete zemlje. O svim projektnim aktivnostima mladi su informisani putem Facebook stranice udruženja, mailing liste i web portala.

2. Udruženje mladih „Elan“ registrovano je 2012. godine. Programski ciljevi i zadaci udruženja su: vođenje stalne brige oko razvoja i preduzimanja aktivnosti na ostvarenju ciljeva i zadataka razvoja mladih na teritoriju svog djelovanja, izgradnja saradnje između mladih i nevladinih organizacija kao i vlasti na svim nivoima, organizovanje humanitarnih akcija različitih namjena, kao i drugi poslovi i aktivnosti od značaja za Udruženje. U toku 2018. godine realizovan je projekat „Pisanje biznis planova i pokretanje vlastitog biznisa.“

3. Udruženje Centar za edukaciju, savjetovanje i kulturu dijaloga „AKTA“ je registrovano 2014. godine. Ciljevi i djelatnosti udruženja su: podrška u provođenju obrazovnog, odgojnog, psihosocijalnog i savjetodavnog te humanitarnog rada sa svrhom poticanja ljudskih vrijednosti i razvoja pojedinca, obitelji, grupa i zajednica; rad na organizovanju istraživanja

relevantnih društvenih problema i prezentacija stavova o stanju u društvu; poticanje, uključivanje i upoznavanje mladih sa značajem volonterizma; razvijanje programa međunarodne saradnje sa ciljem senzibiliziranja društva na globalnu prepoznatljivost širenja svijesti o problemima i potrebama mladih i dr. Udruženje okuplja 28 aktivnih članova. U toku 2018. g. realizovane su sljedeće aktivnosti: predavanje "Posljedice neprihvatljivog ponašanja", razgovori sa psihologom u JU Peta osnovna škola, radionice za mlade "Ostati ili otići" i "Talenat za razgovor", akcija mladih "Mladi su zakon" uz predavanje "Sportom se treba baviti svako", štampanje i podjela brošura o profesionalnoj orijentaciji za mlade koji upisuju srednju školu i fakultet. Aktivnosti Udruženja su predstavljene na Facebook profilu.

4. Udruženje Sportsko-rekreacijski klub "BeFit" registrovano je 2015. godine. Programski ciljevi i djelatnosti udruženja su: okupljanje i osposobljavanje mladih kroz učenje raznih motoričkih znanja i vježbajući, rad na vaspitanju mladih i uticaj na odgoj radeći i vodeći razne sportske aktivnosti, promocija pozitivnih vrijednosti sporta i zdravog načina vođenja života i drugo. Udruženje okuplja 100 aktivnih članova. U 2018. godini realizovan je projekt "Bootcamp za mlade". Grupni treninzi za mlade žene održavani su na području četiri mjesne zajednice, organizovana su predavanja o ishrani i problemu pretilosti kod djevojčica srednjoškolskog uzrasta.

5. Vijeće mladih Ilidža registrovano je 2013. godine u skladu sa članom 37. Zakona o mladima FBiH („Službene novine FBiH“, broj 36/10), a osnovala su ga udruženja s područja općine Ilidža: Udruženje mladih „Elan“, Udruženje mladih „Bez ograničenja“, Mladi Crvenog križa općine Ilidža i Udruženje za zaštitu prirode, rijeka i okoliša EKO PRO. U toku 2014. godine Vijeću mladih Ilidža priključio se i Odred izviđača "Igman 92" Hrasnica. Vijeće mladih djeluje kroz pet grupa: grupa za edukaciju, grupa za kulturu i sport, grupa za zdravstvo, grupa za ekologiju i grupa za humanitarne akcije. Ono predstavlja krovno udruženje mladih, utemeljeno na dobrovoljnom članstvu omladinskih udruženja i predstavlja interese mladih i omladinskih udruženja. Programski ciljevi i zadaci udruženja su: zalaganje za unaprjeđenje položaja mladih i jačanje uključenja mladih općine Ilidža u društveni život, poboljšanje koordinacije omladinskih udruženja općine Ilidža, predstavljanje zajedničkih interesa udruženja i članica Vijeća mladih itd. Vijeće mladih Ilidža je u toku 2018. godine organizovalo obilježavanje Dana planete zemlje, učestvovalo u realizaciji projekta Omladinsko kino, te sudjelovalo na konferencijama za mlade u Beogradu, Mostaru i Sarajevu.

2. Problemi mladih

Problemi i potrebe mladih dobiveni istraživanjem, a koji se mogu obuhvatiti ovom oblašću su sljedeći:

Zainteresovanost mladih općine Ilidža za politiku na lokalnom nivou raste u odnosu na prethodna istraživanja sa 32% u 2009. godini na 44% u 2016. godini. Od postotka mladih koje politika zanima najviše je onih koje zanima politika na nivou BiH (47%), te politika na nivou Federacije Bosne i Hercegovine (46%). Posebnu pažnju potrebno je obratiti na 56% mladih koje ne zanima politika na lokalnom nivou s obzirom na činjenicu da se većina odluka značajnih za život mladih ljudi donosi upravo na lokalnom nivou.

Mladi smatraju kako nemaju nikakvog utjecaja na donošenje odluka značajnih za mlade, a koje se donose na lokalnom nivou. Ovakvo mišljenje ima 33% muškaraca i 40% žena. To je i mogući razlog zbog kojeg mladi većinu mehanizama aktivnog učešća ne doživljavaju kao učinkovite. Najmanje učinkovitim smatraju lično kontaktiranje političara, učešće u demonstracijama i potpisivanje peticija. Sljedeće po neučinkovitosti je glasanje na izborima, rad u političkim strankama i, na posljednjem mjestu, rad u nevladinim organizacijama.

Mladi generalno nisu dovoljno informisani o načinima i mogućnostima učešća u donošenju odluka. Ne prisustvuju javnim raspravama, tribinama, otvorenim sjednicama općinskog vijeća, niti im je takav vid građanskog učešća blizak.

Procent mladih općine Ilidža koji su aktivni kroz članstvo u organizacijama, bilo političkim ili nepolitičkim, u porastu je u odnosu na prethodna istraživanja.

Najviše mladih uspjele su okupiti omladinske organizacije i organizacije za ljudska prava i humanitarnu pomoć. Slijede ih političke stranke i omladinske organizacije političkih stranaka, potom okolišne organizacije te religijske i profesionalne organizacije.

Žene su više zastupljene u članstvu skoro svih tipova organizacija, ali ne sa velikim procentom razlike.

Politika na nivou EU zanimljiva je za 26% mladih, što je nešto niže od podatka iz istraživanja na nivou Federacije Bosne i Hercegovine.

3. Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

Kako bismo utvrdili koji problemi i potrebe trebaju biti prioritetima u oblasti aktivnog učešća mladih u društvu, razvrstat ćemo ih prema sljedećim kriterijima:

<u>vrlo hitno ali nebitno</u>	<p>vrlo hitno i vrlo bitno</p> <ol style="list-style-type: none">1. Oko 56% mladih općine Ilidža ne zanima politika na lokalnom nivou čemu treba posvetiti posebnu pažnju s obzirom na činjenicu da se većina odluka značajnih za život mladih ljudi donosi upravo na lokalnom nivou.2. Mladi smatraju kako nemaju nikakvog utjecaja na donošenje odluka značajnih za mlade, a koje se donose na lokalnom nivou.3. Aktivizam i volonterski angažman mladih su na niskom nivou.
<u>nije ni hitno bi bitno</u>	<p>nije hitno ali je bitno</p> <ol style="list-style-type: none">4. Nizak udio mladih koji su zainteresovani za politiku u EU.

Pojasnimo probleme i potrebe koji su vrlo hitni i vrlo bitni:

1. Oko 56% mladih općine Ilidža nije zainteresovano za politiku na lokalnom nivou. Od postotka mladih koje politika zanima najviše je onih koje zanima politika na nivou Bosne i Hercegovine (47%), te politika na nivou Federacije Bosne i Hercegovine (46%). Posebnu pažnju potrebno je obratiti na 56% mladih koje ne zanima politika na lokalnom nivou s obzirom na činjenicu da se većina odluka značajnih za život mladih ljudi donosi upravo na lokalnom nivou.

Mlade općine Ilidža najmanje zanima politika u Republici Srpskoj, jer se tek 24% mladih izjašnjava kako ih politika u tom entitetu zanima u većoj ili manjoj mjeri. Politika na nivou EU zanimljiva je za 26% mladih.

2. Mladi smatraju kako nemaju nikakvog utjecaja na donošenje odluka značajnih za mlade, a koje se donose na lokalnom nivou.

Iako je došlo do blagog poboljšanja po pitanju učešća mladih na javnim raspravama o općinskom budžetu, mladi i dalje ne pokazuju dovoljan interes za građanske inicijative, peticije, proteste, javne debate, kroz koje bi mogli da iskažu svoje stavove, interese i potrebe. Najmanje učinkovitim smatraju lično kontaktiranje političara, učešće u demonstracijama i potpisivanje peticija. Sljedeće po neučinkovitosti je glasanje na izborima, rad u političkim strankama i, na posljednjem mjestu, rad u nevladinim organizacijama.

Mladi smatraju kako nemaju nikakvog utjecaja na donošenje odluka značajnih za mlade, a koje se donose na lokalnom nivou. Ovakvo mišljenje ima 33% muškaraca i 40% žena. To je i mogući razlog zbog kojeg mladi većinu mehanizama aktivnog učešća ne doživljavaju kao učinkovite.

Rezultat toga što mladi ne vjeruju da svojim učešćem mogu donijeti promjene ogleda se i u niskom procentu mladih koji su u posljednjih 12 mjeseci izrazili neki od oblika aktivnog učešća.

Mladi generalno nisu dovoljno informisani o načinima i mogućnostima učešća u donošenju odluka. Ne prisustvuju javnim raspravama, tribinama, otvorenim sjednicama općinskog/gradskog vijeća, niti im je takav vid građanskog učešća blizak.

3. Aktivizam i volonterski angažman mladih su na niskom nivou.

Prema dobivenim rezultatima istraživanja nije primjetan pomak u aktivizmu i volonterskom angažmanu mladih. U općini Ilidža trenutno egzistira pet omladinskih udruženja u kojima je veoma mali procent aktivno angažiranih mladih osoba na volonterskim i sličnim poslovima. Slična je situacija i sa članstvom mladih u asocijacijama i političkim strankama.

Procent mladih općine Ilidža koji su aktivni kroz članstvo u organizacijama, bilo političkim ili nepolitičkim, u porastu je u odnosu na prethodna istraživanja.

Najviše mladih uspjele su okupiti omladinske organizacije (20%) i organizacije za ljudska prava i humanitarnu pomoć (19%). Slijede ih političke stranke i omladinske organizacije političkih stranaka, potom okolišne organizacije te religijske i profesionalne organizacije.

Procent mladih koji nisu članovi navedenih organizacija, ali su učestvovali u aktivnostima koje su organizacije organizovale ili su radili za njih, je nešto veći od procenta mladih koji su članovi.

Iako članstvo u organizacijama različitog tipa kod mladih općine Ilidža raste u odnosu na prethodne godine, ono ipak nije na zavidnom nivou, u prosjeku oko 80% mladih nije član nijedne organizacije, a oko 70% ih ne učestvuje u aktivnostima organizacija.

3. Plan djelovanja

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi (KM)
1. Oko 56% mladih ne zanima politika na lokalnom nivou.	<p>1. Mladi za 20% više učestvuju u kreiranju politike na lokalnom nivou.</p> <p>2. Povećana svijest kod mladih osoba o njihovom političkom aktivizmu na lokalnom nivou.</p>	<p>Pozivati mlade na javne rasprave o budžetu putem sredstava informisanja i kroz društvene mreže.</p> <p>Predstaviti strategiju prema mladima kroz infografike i interaktivni materijal na društvenim mrežama. Konsultovati se s mladima o pitanjima za sjednice općinskog vijeća, a tiču se života mladih – barem jednom godišnje.</p> <p>Organizovati online takmičenje na društvenim mrežama za mlade “kako ja učestvujem u odlukama?”</p> <p>Organizovati druženja „Kafa s...“ (sa afirmisanim političkim ličnostima) 3 puta godišnje.</p>	<p>2020</p> <p>2021</p> <p>2022</p> <p>2023</p> <p>2024</p>	Općina Iliđa, omladinska udruženja, Institut za razvoj mladih KULT, mladi vijećnici u općinskom vijeću/Komisija za mlade, Vijeće mladih općine Iliđa.	<p>2020: 3.000</p> <p>2021: 3.000</p> <p>2022: 3.000</p> <p>2023: 3.000</p> <p>2024: 3.000</p>
2. Mladi smatraju kako nemaju utjecaja na donošenje odluka značajnih za mlade, a koje se donose na lokalnom nivou.	<p>1. Povećan broj mladih koji učestvuju u javnim raspravama o općinskom budžetu, pokreću građanske inicijative i potpisuju peticije koje se tiču problema mladih.</p> <p>2. Povećan broj inicijativa koje su pokrenuli mladi, a koje direktno utiču na</p>	<p>Održati radionice „ZAŠTO (NI)SAM AKTIVAN/NA?“ za učenike završnih razreda srednjih škola.</p> <p>Organizovati seminar o temi „Kako pokrenuti kvalitetnu građansku inicijativu“.</p> <p>Izraditi informativni materijal u kojem će biti predstavljeni svi mehanizmi odlučivanja i učešća u</p>	<p>2020</p> <p>2021</p> <p>2022</p> <p>2023</p> <p>2024</p>	Vijeće mladih, mladi vijećnici/e, Institut za razvoj mladih KULT, Komisija za mlade općinskog vijeća, službenik/ca za mlade općine Iliđa.	<p>2020: 1.500</p> <p>2021: 1.500</p> <p>2022: 1.500</p> <p>2023: 1.500</p> <p>2024: 1.500</p>

	<p>položaj mladih u općini Ilidža.</p> <p>3. 10% mladih upoznato sa načinima na koji građani/ke mogu sudjelovati u procesima donošenja odluka, s posebnim fokusom na mlade.</p>	<p>općini na mladima pristupačan način.</p> <p>Organizovati susrete mladih sa mladim vijećnicima/cama.</p> <p>Dani otvorenih vrata općinske službe za mlade.</p>			
<p>3. Aktivizam i volonterski angažman mladih su na niskom nivou.</p>	<p>1. Mladi razmjenjuju iskustva sa članovima, volonterima/kama i aktivistima/icama iz različitih udruženja.</p> <p>2. Građani/ke općine Ilidža prepoznaju volonterski angažman mladih promovišu aktivizam i sudjelovanje u društvu</p> <p>3. Za 15% povećan je broj mladih ljudi koji su aktivni članovi u nekim udruženjima, asocijacijama, organizacijama.</p> <p>4. Mladi kroz članstvo u organizacijama koriste pogodnosti neformalnog obrazovanja i iskustava koja su im ponuđena.</p>	<p>Obuka za vođenje aktivista i volontera u udruženjima.</p> <p>Promovisati uspješne priče aktivista sa Ilidže.</p> <p>U okviru Dana mladih Općine Ilidža tradicionalno održati sajam udruženja, kako bi se i na taj način izvršila promocija volontiranja i aktivizma.</p> <p>Promocija prilika za mlade i neformalnog obrazovanja kroz mehanizme službenika/ca za mlade, centra za mlade i društvene mreže.</p> <p>(Su)finansiranje projekata za mlade na osnovu javnog poziva</p>	<p>2020</p> <p>2021</p> <p>2022</p> <p>2023</p> <p>2024</p>	<p>Općina Ilidža, udruženje Zdravi tim i Zdravi portal, Institut za razvoj mladih KULT, Vijeće mladih općine Ilidža, mladi Crvenog križa općine Ilidža, OI „Igman 92“.</p>	<p>2020: 2.000</p> <p>2021: 2.000</p> <p>2022: 2.000</p> <p>2023: 2.000</p> <p>2024: 2.000</p> <p>2020: 25.000</p> <p>2021: 30.000</p> <p>2022: 30.000</p> <p>2023: 30.000</p> <p>2024: 30.000</p>

Troškovi po godinama:¹⁴

Godina	Iznos
2020.	31.500,00 KM
2021.	36.500,00 KM
2022.	36.500,00 KM
2023.	36.500,00 KM
2024.	36.500,00 KM
ukupno:	177.500,00 KM

¹⁴ Bez volontiranja u organima uprave.

5.7. Informisanje i mobilnost mladih

1. Analiza stanja

Informisanje je veoma značajna društvena djelatnost od čijeg funkcionisanja u znatnoj mjeri zavisi stanje političkog, ekonomskog, socijalnog i drugog raspoloženja građana/ki. Društvo bez istinite i svestrane informacije, prije ili poslije je društvo bez osnove koja osigurava njegov demokratski razvitak. Pravo građana/ki da budu obaviješteni o radu organa uprave je jedna od osnovnih pretpostavki za ostvarivanje uspješnosti. Odsjek za informisanje općine Ilidža putem medija informiše građane/ke o odlukama i smjernicama organa uprave, te svim projektima i aktivnostima koje su poduzete. To radi redovno organizujući press konferencije i javne sastanke, pozivajući medije na mjesto događaja, te putem saopćenja za javnost, informacija, obavještenja i upozorenja.

Informisanje mladih označava koncept ili servis redovnog informisanja mladih o svim temama za koje su zainteresovani. Oko 71% mladih se u referentna tri mjeseca nisu informisali preko određenog informativnog servisa specifično namijenjenog mladima, oko 14% mladih ne poznaju nijedan takav servis. Istovremeno, oko 28% mladih smatra kako slab pristup informacijama značajno ili u potpunosti ima utjecaj na kvalitet njihovog života.

Općina Ilidža kao jedinica lokalne samouprave nema sredstvo informisanja posebno namijenjeno mladim osobama, nego svoje građane/ke (uključujući i mlade) informiše putem web stranice općine. Dodatno, općina Ilidža izdaje informativni bilten koji izlazi jednom mjesečno. Značajan dio informativnog biltena posvećen je aktivnostima koje provode mladi uključeni u nevladin sektor, kao i uspješni pojedinci. Mladi u informativnom biltenu općine Ilidža imaju prostora za objavljivanje svojih aktivnosti, prijedloga i najava.

Značajna je saradnja Općine Ilidža i Radija ASK, TVSA, pisanih medija i portala gdje mladi mogu dobiti informacije o svim aktuelnostima sa područja općine. Putem Radija ASK mladi mogu pratiti sjednice općinskog vijeća u direktnom radio prenosu i sudjelovati u kontakt emisijama postavljanjem pitanja predstavnicima Općine. Također, sa TVSA je izuzetna saradnja jer Općina Ilidža redovno prezentuje svoje aktivnosti, uključujući i obavještenja za mlade i informacije od značaja za ovu populaciju.

Iz navedenog se može zaključiti kako općina Ilidža nastoji mladima pružiti informacije, ali se čini kako mladi nisu dovoljno motivisani da tokom pretraživanja na internetu posjete i web stranicu lokalne zajednice, jer im nije dovoljno interesantna kao i listanje dnevne štampe ili gledanje/slušanje informativnih emisija.

Mobilnost mladih odnosi se na putovanja mladih unutar ili izvan zemlje, a u cilju sticanja novih znanja, vještina, interkulture razmjene, proširenja vidika i slično. Za mladu osobu je vrlo važno da ima priliku putovati jer svako putovanje donosi nova iskustva, a pogotovo ona putovanja koja se ciljano organizuju u svrhu edukacije. Nažalost, mladi općine Ilidža nemaju mnogo mogućnosti za takvu vrstu putovanja. Oko 95% mladih općine Ilidža u referentne tri godine nisu učestvovali u studentskim razmjenama, ljetnim školama ili školama u prirodi. Oko 85% ih nije učestvovalo u volonterskim ili nekim drugim kampovima za mlade, kao i studijskim putovanjima. Na ekskurziju u inostranstvo išlo je oko 16% mladih što je ujedno i najzastupljeniji razlog organizovanog putovanja mladih.

Kada govorimo o općenitoj mobilnosti mladih, turističke posjete te posjete rodbini i prijateljima najčešći su povod za putovanja. Od 63% mladih koji su u referentnih 12 mjeseci putovali u druge gradove unutar BiH najviše ih je putovalo u Mostar, Tuzlu, Zenicu i Konjic.

Udio mladih općine Ilidža koji su putovali u druge gradove unutar Bosne i Hercegovine (63%) niži je od rezultata na nivou Federacije Bosne i Hercegovine gdje je 83% mladih navelo kako su putovali u druge gradove u referentnih godinu dana.

Što se tiče putovanja u inostranstvo, u referentnih godinu dana 47% mladih imali su priliku putovati u neke druge zemlje što je rezultat jednak rezultatu do kojeg je došlo istraživanje na nivou Federacije Bosne i Hercegovine. Mladi općine Ilidža najčešće su putovali u Srbiju, Hrvatsku i Crnu Goru. Najčešći razlozi putovanja su turistički ili posjeta prijateljima i rodbini.

2. Problemi mladih

Analizom istraživanja i podataka kojima raspolaže Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje utvrđeni su sljedeći problemi mladih u oblasti informisanja i mobilnosti mladih:

1. Postojeći kanali komunikacije koje općina koristi nisu dovoljno zanimljivi mladima.
2. Općina Ilidža ne koristi društvene mreže za komunikaciju sa građanima/kama kao način približavanja mladima.
3. Nepostojanje WI-FI zone (Mala Aleja, Terminal i Park).
4. Mobilnost mladih je slaba.

3. Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

Imajući u vidu zakonske mogućnosti i nadležnosti lokalne zajednice, problemi i potrebe mladih su rangirani po prioritetima, a na osnovu kriterija nadležnosti, značaja za mlade, finansijskim mogućnostima općine i pretpostavljenim efektima poduzetih mjera u lokalnoj zajednici.

vrlo hitno ali nebitno

vrlo hitno i vrlo bitno

1. Postojeći kanali komunikacije koje općina koristi nisu dovoljno zanimljivi mladima.
2. Općina Ilidža ne koristi društvene mreže za komunikaciju sa građanima/kama kao način približavanja mladima.
3. Mobilnost mladih je slaba.

nije ni hitno bi bitno

nije hitno ali je bitno

4. Nepostojanje WI-FI zone (Mala Aleja, Terminal i Park)..

Obrazloženje problema koji bitni, a njihovo rješavanje označeno je kao hitno:

1. Postojeći kanali komunikacije koje općina koristi nisu dovoljno zanimljivi mladima. Iako se na službenoj web stranici općine i u informativnom biltenu općine objavljuju informacije koje su zanimljive za jedan dio mladih ljudi (javni pozivi za stipendiranje, javni pozivi za podršku projektima nevladinih organizacija, najave događaja i slično) ova sredstva informisanja suštinski ne sadrže dovoljno informacija za sve mlade koji mogu imati dosta raznolika interesovanja. Dodatno, mladi općenito nemaju naviku posjećivati službene stranice lokalnih zajednica niti čitati printane medije što dodatno otežava komunikaciju općine sa populacijom mladih. S druge strane, tačna i blagovremena informacija je jedan od najvrjednijih resursa svima pa tako i mladima. Stoga je neophodno da općina Ilidža u narednom periodu posveti više pažnje količini, vrsti i raznolikosti informacija koje prenosi

mladima i svakako da razmotri mogućnost uključivanja novih kanala komunikacije sa mladima.

2. Općina Ilidža ne koristi društvene mreže za komunikaciju sa građanima/kama kao način približavanja mladima.

Općina Ilidža nema zvanični Facebook i/ili Instagram profil čime bi se zasigurno postigao veći doseg do mladih ljudi. Društvene mreže su tokom protekloga desetljeća postale vrlo popularan način komunikacije. U svojoj popularnosti nadmašuju poruke elektroničkom poštom jer omogućavaju komuniciranje s većim brojem osoba u isto vrijeme. Osim za neposrednu komunikaciju društvene mreže služe i kao platforma za predstavljanje jer omogućavaju postavljanje fotografija, videomaterijala, priča i drugih sadržaja. S obzirom da se radi o relativno novom načinu komunikacije logično je da su mladi najviše i uključeni u ovaj vid interakcije i komunikacije. Ključne prednosti korištenja društvenih mreža kao komunikacijskog kanala su: dvosmjerna komunikacija, relativno mali troškovi i brza povratna informacija. Sastavni dio kontinuiranog razvoja servisa za informisanje mladih putem interneta treba da bude i ohrabrivanje mladih da pruže povratnu informaciju. Potrebno je obezbijediti način za jednostavno davanje povratne informacije. Nakon davanja povratne informacije, ona treba biti procijenjena i upotrijebljena za unapređenje informisanja i drugih procesa značajnih za mlade. Mladima treba omogućiti da znaju kako je njihova povratna informacija djelovala na informativne servise koji im se pružaju.

3. Mobilnost mladih je slaba.

Mladi malo putuju u kontekstu organizovanih putovanja sa ciljem učenja, kao što su ljetne škole, studijska putovanja, studentske razmjene i slično - oko 95% mladih općine Ilidža u referentne tri godine nisu učestvovali u studentskim razmjenama, ljetnim školama ili školama u prirodi. Veliki je i broj mladih koji u referentnih godinu dana nisu putovali u inostranstvo – oko 53% mladih izjavljuju kako nisu putovali izvan Bosne i Hercegovine u referentnih 12 mjeseci.

Mladi koji jesu imali priliku putovati unutar ili izvan Bosne i Hercegovine kao glavni razlog putovanja navode turizam i posjete rodbini i prijateljima. Kako su putovanja izuzetno važna za obogaćivanje iskustava mladih ljudi, njihovu mobilnost neophodno je podržati.

4. Plan djelovanja

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi (KM)
1. Postojeći kanali komunikacije koje općina koristi nisu dovoljno zanimljivi mladima.	Najmanje 30% mladih informiše se putem web stranice općine posjećujući je barem jedanput mjesečno.	Objavljivati više informacija relevantnih za mlade na web stranici općine - barem 10% informacija na web stranici općine relevantno za mlade. Obogatiti raznolikost sadržaja na web stranici općine uzimajući u obzir različita interesovanja mladih. Pozvati mlade ljude da budu autori tekstova koji se mogu objavljivati na web stranici općine.	2020 2021 2022 2023 2024	Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje općine Ilidža.	2020: 0 2021: 0 2022: 0 2023: 0 2024: 0
2. Općina Ilidža ne koristi društvene mreže za komunikaciju sa građanima/kama kao način približavanja mladima.	Ostvarena dvosmjerna komunikacija između mladih i općine.	Kreirati Facebook profil općine Ilidža. Redovno ažurirati FB profil zanimljivim i korisnim informacijama za sve građane/ke, a pogotovo za mlade. Dati mogućnost građanima/kama da na jednostavan način daju sugestije, dijele ideje, mišljenja i slično.	2020 2021 2022 2023 2024	Služba za obrazovanje, kulturu, sport i informisanje općine Ilidža.	2020: 0 2021: 0 2022: 0 2023: 0 2024: 0

3. Mobilnost mladih je slaba.	1. Povećan broj mladih koji su putovali unutar i izvan BiH. 2. Povećan broj prilika za učešće mladih osoba u organizovanim putovanjima sa ciljem učenja.	Podržati programe međusobnih posjeta mladih unutar BiH, ali i studijskih posjeta izvan BiH. Kreirati grant za mobilnost mladih (finansiranje putnih troškova, troškova kotizacije, viza za odlazak pojedinaca na razne edukacije, seminare i treninge, konferencije, konvencije, takmičenja, stručna usavršavanja i slične skupove) Podržati projekte nevladinih organizacija usmjerene na povećanje mobilnosti mladih.	2020	Općina Ilidža, omladinska udruženja, Vijeće mladih općine Ilidža.	2020: 10.000
			2021		2021: 10.000
			2022		2022: 10.000
			2023		2023: 10.000
			2024		2024: 10.000

Troškovi po godinama:

Godina	Iznos
2020.	10.000,00 KM
2021.	10.000,00 KM
2022.	10.000,00 KM
2023.	10.000,00 KM
2024.	10.000,00 KM
ukupno:	50.000,00 KM

6. Sažetak

Općina Ilidža ne može promijeniti realnost u Bosni i Hercegovini ili u svojoj općini preko noći. Za to ne postoje dovoljni finansijski ni ljudski resursi. Stoga je općina pristupila sistemskom i planskom rješavanju problema i zadovoljavanju potreba mladih, a najbolji način za takav pristup jeste izrada strategije. Mladi, kao i drugi subjekti, svestrano su bili uključeni kako u istraživanje tako i u izradu ovog dokumenta; oni trebaju uzeti budućnost u svoje ruke, a općina Ilidža će im pomoći u tome.

6.1. Pregled troškova po godinama i oblastima

Oblast	Iznos 2020. (KM)	Iznos 2021. (KM)	Iznos 2022. (KM)	Iznos 2023. (KM)	Iznos 2024. (KM)	Ukupan iznos (KM)
1. Obrazovanje	39.000	39.000	39.000	39.000	39.000	195.000
2. Zapošljavanje	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	100.000
3. Socijalna politika i sigurnost	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000	45.000
4. Slobodno vrijeme – kultura i sport	21.500	21.000	21.000	21.000	21.000	105.500
5. Zdravstvo	5.000	9.000	5.000	3.000	3.000	25.000
6. Aktivno sudjelovanje mladih u društvu	31.500	36.500	36.500	36.500	36.500	177.500
7. Informisanje i mobilnost mladih	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	50.000
Ukupno po godinama	136.000	144.500	140.500	138.500	138.500	698.000

6.2. Provođenje i monitoring

Strategija za mlade napisana je s ciljem da nađe svoju primjenu u roku koji je njome predviđen. Ona predstavlja dokument koji planski i strateški prilazi rješavanju problema i zadovoljavanja potreba mladih. Provođenjem strategije i u njoj predviđenih planova djelovanja u različitim oblastima značajnim za mlade omogućuje se ciljan i svrsishodan pristup unaprjeđenju položaja mladih na području općine Ilidža. Kako bismo u narednih pet godina, za koliko je strategija i napisana, mogli pratiti i procjenjivati učinak aktivnosti koje se provode, neizostavno je da se Koordinaciono tijelo, odnosno radne grupe sastaju periodično i po potrebi kako bi sagledali provođenje u odnosu na planirane ciljeve, rezultate, aktivnosti, ali i troškove. Stalna konsultacija uključenih subjekata u izradu, a kasnije i u realizaciju aktivnosti, doprinijet će aktualizaciji strategije u skladu s trenutnim potrebama i redefinisavanju problema i potreba mladih. Stoga strategija ne predstavlja konačni dokument (ona nije plan), već proces koji traje i koji je podložan izmjenama i dopunama (nazovimo ga planiranjem). Sistemi praćenja (tzv. monitoringa) omogućuju svim uključenim stranama da se informišu o napretku provođenja strategije, te da u političkom procesu koriste svoj uticaj kako bi općina budžetska sredstva što bolje utrošila i jednako tako predstavila javnosti. Monitoring strategije za mlade od posebnog je značaja s obzirom da (još) ne postoje iskustva koja bi potvrdila uspješnost određenih aktivnosti u rješavanju problema. Njime će se pratiti proces od problema do rješenja. Iz ovog razloga je većina problema (barem ovih koji su preuzeti iz istraživanja), ali i rješenja izražena u brojevima, pa će se narednim istraživanjem moći tačno utvrditi učinak strategije za mlade.

U monitoring trebaju biti uključeni svi subjekti iz omladinskog sektora – ne samo osobe koje su sudjelovale u izradi strategije već i implementatori, ciljne grupe (korisnici, tj. mladi), te druge organizacije, institucije i ustanove koje imaju doticaja s mladima. Monitoring je od

odlučujuće bitnosti i za to da dinamika sudjelovanja partnera u provođenju strategije, koja je nastala u samoj njenoj izradi, ostane i u fazama implementacije. Monitoring služi, dakle, da ustanovi u kojoj mjeri i koliko uspješno strategija doprinosi poboljšanju položaja mladih.

Na dva ključna pitanja može se odgovoriti monitoringom:

1. Obećavaju li strategija i realnost njezina provođenja da će se problemi mladih smanjiti? Je li strategija (još) validna i provodi li se adekvatno?
2. Slijede li strategiju aktivnosti koje se provode? Postoji li još uvijek osnova za partnerstvo? Ovi podaci potrebni su kako građanskom društvu, tako i općini kako bi mogli stajati iza svoje uloge u partnerstvu.

Tehnike koje će se koristiti za monitoring jesu:

1. anketiranje građana/ki, pogotovu mladih;
2. prikupljanje statistika (tzv. „institucionalnih podataka“) od svih subjekata koji se bave pitanjem mladih;
3. intervjuisanje ciljne grupe;
4. održavanje okruglih stolova.

Ove četiri tehnike svekoliko će pomoći sagledavanju učinka strategije i njenom daljnjem planiranju.

Očekuje se da će zajedničkim zalaganjem svih uključenih i zainteresovanih strana strategija opravdati svoje postojanje i biti primjer i drugim općinama kod nas i šire da jedino institucionalno i strateško planiranje rješavanja problema i zadovoljavanje potreba mladih, ustanovljenih istraživanjem, može unaprijediti današnji loš položaj mladih u društvu.

NAPOMENA: Analiza rezultata Istraživanja problema i potreba mladih sa područja općine Ilidža nalazi se u prilogu Strategije prema mladima općine Ilidža sa akcionim planom 2020-2024. i predstavlja sastavni dio ovog dokumenta.